

20
22

BS

NULÄGES- OCH TRENDRAPPORT

Nuläge och utblick 2030

Innehåll

Kommundirektörens observandum	2
Kommunövergripande observandum	2
Att ligga rätt i bostadsplanering är en konst - demografin driver behoven	4
Långtidsarbetslösheten oroar.....	5
Utvecklingen av äldre ökar trycket på äldreomsorgen	6
Omvärldsbevakning-Bedömning-Strategi (OBS)	8
OBS 2022 struktur.....	9
Inledning.....	9
Disposition	9
Nuläge	10
Makroekonomiska läget	10
Bostadsmarknad	13
Arbetsmarknadens utveckling	18
Hur går återhämtningen i Linköping?	20
Övergripande förändringskrafter och trender	27
Urbanisering	29
Inledning.....	29
Står vi inför ett trendbrott?	29
Utvecklingen i Linköping 2020 och 2021	32
Får förändringar i spåren av pandemin påverkan på platsbundenheten och pendlingen - och i förlängningen urbaniseringen?	33
Eventuella effekter/implikationer av förändrat beteende?.....	33
Demografi.....	36
Förändrat läge.....	36
Bostadsbehov kopplat till demografi.....	44
Bostäder för äldre	50
Ungas möjligheter på bostadsmarknaden.....	51
Teknik.....	54
Inledning.....	54
Värderingar.....	60
Inledning.....	60
Klimat.....	68
Inledning.....	68
Globalisering - en arena för utveckling och möjligheter men också en klangbotten för kriser och krig	75
Inledning.....	75

Kommundirektörens observandum

Kommunövergripande observandum

Ekonomi - makroekonomisk osäkerhet och tilltagande utmaningar

- *Coronaviruset (SARS-CoV-2) skapar tillsammans med rådande säkerhetsläge en osäkerhet kring ekonomin.*
- *I december 2021 väntar Konjunkturinstitutet att andra halvan av 2022 inleds med en mild högkonjunktur. Om balansen mellan utbud och efterfrågan på världsmarknaderna dröjer kan den ekonomiska återhämtningen dock bli mer utdragen och utspädd över kommande år. Dessutom finns påtagliga geopolitiska osäkerheter samt osäkerheter kopplade till omställningen till hållbar energiförsörjning.*
- *Linköping har i grunden en stark ekonomi, men förutsättningarna i det korta perspektivet påverkas av pandemins underliggande effekter och arbetsmarknadens utveckling. I det längre perspektivet finns tydliga utmaningar kopplade till bl.a. demografi, digital- och klimatrelaterad omställning såväl som ökade krav på vidmakthållande av kris- och krigsberedskap. Utvecklingen kommer att kräva insatser som påverkar både kommunens ekonomi och verksamhet.*

Befolkning - förändrat läge

- *Efter flera år av hög befolkningstillväxt syns ett trendbrott där befolkningen nu utvecklas svagare. 2021 svarade Linköping för 36 procent av länets befolkningsökning. Det är avsevärt lägre än 2020 då Linköpings andel uppgick till 94 procent. 2020 års andel var ovanligt stor.*
- *2021 var Linköpings befolkningsutveckling också svagare än rikets. Detta hör till ovanligheterna.*
- *Flyttnettots storlek har under flera år betytt mest för Linköpings befolkningsutveckling. Under 2021 minskade detta tydligt och har inte varit så lågt sedan 1998, då Garnisonen lades ned.*
- *Om förändringarna i flyttmönster mellan kommunerna är en tillfällig coronaeffekt är för tidigt att bedöma. Utvecklingen kan komma att påverka övergripande planeringsförutsättningar för både regioner och kommuner och behöver följas fortlöpande.*
- *Situationen i Ukraina gör det här till svårare att bedöma storleken på det utrikes flyttnettot framöver.*
- *Linköping har en branschstruktur som möjliggör en förhållandevis hög grad av distansarbete. Pendlingen inom branscher där distansarbete ofta är möjligt svarade också för nästan 30 procent av tillväxten i pendlingsnetto mellan åren 2010 och 2019. Utifrån ett konkurrensperspektiv kan detta både vara en fördel och en nackdel.*
- *Den långsiktiga demografiska utvecklingen pekar mot stabila behov för unga medan behoven för äldre tydligt ökar.*

Den digitala omställningen pågår med full kraft och påverkar alla sektorer

- *Digitaliseringen av offentlig sektor i Sverige har halkat efter övriga samhällets digitaliseringstakt. Med de utmaningar som inte minst demografin medför behöver takten i digitaliseringen av välfärden öka.*
- *Digitalisering är inget självändamål. Om tid ägnas åt processer som inte är relevanta över tid försvåras istället verksamhetsutveckling, dvs icke ändamålsenlig digitalisering. Det behöver därför finnas en avvägning mellan vad som ska automatiseras och vad som bör förändras. Det som effektiviseras måste vara stabilt - och fortsätta att vara stabilt.*
- *Idag upplever knappt tre av tio invånare att kommuner och regioner i stor utsträckning lever upp till deras förväntningar avseende digital service. I relation till förväntningar - drivna av konsumtion av digitala tjänster från privat sektor - i kombination med teknikens exponentiella utveckling finns risk för att tappa i upplevd relevans som offentlig digital aktör.*
- *Resultatet från DiMiOS kring digital mognad indikerar att kommunen behöver stärka organisationens omställnings- och utvecklingskraft. Den digitala mognaden uppmätts till 44 procent att jämföra med genomsnittet på 48 procent för offentlig sektor.*
- *EU strategier för att anpassa den inre marknaden till digitalisering börjar få påtagliga effekter för kommunsektorn. Ökad grad av extern kravställning kan innebära merkostnader för kommunen.*

Svenska samhällskontraktet under tryck

- *Studier kring tillit och förtroende i Sverige pekar mot både ökade skillnader och förändringar till det sämre. Enkätstudier indikerar också att tilliten för lokalsamhället är lägre i Linköping jämfört med tilliten generellt. Utvecklingen ökar kraven på lokala tillits- och trygghetsfrämjande insatser såväl som på offentligt ledarskap och kommunen i stort.*
- *En mer heterogen befolkning ökar kraven på att anpassa tjänste- och informationsutbudet efter olika målgruppers behov. Digitaliseringen kan i det här sammanhanget fördjupa skillnader och förstärka polarisering.*

Klimatförändringarna är här...

- *Den övergripande utvecklingen pekar tydligt på behov av både omställning och anpassning. Även med kraftfulla insatser väntas en tydlig temperaturhöjning. Med detta följer ökade risker för översvämning och värmeböljor etc. Riskerna väntas öka över tid. För att hantera och förebygga negativa effekter för verksamheter och kommun krävs ökad beredskap.*
- *Kunskapen kring kostnader för såväl utsläppsreducerande insatser som för skador och klimatanpassningsåtgärder behöver fördjupas.*
- *Transportsektorn är central för klimatomställningen. Trots utmaningar kopplade till omställning pekar utvecklingen mot att transporterens utsläpp av växthusgaser behöver minska både mer och snabbare.*
- *Flera större kommuner har aviserat risk för brist i elnätets kapacitet. I Linköpings bedöms kapaciteten för närvarande vara tillräcklig. Relaterad till befolkningsökning och expansion väntas behoven av el öka över tid. Energibehovet behöver följas fortlöpande.*

Ökad sårbarhet påverkar kommuner

- *Det gradvis försämrade säkerhetspolitiska läget i närområdet har på kort tid eskalerat. Den sammantagna utveckling ställer ökade krav på kommunens samlade beredskap.*
- *Kommunen utsätts löpande för påfrestningar som IT-attacker, påverkansaktioner och desinformation mm. Utvecklingen behöver mötas med insatser i form av personal, aktiviteter och investeringar, som påverkar planerade verksamhet och ekonomi.*
- *Linköpings kommun har ett väl strukturerat ramverk för krisledning. Löpande utveckling, anpassning av styrande dokument och övning är centralt för att vidmakthålla och utveckla förmågan.*
- *Kommunens arbete med återuppbyggnad av civilförsvaret har påbörjats och bärande strukturer är på plats. Ett flertal åtgärder och investeringar kvarstår för att säkerställa god beredskap och hög förmåga i händelse av höjd beredskap.*
- *Påfrestning på kommunens samlade verksamhet kommer också från organiserad brottslighet. Utvecklingen kräver ständig uppmärksamhet och omfördelning av kommunala resurser.*
- *Sammantaget bedöms tids- och resursåtgång för utveckling och vidmakthållande av krisberedskap och civilt försvar (kommunens krigsorganisation) öka och påverka kommunen under lång tid framåt.*

Att ligga rätt i bostadsplanering är en konst - demografin driver behoven

Samhällsbyggnadsnämnden bör inom ramen för sitt ansvarsområde särskilt beakta:

Bostadsplanering

- *Jämfört med samhällsbyggnadsnämndens prognos färdigställdes färre bostäder i Linköping 2021. Utfallet var dock i paritet med det demografiskt betingade behovet av bostäder och uppgick till drygt 1 000 bostäder.*
- *Det är fortsatt viktigt att upprätthålla en hög byggtakt. På riksnivå noteras tendenser till utplaning under slutet av 2021.*
- *Att befolkningen växer i svagare takt kan skapa nya förutsättningar att bygga ikapp bostadsbristen. Detta förutsätter dock att byggtakten håller i sig samt att det som byggs svarar mot faktisk efterfråga och betalningsförmåga.*
- *I Linköpings bostadsprognos beräknas hushåll bestående av personer 70 år eller äldre stå för en tredjedel av den totala hushållsökningen fram till 2040. Utvecklingen kommer att påverka kraven på bostäderna, vilka i högre grad behöver svara mot äldres behov.*
- *Många äldre vill inte flytta - alternativkostnaden är för hög. För att tillgodose behov och samtidigt öka flyttbenägenheten och främja rörligheten på bostadsmarknaden behövs sannolikt nya boendeformer för äldre utvecklas.*
- *Sveriges största grupp är idag unga i etableringsåldern och med dessa följer en stor efterfrågan på småhus. Ökad efterfrågan i kombination med att många äldre fortsätter att bo kvar i sina hus ger för närvarande ett upplevt underskott på villor. Utvecklingen har förstärkts av pandemin.*

- *Sett till förväntad utveckling av unga i etableringsåldern finns inga indikationer på minskad demografiskt betingad efterfrågan på småhus i Linköping. Detta gäller både i ett 2030 som i ett 2040 perspektiv.*
- *Beräkningar kring flyttfrekvens bland hushåll med äldre personer i Linköping pekar mot att mellan 300-400 småhus i befintligt bestånd årligen kan omsättas i försäljning. Finns attraktiva alternativ inom rimliga geografiska avstånd bör detta kunna stimulera till en ökad flyttfrekvens bland äldre. Potentialen bör beaktas i planering.*
- *Linköping har en obalans för unga på bostadsmarknaden. Antalet som är 25 år eller äldre och som bor kvar hemma har också ökat. Mellan 2015-2020 ökade antalet med 20 procent.*

Transporter

- *Transportsektorn är central för klimatomställningen. Trots omställingssvårigheter pekar utvecklingen mot att transporternas utsläpp av växthusgaser behöver minska både mer och snabbare.*

Långtidsarbetslösheten oroar

Arbetsmarknadsnämnden, Social- och omsorgsnämnden samt Bildningsnämnden bör inom ramen för sina ansvarsområden särskilt beakta:

- *Linköping har i det korta perspektivet klarat återhämtningen på arbetsmarknaden väl. Det som oroar är långtidsarbetslöshetens utveckling. Inte minst trenden av personer som varit arbetslösa 24 månader eller längre är ett observandum.*
- *Tidigare erfarenheter visar att det tar lång tid för långtidsarbetslösheten att sjunka. Linköping har inte någon gång kommit tillbaka till nivåerna före finanskrisen 2008/2009.*
- *Under 2021 har antalet hushåll som är aktuella för långvarigt försörjningsstöd ökat med tio procent. Utvecklingen betyder att det utbetalda beloppet för långvarigt försörjningsstöd successivt har ökat sin andel i relation till det totalt utbetalda beloppet. Utvecklingen påverkar kostnadsutvecklingen.*
- *Sett till effekterna av pandemin och långtidsarbetslöshetens utveckling finns det inga externa faktorer som talar för ett trendbrott. Utvecklingen understryker vikten av de organisatoriska förändringar som genomförts för att bryta trenden.*
- *För att långsiktigt parera en negativ utveckling behöver kommunala insatser för att få fler att både fullfölja och genomgå gymnasieutbildning tydligt prioriteras. Kommunens arbete bör utgå ifrån en holistiskt ansats där hela utbildningskedjan beaktas - från förskola och uppåt. Stadierna är underleverantörer till varandra - brister det i någon del uppstår problem i nästa led.*
- *Pandemin har påskyndat strukturomvandlingen. Som följd väntas fler behöva byta yrke eller bransch. Utvecklingen driver behovet av omskolning. Beredskap behöver finnas inom både yrkesinriktade utbildningar och grundläggande vuxenutbildning.*
- *Inom flera bristyrken grundar sig kompetensrelaterade utmaningar i ett för lågt tillskott av nya utbildade. Det gäller bland annat omsorgsyrken. Attraktiviteten bland de utbildningar som svarar mot bristyrken måste öka*

Utvecklingen av äldre ökar trycket på äldreomsorgen

Äldrenämnden bör inom ramen för sitt ansvarsområde särskilt beakta:

- *Andelen äldre - över 65 år - är idag lägre jämfört med både riket och regionen. Jämfört med riket ökar Linköping dock mer på sikt i åldrarna 65-79 år - detta gäller både i ett 2030 som i ett 2040 perspektiv.*
- *Från år 2020 till 2030 ökar gruppen 80 år eller äldre med närmare 3 500 personer. Mellan 2030-2040 väntas gruppen i relativa tal öka mer i Linköping jämfört med riket. Utveckling är relaterad till att Linköping idag ökar starkare i gruppen 65-79 år.*
- *Sammantaget utmanar utvecklingen av äldre både kommunens verksamhet och ekonomi. Framskrivningar beräknade utifrån dagens förhållande pekar mot en tydlig behovsökning fram till 2030, vilken dessutom fördubblas fram till 2040.*
- *Utöver ekonomin väntas kompetensförsörjning bli utmanande. Kompetensförsörjning är en fråga där kommuner och regioner i hög grad är utelämnade till egen förmåga.*
- *Kostnaderna för olika former av omsorg varierar stort. Utifrån både förväntade volymökningar, ökad komplexitet och tilltagande omsorgsbehov väntas kraven på långsiktig planering att öka, där frågor kring hur verksamheter bäst och mest resurseffektivt organiseras blir allt viktigare. Behovet av omställningstakt kommer att utmana rådande strukturer.*

Omvärldsbevakning-Bedömning-Strategi (OBS)

Rapporten som redovisas varje år fungerar som ett av bakgrundsmaterialen för nämndernas budgetarbete, nämndernas egna fördjupade omvärldsbeskrivningar och för kommunfullmäktiges strategiska utvecklingsuppdrag.

Rapporten är framtagen av Planeringsstaben, Analys- och utredning; KLF med underlag från staber och förvaltningar. Huvudförfattare: Tove Holmström, exkl globalisering. Globalisering: Joakim Kärnberg. Statistikunderlag, Linköping: Jimmy Lindahl.

Layout: Kommunikationsstaben

I rapporten används genomgående källor från SCB, däribland:

- SSD (Den öppna statistikdatabasen, där det är möjligt att göra jämförelser med andra kommuner)
- OSDB (Områdesstatistiska databasen, för viss statistik om Linköping och dess delområden)
- Östgötadatabasen (För viss statistik om Linköping och dess delområden)

För analys av utvecklingen på arbetsmarknaden används huvudsakligen data från Arbetsförmedlingen.

Statistiken har i de flesta fall bearbetats av Linköpings kommun i syfte ta fram jämförande och beskrivande mått samt för att göra framskrivningar kring den förväntade utvecklingen.

OBS 2022 struktur

Inledning

Osäkerheten är i vissa avseenden är större än vanligt. Pandemin pågår alltjämt och återgången är successiv. Normaliseringsprocessen måste betraktas som skör. Utvecklingen under hösten och vintern 2021 understryker sårbarheten. Samtidigt tilltar den geopolitiska osäkerheten påtagligt och på många håll utmanas den upplevda tryggheten.

Parallellt med detta verkar ett flertal övergripande förändringskrafter och underliggande trender med påverkan på samhället. Vissa av dessa har förstärkts av pandemin, andra har fått viss respit.

Mot bakgrund av rådande läge har årets rapport en längre utblick än brukligt. Så långt det är möjligt tar rapporten sikte på 2030, och i förekommande fall 2040. I förhållande till tidshorisont och till delar tematik är 2022 års rapport inspirerad av SKRs omvärldsanalys "Vägval för framtiden 4". 2022 års rapport har därmed en bredare tematisk ansats än vanligt.

De osäkerheter som berörs i rapporten rör bl.a. befolkningsutveckling, det makroekonomiska läget, urbaniseringstakt och klimat- och värderingsförändringar. Tidigare strukturella utmaningar inom bl.a. bostads- och arbetsmarknad belyses också utifrån ett delvis nytt läge.

Disposition

Rapporten inleds med en översiktlig nulägesbeskrivning med fokus på det makroekonomiska läget, bostadsbyggandet och arbetsmarknadens utveckling.

I den andra delen förs resonemang kring övergripande förändringskrafter och relaterade utmaningar i ett lokalt perspektiv. Här hämtas inspiration från SKRs rapport. I denna identifieras en rad trender med påverkan på det kommunala uppdraget fram till 2030. SKR inleder med en beskrivning kring övergripande förändringskrafter, vilka påverkar såväl Sverige som övriga världen.

Förändringskrafterna kan utgöra både hot och möjligheter och är ofta svåra att direkt påverka.

Däremot måste det på kommunal nivå finnas både beredskap och strategier för att möta dem. OBS 2022 utgår ifrån en kompletterad variant av SKRs identifierade förändringskrafter och omfattar:

- Urbanisering
- Demografi
- Värderingar
- Klimatförändringar
- Teknik
- Globalisering

Störst utrymme ges den demografiska utvecklingen. Skälet är enkelt - demografin har en mycket stor påverkan på den kommunala verksamheten, där inte minst utvecklingen av äldre väntas få stora effekter. Ökningen av äldre väntas påverka alltifrån bostadsmarknaden till behovet av ökad digitalisering.

Nuläge

Makroekonomiska läget

Coronaviruset (SARS-CoV-2) skapar tillsammans med rådande säkerhetsläge en osäkerhet kring ekonomin.

Konjunkturinstitutet väntar i december 2021 att återhämtningen bryts tillfälligt första kvartalet 2022. När intensitet i smitta avtar väntas ekonomin växa igen.

Globalt dämpas utvecklingen av olika typer av flaskhalsar. Det finns risk att det dröjer innan balansen mellan utbud och efterfrågan på världsmarknaderna återställs. Dessutom finns påtagliga geopolitiska osäkerheter samt osäkerheter kopplade till omställningen till hållbar energiförsörjning.

Utbudsbrister i kombination med stark efterfrågan har fått inflationen att stiga. Inte minst elpriserna har ökat kraftigt. I december 2021 uppgick inflationen till 4,1 procent. I mars 2022 bedömer Riksbankschefen att säkerhetsläget gör inflationsbedömningen mer osäker.

Den ekonomiska återhämtningen i spåren av corona var inledningsvis mycket stark. Utvecklingen förklaras bl.a av ett högt sparande och ett uppdämt konsumtionsbehov. Den snabba spridningen av coronaviruset under slutet av 2021 skapar dock en stor osäkerhet kring vart den svenska ekonomin i närtid är på väg. Utvecklingen av säkerhetsläget vårvintern 2022 påverkar också utsikterna.

Konjunkturinstitutet (KI), som regelbundet gör prognoser över svensk ekonomi, påtalar att antaganden om pandemin och dess konsekvenser är högst osäkra. Enligt de antagande som görs i december 2021 väntar KI att återhämtningen i den svenska ekonomin tillfälligt bryts första kvartalet 2022. När smittvågen ebbar ut växer ekonomin snabbare igen. Andra halvan av 2022 inleds med en period av mild högkonjunktur.¹

Globalt är utvecklingen fortfarande osäker. Pandemin pågår och utvecklingen dämpas av olika typer av flaskhalsar - såsom skenande fraktkostnader och brist på insatsvaror. Det finns en risk att det tar tid innan balansen mellan utbud och efterfrågan på världsmarknaderna är återställd. Detta kan medföra att den ekonomiska återhämtningen blir mer utdragen och mer utspädd över kommande år.² Dessutom finns geopolitiska osäkerheter samt osäkerheter kopplade till omställningen till hållbar energiförsörjning.

I slutet av 2021 väntas Sveriges BNP-utveckling uppgå till 4,9 procent 2021 för att successivt minska fram till 2024, då BNP väntas ligga på 1,4 procent.³ 2021 års höga siffra ska ses i ljuset av 2020 års svaga BNP-siffra för helåret, som var särskilt tyngd av kvartal 2, 2020.

I IMF:s prognos från oktober väntas den globala BNP-tillväxten uppnå 5,9 procent 2021, 4,9 procent 2022 och 3,6 procent 2023.⁴ I december bedömer Konjunkturinstitutet att den globala tillväxten blir något svagare.

En stark efterfrågan i kombination med utbudsbrister har fått inflationen att stiga. Inflationstakten, enligt KPIF - var i jämförelse med samma månad föregående år - 3,1 procent i oktober 2021.⁵ I november steg den ytterligare till 3,6 - vilket gav den högsta inflationstakten sedan 1993. Rensar man

---

¹ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget december 2021

² Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

³ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget december 2021

⁴ IMF, World Economic Outlook, oktober 2021

⁵ SCB, KPIF = konsumentprisindex med fast ränta

bort energipriserna låg KPIF-inflationen i november på 1,9.⁶ Ökningstakten förklaras således till stor del av högre priser på el. De kraftigt stigande elpriserna fortsatte att påverka utvecklingen i december där inflationen landade på 4,1 procent. I januari noterades en lite nedgång då inflationstakten enligt KPIF uppgick till 3,9 procent.⁷ I mars 2022 bedömer Riksbankschefen att säkerhetsläget gör inflationsbedömningen mer osäker.⁸

---

⁶ SCB, Inflationstakten 3,1 procent i oktober 2021, Statistiknyhet, 2021-11-15.

⁷ SCB

⁸ Riksbanken, nyhet (bilder i finansutskottet 3 mars 2022)

Bostadsmarknad

Trots tendenser till utplaning - och osäkerheter med möjlig påverkan på byggandet - väntar Boverket att bostadsbyggandet ligger kvar eller strax över den nivå som gällt på senare år. Infrias detta skapas - mot bakgrund av en svagare befolkningstillväxt - nya möjligheter att volymmässigt minska gapet mellan utbud och behov på bostadsmarknaden. Ett minskat gap förutser dock en balans mellan det som byggs och det som faktiskt efterfrågas.

Byggandet i regionen har inte följt den nationella trenden, där antalet påbörjade bostäder ökat svagt. Istället noteras en utplaning. I Linköping har antalet påbörjade bostäder pendlat över åren - de var i jämförelse lägre 2018 och 2020 samtidigt som antalet färdigställda bostäder var högre dessa år.

Under 2021 färdigställdes färre bostäder än vad samhällsbyggnadsnämndens bostadsbyggnadsprognos för 2021 indikerade, men antalet var i paritet med det beräknade demografiskt betingade behovet av bostäder om 1 000 bostäder per år.

Planberedskapen bedöms som god. Med detta väntas kommunen klara sin ambition att möjliggöra byggandet av 1 000 bostäder per år.

Inledning

En stark efterfrågan på bostäder har drivit bostadsbyggandet. Under tredje kvartalet 2021 noterar Boverket dock en tendens till utplaning. De stora osäkerheterna finns på utbudssidan, där ett osäkert leveransläge riskerar att påverka bostadsbyggandet negativt. Enligt SCB ökade också byggkostnaderna med 7 procent mellan december 2020 och 2021.⁹ Sammantaget bedömer Boverket att byggtakten ökar med 15 procent och uppgår till 66 000 påbörjade bostäder 2021. 2022 väntas en marginell ökning, där hyresrätter minskar medan bostadsrätter och småhus ökar.¹⁰

I länsstyrelsens regionala bostadsmarknadsenkät från 2021 uppger Linköping att det råder underskott på i princip alla former av bostäder. Förhållandet gäller också för grannstaden Norrköping. För övriga kommuner i länet varierar det mer. De flesta uppger dock att det finns en viss, eller i vissa fall, stor efterfrågan på småhustomter.¹¹

Byggandet i Östergötland har inte följt den nationella trenden, där antalet påbörjade bostäder ökat svagt. Istället har byggandet i regionen planat ut de senaste tre åren. Varför regionen inte följer rikstrenden är oklart - utvecklingen kan både vara relaterad till att pågående projekt fördröjts av pandemin eller att byggtakten speglar en osäkerhet på marknaden.¹²

I Linköping har utvecklingen över påbörjade och färdigställda bostäder varit volatil. Sedan 2018 har antalet påbörjade och färdigställda bostäder uppträtt i en pendelrörelse. De år antalet påbörjade lägenheter varit högt har antalet färdigställda bostäder varit lägre och vice versa.

2021 är utvecklingen mer jämn. Preliminära siffror visar att antalet påbörjade bostäder, exklusive ombyggnation, uppgår till 1 111 bostäder, varav småhus utgör 15 procent. Antalet färdigställda bostäder, exklusive ombyggnation, uppgår samtidigt preliminärt till 1 014 bostäder. Även här uppgår andelen småhus till 15 procent.¹³

---

⁹ SCB, Byggekostnaderna ökade med 7,0 procent på ett år.

¹⁰ Boverkets indikatorer, Nummer 2, december 2021

¹¹ Länsstyrelsen i Östergötland, Regional bostadsmarknadsanalys för Östergötlands län 2021.

¹² Länsstyrelsen i Östergötland, Regional bostadsmarknadsanalys för Östergötlands län 2021.

¹³ Siffrorna fastställs i maj 2022.

Utfallet är lägre än den bedömning som gjordes i samhällsbyggnadsnämndens bostadsbyggnadsprognos för 2021, men i paritet med det beräknade demografiskt betingade behovet av bostäder.

Planberedskap

Kommunens planreserv – d.v.s. bostäder som inte byggts men som kan uppföras enligt detaljplan - uppgår under inledningen av 2022 till 4 600 bostäder, varav ungefär 10 procent avser småhus och 90 procent flerbostadshus.

Samtidigt visar kommunens produktionsplan – d.v.s. pågående detaljplaner - att arbete pågår för att möjliggöra ytterligare 5 400 bostäder. Upplåtelseformernas andelar liknar planreservens, d.v.s. drygt 10 procent småhus. Produktionsplanen är ett levande dokument som bygger på ingångsvärden i planansökningar och utfallet kan därför bli både högre och lägre.

Under 2020 och 2021 antogs också områdesbestämmelser, där detaljplan inte bedöms som nödvändig, över Vårdsberg, Landeryd och Kränge. Inom dessa har ungefär 160 tomter identifierats som lämpliga för småhusbebyggelse.

Sammantaget bedöms planberedskapen som god. Med detta väntas kommunen klara sin ambition att möjliggöra byggandet av 1 000-1 200 bostäder per år.

Viktiga händelser 2022

Under 2022 väntas strukturplanen för Ekängen färdigställas. När strukturplanen är färdigställd kan de första detaljplanerna inledas - vilka på sikt kan möjliggöra för ett stort antal bostäder.

För närvarande arbetar Trafikverket med en lokaliseringstudie för Ostlänken genom Linköping. Under 2022 är målsättningen att kommunen och Trafikverket ska enas om en sträckning. Därefter ska järnvägsplanen tas fram och fastställas. När förutsättningarna klarnar kan planläggning ske i de områden som idag begränsas av olika korridorer.

Kan gapet slutas fram till 2030?

Den svenska bostadsmarknaden har under de senaste 10-15 åren - undantaget vissa orter på landsbygden - präglats av brist. Bostadsbristen förklaras av att det under flera år under 1990-talet och början av 2000-talet byggdes få bostäder i kombination med att Sverige sedan mitten av 2000 haft en historisk hög befolkningsökning. Merparten av underskottet byggdes upp i samband med finanskrisen 2008 och var som högst 2017. Sedan några år ökar dock bostadsbeståndet snabbare än befolkningen. Detta ger nya förutsättningar att bygga ikapp i bristen.

Storleken på bostadsskulden diskuteras. Boverket bedömer att underskottet på bostäder uppgår till närmare 190 000 bostäder 2020.¹⁴ Bolåneinstitutet SBAB beräknar skulden till 90 000 bostäder.¹⁵ Med en takt om ca 60 000 bostäder per år fram till 2030 – d.v.s. ungefär den takt som byggandet har legat på de senaste fem åren - bedömer Boverket att gapet kan slutas runt 2030. SBAB bedömer att bostadsbyggandet kommer att vara lägre än 60 000 om året men, utifrån sin uppskattning av skuld, högt nog för att råda bot på den generella bostadsbristen på ca fem års sikt.

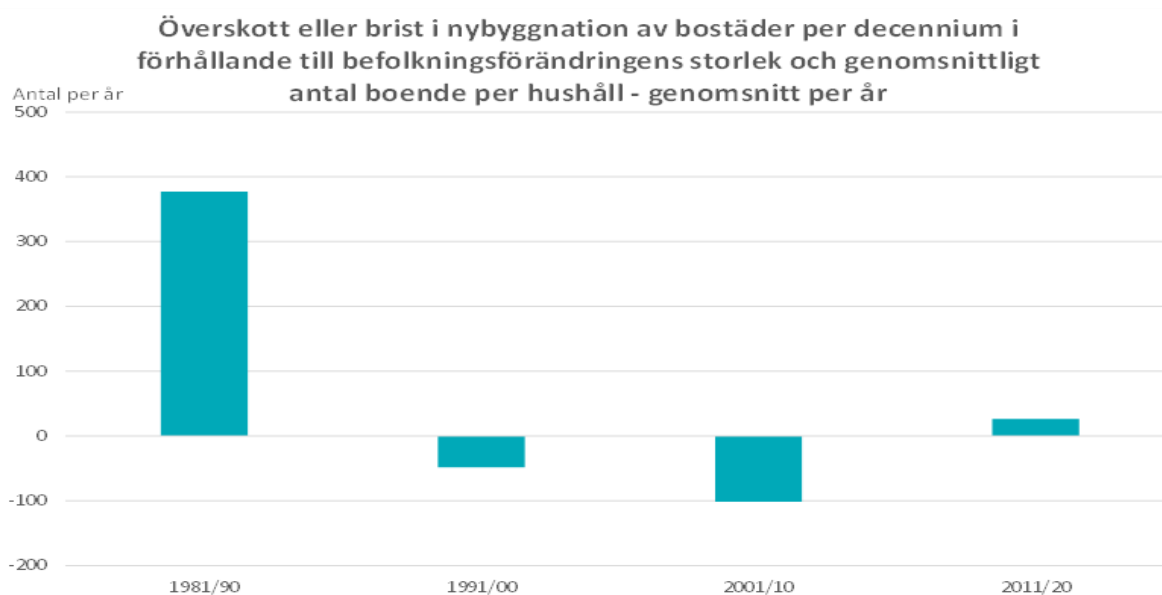
---

¹⁴ Boverket, 2021, Behov av bostadsbyggandet - regionalt och nationellt till 2030.

¹⁵ SBAB, Bostadsmarknadsnytt, nr 3 2021.

Boverket bedömer att FA-regionen Linköping-Norrköping, näst efter de tre storstadsregionerna, har det största byggbehovet fram till 2030.^{16, 17} För Linköpings del uppstod underskottet framförallt under perioden 1990-2010.¹⁸

Att bedöma byggtakten för kommande fem till tio åren är svårt. Bygandet är tydligt konjunkturberoende. SBAB väntar att bostadsbyggandet, mot bakgrund av bl.a. svagare BNP-tillväxt, dämpad befolkningsstillväxt och stigande räntor, passerat toppen. Andra framhåller att utbudsfaktorer som cementbrist kan påverka byggtakten negativt.

Det väntas inga långsiktiga Corona-effekter på försäljningsvolymerna. Den oväntat höga omsättningen under 2020 andra hälft har under hösten 2021 återgått till mer normala nivåer. Historiskt har prisnedgångar också fått snabbt genomslag i byggtakten. Under senhösten noteras sjunkande priser i Östergötland. För Linköpings del har villapriserna fortsatt upp under hela 2021 medan bostadsrättspriserna varierat mer. Efter en topp i augusti har bostadsrättspriserna sjunkit.¹⁹

Dagens lågränteläge kommer inte att vara för alltid. Världens ekonomier är sammanflätade och påverkar varandra. Globalt syns ett trendsifte. 53 centralbanker hade fram till hösten 2021 höjt styrräntan och 12 har sänkt. Under 2020 sänkte 195 centralbanker styrräntan och 5 höjde.²⁰ Flera bedömare att spår att räntan kan höjas tidigare än Riksbankens prognos, d.v.s. före 2024.

¹⁶ Boverket, 2021, Behov av bostadsbyggandet - regionalt och nationellt till 2030.

¹⁷ FA-regioner fastställs av Tillväxtanalys och är en indelning i regioner där människor kan bo och verka utan alltför tidsödande resor. Indelningen i FA-regioner är främst tänkt att användas i regionala analyser. Indelningen baseras i huvudsak på en prognos över hur SCB:s lokala arbetsmarknadsregioner kommer att utvecklas till 2025. Idag finns 60 FA-regioner utifrån 2015 års indelning. Denna är tänkt att kunna användas i ca 10 år. SCB reviderar årligen den statistiska indelningen i lokala arbetsmarknadsområden.

¹⁸ Formeln för kapacitetsutnyttjande utgår ifrån den genomsnittliga storleken på hushållen samt hur många bostäder som årligen har byggts, d.v.s. antal boende per hushåll multiplicerat med antal nybyggda bostäder. Detta genererar ett fiktivt antal boende i nya bostäder vilken jämförs med det aktuella årets befolkningsökning. Utfallet kan bli negativt eller positivt. Restsumman divideras med det aktuella antalet boende per hushåll. Utfallet blir ett summerat överskott eller underskott för en redovisad period, exempelvis en tioårsperiod.

¹⁹ Svensk Mäklarstatistik, avser 12 månaders utveckling, dvs utvecklingen under 2021.

²⁰ Region Östergötland, Juni Strategi, Omvärlds- och marknadsrapport, Q4 2021

Bostadsprisernas utveckling är svårbedömd. SBAB väntar att priserna faller med sammanlagt åtta procent 2023-2025.²¹ Swedbank bedömer däremot i sin konjunkturrapport att priserna - trots förväntningar om en höjd ränta - stiger med ungefär fem procent i snitt 2022 och 2023.²²

Även om byggtakten håller i sig är detta inte tillräckligt för en fungerande bostadsmarknad. För detta krävs en balans mellan det som byggs och det som faktiskt efterfrågas. Det senare handlar både om betalningsförmåga och typ av bostäder. Av detta skäl är det viktigt att förstå vilka bostadsbehov som finns - och väntas öka - kopplat till demografi.

---

²¹ SBAB, Bostadsmarknadsnytt, nr 4, 2021.11.10

²² Swedbank, Economic Outlook, jan 2022

Arbetsmarknadens utveckling

Återhämtningen på arbetsmarknaden har kommit olika långt bland Sveriges kommuner. Som väntat minskade sysselsättningen under 2020. I både Östergötland och Linköping var minskningen lägre än på många andra håll. Inte heller ökade arbetslösheten i paritet med storstadslänen. Östergötland - och Linköping - har hittills klarat återhämtningen tämligen väl. I Arbetsförmedlingens prognos väntas arbetslösheten i länet fortsätta att sjunka.

Det som oroar rör långtidsarbetslöshetens utveckling. För Linköpings del är nivåerna nu i paritet med 2012. Tidigare erfarenheter visar att det tar förhållandevis lång tid för nivåerna att sjunka. Andelsmässigt - som del av befolkningen 16-64 år - har Linköping inte någon gång kommit tillbaka till nivåerna före finanskrisen 2008/2009. Ökningen av personer som varit arbetslösa 24 månader eller längre är särskilt bekymmersam. Ju längre tid i arbetslöshet, ju svårare att få ett jobb.

Även utvecklingen av det långvariga försörjningsstödet går i fel riktning. Från en - i ett riksperspektiv - hög nivå noteras en ökning av aktuella hushåll under 2021. Samtidigt minskade antalet i försörjningsstöd. Sett till effekterna av pandemin och långtidsarbetslöshetens utveckling finns det inga externa faktorer som talar för ett trendbrott i relation till det långvariga försörjningsstödet.

Oavsett konjunkturläge kommer det på sikt att finnas en stor efterfrågan på utbildad arbetskraft. Utvecklingen drivs inte minst av demografin med framförallt fler äldre i befolkningen. Den fortsatta digitaliseringen driver också behovet av kompetenser inom teknik, data och IT. För att långsiktigt klara kompetensförsörjningen och öka förvärsfrekvensen behöver kommunala insatser för att få fler att både fullfölja och genomgå gymnasieutbildning tydligt prioriteras. Insatser behöver också göras för att öka attraktiviteten bland utbildningar kopplade till bristyrken.

Inledning

Kommunsektorn är beroende av utvecklingen på arbetsmarknaden. Hög arbetslöshet ger inte bara sämre skatteunderlag utan också merkostnader för försörjningsstöd, sociala problem, ohälsa och tenderar dessutom att påverka lokalsamhället negativt.

Takten i den ekonomiska återhämtningen får direkt genomslag på arbetsmarknadens utveckling. Arbetsförmedlingen är positiv till utvecklingen under prognosperioden, som sträcker sig fram till 2023, men påtalar att det fortsatt finns osäkerheter kopplade till pandemin.

Sysselsättning och efterfrågan på arbetskraft

Under 2020 minskade sysselsättningen i samtliga län. Östergötland tillhör ett av länen med en förhållandevis låg minskning 2020. Sysselsättningen i relation till befolkningen, d.v.s. förvärsintensiteten, minskade mest i Uppsala, Stockholm och Västra Götaland.

I samtliga län väntas sysselsättningen växa i takt med återhämtningen. Tydligast ökningsväntas 2021 och 2022, med en avtagande takt - mer i paritet med normala nivåer - 2023. Tillväxten väntas öka mest i Stockholm och Västra Götaland, d.v.s. län med en stor privat tjänstesektor. Även i Skåne och Halland väntas en stark utveckling. I Östergötland väntas, i jämförelse med dessa, en svagare sysselsättningsutveckling.²³

---

²³ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter, hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

Ökad efterfrågan på arbetskraft

I takt med att restriktionerna lättades under hösten 2021 har efterfrågan på arbetskraften tydligt ökat. Under hösten ökade också antalet nyanmälda lediga platser.

I Arbetsförmedlingens enkätundersökning till arbetsgivare (hösten 2021) var anställningsplanerna rekordstora inför 2022. Den kraftiga uppgången förklaras dock till stor del av omfattande planer på att rekrytera i Stockholms län.

Även bristtalen ökar. Arbetsförmedlingen bedömer det som troligt att bristen på arbetskraft fortsätter och riskerar att hålla tillbaka jobbtillväxten.²⁴ Andelen privata arbetsgivare som upplevt brist på arbetskraft var i de flesta länen högre än det historiska genomsnittet. Endast i fyra län, däribland Östergötland, upplevs bristen hösten 2021 vara lägre än länets historiska genomsnitt.

Arbetslöshetens utveckling

Antalet inskrivna arbetslösa är tillbaka på samma nivå som före pandemin. Fram till 2023 väntas en antalet inskrivna fortsatt minska och uppgå till 6,8 procent av arbetskraften.²⁵

De som hittills lämnat för arbete är huvudsakligen personer med korta inskrivningsperioder, nästan uteslutande med gymnasieutbildning. Orosmolnen rör långtidsarbetslöshetens utveckling. Under pandemin har långtidsarbetslösheten ökat på bred front, där nya grupper hamnat i längre tider av arbetslöshet. I slutet av november 2021 uppgick långtidsarbetslösheten till 181 000 personer, vilket är 28 000 fler än innan pandemin. Antalet som har varit arbetslösa i mer än 24 månader närmar sig 100 000.²⁶

Långtidsarbetslösheten väntas falla framöver, men antalet långtidsarbetslösa väntas minska långsammare än antalet som varit arbetslösa mindre än sex månader. Situationen förklaras bl.a. av att långtidsarbetslösa missgynnas vid tillsättning av vakanser samtidigt som långtidsarbetslösa inte söker arbeten i samma utsträckning som de som nyligen blivit arbetslösa.²⁷ Effekterna av pandemin bedöms av dessa skäl bli långvariga.

Skillnader inom landet

Återhämtningen går i olika takt och har kommit längst i kommuner med färre invånare. Flera större kommuner har en bit kvar innan antalet inskrivna arbetslösa är nere på samma nivå som före pandemin. Utvecklingen förklaras bl.a. av den privata tjänstesektorn - som tydligt drabbats av restriktioner - utgör en större andel av arbetsmarknaden i större kommuner. Bland större städer - och i anslutande närliggande pendlingskommuner - steg arbetslösheten under pandemins inledande skede generellt inte lika mycket som i storstadsområdena.

I Östergötland ökade arbetslösheten inte samma omfattning som i storstadslänen. Länet tillhör också ett av de län som kommit relativt långt i sin återhämtning.²⁸ Enligt arbetsförmedlingen prognos väntas arbetslösheten sjunka till 7,2 procent av arbetskraften 2023. 2019 uppgick arbetslösheten i Östergötland till 7,8 procent av arbetskraften.

---

²⁴ Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

²⁵ Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

²⁶ Arbetsförmedlingen, Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

²⁷ Konjunkturinstitutet, Konjunkturläget, december 2021

²⁸ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter, hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

Där arbetslösheten ökade mest under pandemin har också antalet långtidsarbetslösa ökat mest. I Östergötland noteras - i jämförelse med Uppsala län och i Stockholms län - en blygsammare ökning.²⁹

Östergötland hade däremot kvartal 3, 2021 näst högst andel, 30 procent, arbetslösa som varit arbetslösa 24 månader eller längre. I Uppsala och Stockholms län var motsvarande andel 21 respektive 20 procent. I län som Kalmar och Norrbotten - där återhämtningen kommit långt - har långtidsarbetslösheten börjat minska.³⁰

Hur går återhämtningen i Linköping?

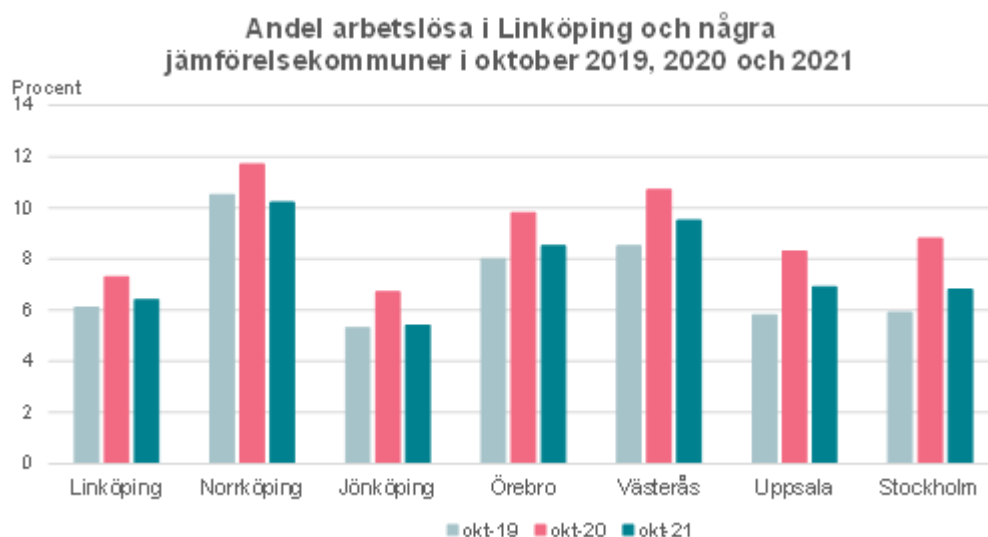
Sysselsättning, förvärvsintensitet och pendling under 2020

Som väntat minskade sysselsättningen under 2020. Minskningen understeg 1 procent och motsvarade 645 personer.³¹ Minskningen var därmed mindre i Linköping jämfört med riket, där minskningen översteg 1 procent. Förvärvsfrekvensen minskade samtidigt med 1 procent jämfört med 2019. Minskning var även här något lägre än för riket.³²

Trots pandemin utvecklades pendlingen positivt under 2020. Inpendlingen steg för 24:e året i rad. Även utpendlingen ökade. 2019 passerade nettopendlingen för första gången 10 000 personer. 2020 års utveckling innebär att nettot fortsatt överstiger 10 000.³³

Arbetslöshet

Som beskrivits ovan varierar takten i återhämtning. Linköping har klarat sig jämförelsevis väl. I oktober 2021 var arbetslösheten nästan i paritet med nivån hösten 2019. I Norrköping var arbetslöshet lägre än före pandemin. Detta tillsammans med Linköpings utveckling förklarar till stor del varför länet kommer väl ut.

²⁹ Ibid, Kvartal, 3 2019-kvartal 3, 2021 ökade långtidsarbetslösheten med 57 % i Stockholms län, 54 % i Uppsala län och 12 % i Östergötlands län

³⁰ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter, hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

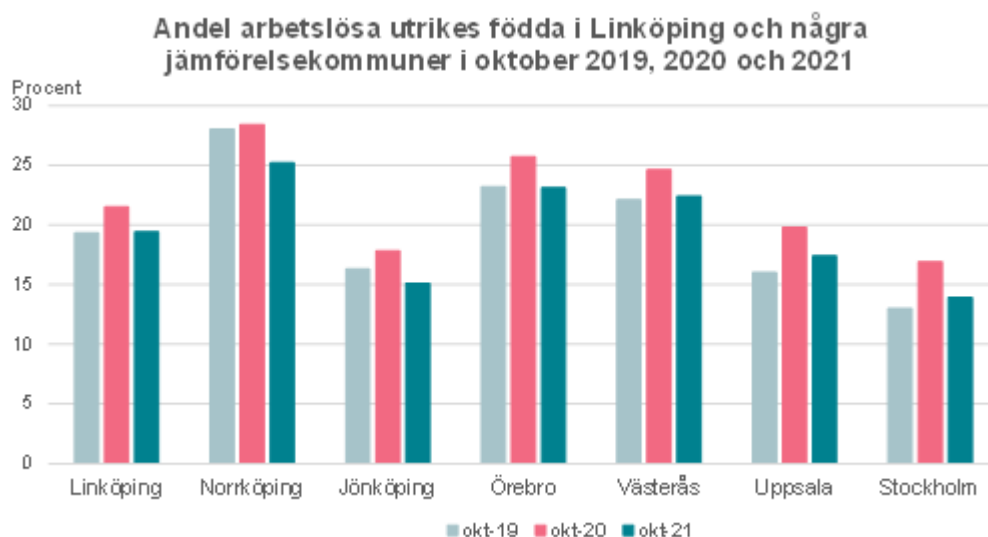
³¹ 89 511 personer hade sin arbetsplats i Linköping 2020.

³² Riket minskade med 1,2 procent mellan 2020 och 2019.

³³ Inpendling 2020: 21 300, Utpendling 2020: 11 100.

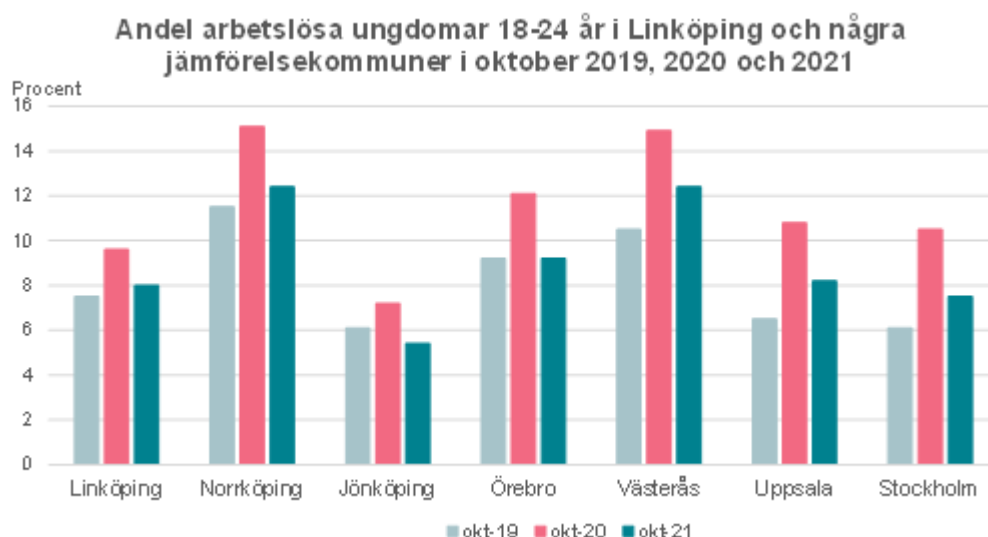
Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Motsvarande utveckling noteras för utrikes födda. I Linköping är andelarna arbetslösa i paritet med siffrorna för oktober 2019. I både Norrköping och Jönköping är arbetslösheten för utrikes födda i oktober 2021 lägre jämfört med hösten 2019. Precis som för arbetslösheten i stort har Uppsala och Stockholm i oktober 2021 inte kommit tillbaka till 2019 års nivåer.

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Ungdomsarbetslösheten har minskat, men inte i paritet med arbetslösheten i stort. Förhållandet gäller även för Norrköping. Örebro och Jönköping är däremot tillbaka, eller ligger lägre, jämfört med 2019. I Uppsala och Stockholm är ungdomsarbetslösheten fortsatt tydligt högre jämfört med 2019.

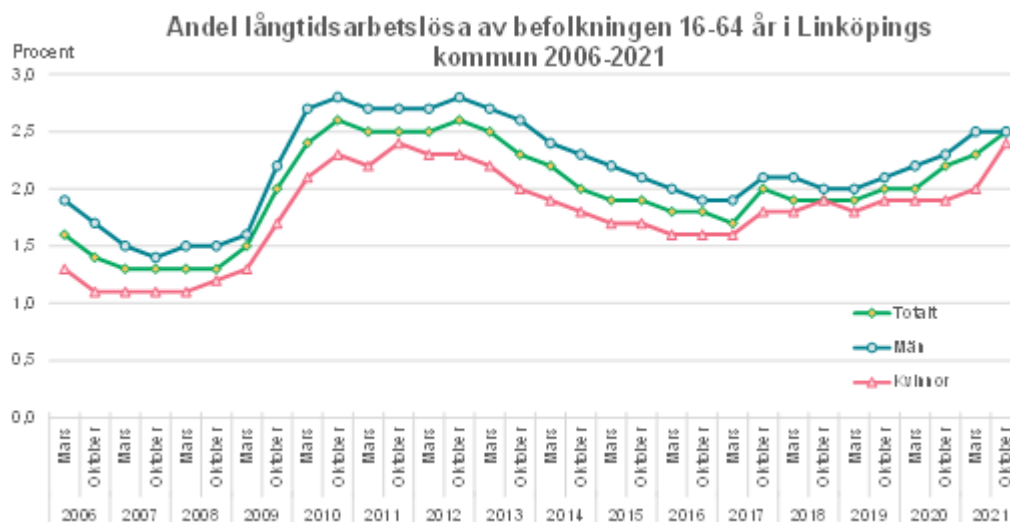

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Långtidsarbetslöshet

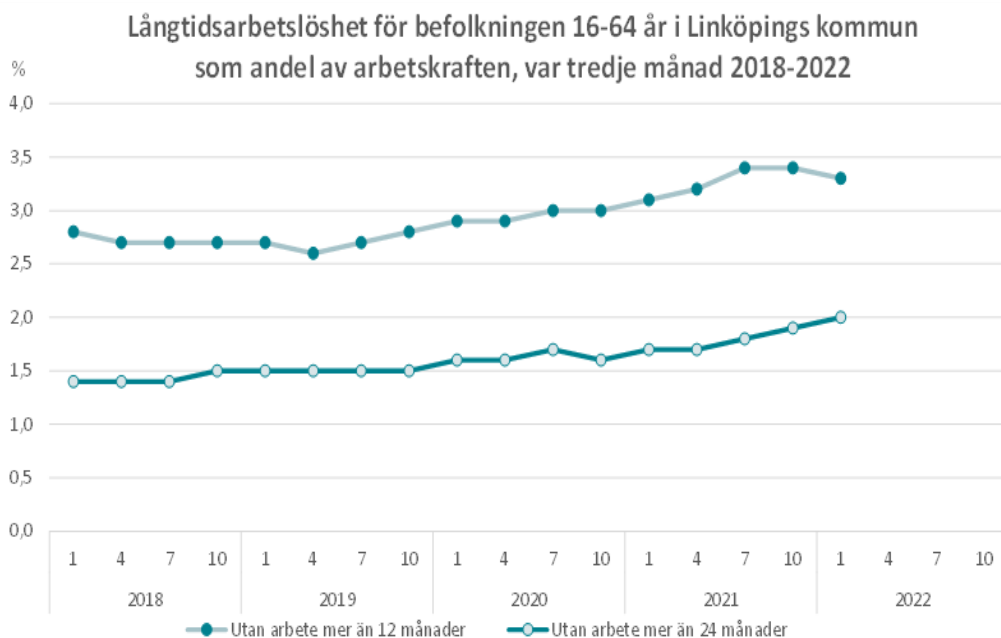
Den i övrigt positiva trenden noteras inte för långtidsarbetslösheten. Sedan en lägsta notering i mars 2017 har långtidsarbetslöshet ökat i Linköping. En svag minskning noteras under inledningen av 2022. Sett till antal är nivåerna dock i paritet med nivåerna 2012. Utvecklingen har tydligt accentueras av pandemin, där ökningen var brantare för kvinnor 2021.

Linköpings ökningstakt, för personer som varit arbetslösa i tolv månader eller längre, är lägre än flera större kommuner men väsentligen högre än Norrköpings. I relation till Norrköping sker ökningen i Linköping dock från en lägre nivå. Grannkommunerna Motala och Mjölby går i motsatt riktning - här noteras till och med en minskning mellan 2019 och 2021.³⁴

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Personer som varit arbetslösa i 24 månader eller längre fortsätter att öka under inledningen av 2022. Linköpings ökningstakt under pandemin var också högre än den i Uppsala, Helsingborg och Norrköping.³⁵ Utvecklingen är ett observandum - ju längre tid i arbetslöshet, ju svårare att få ett jobb.

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

³⁴ Förändring i procent under två år, (långtidsarbetslöshet 12 mån), kvartal 3, 2019- kvartal 3, 2021, ålder 20-64 år: Stockholm: 63 %, Uppsala: 62 %, Linköping: 31 %, Norrköping: 7 %, Malmö 19 %, Helsingborg: 33 %, Motala: - 6 % och Mjölby - 1 %. Källa: Arbetsförmedling/SCB/Tillväxtverket

³⁵ Förändring i procent under två år, (långtidsarbetslöshet 24 mån), kvartal 3, 2019- kvartal 3, 2021, ålder 20-64: Stockholm: 53 %, Uppsala: 25 %, Linköping: 28 %, Norrköping: - 2 %, Malmö 12 %, Helsingborg 19 %, Motala: - 7 % och Mjölby -11 %. Källa: Arbetsförmedling/SCB/Tillväxtverket

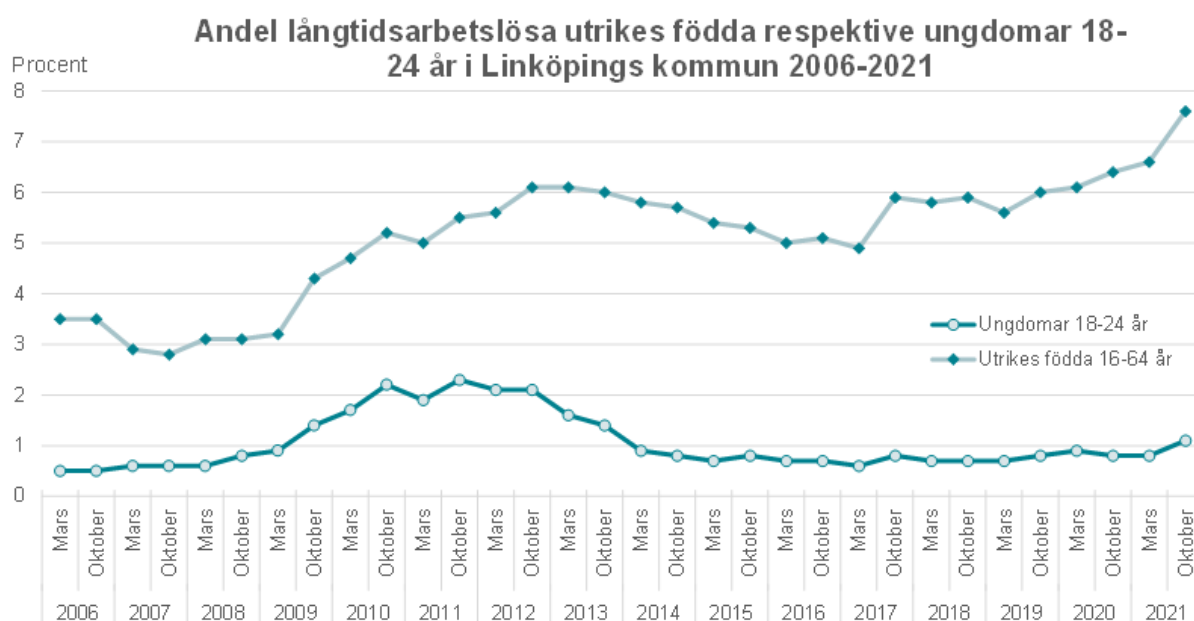

Sett till tidigare återhämtningsförmåga tar det också förhållandevis lång tid för nivåerna att sjunka och andelsmässigt - som del av befolkningen 16-64 år - har Linköping inte någon gång kommit tillbaka till nivåerna före finanskrisen 2008/2009. I oktober 2021 var ungefär 2 600 personer långtidsarbetslösa (12 mån) i Linköping att jämföra med ungefär 1 800 i oktober 2009. Ungefär 50 procent av alla arbetslösa är idag långtidsarbetslösa mot 30 procent år 2009.

Långtidsarbetslöshet för utrikes födda och ungdomar (12 mån)

Långtidsarbetslösheten för utrikes födda steg tydligt under 2021. Generellt har en stor del utrikes födda i den privata tjänstesektorn drabbats hårt av krisen. Utrikes födda är också överrepresenterade bland personer med tillfälliga anställningar, vilka vanligtvis drabbas först när efterfrågan minskar.

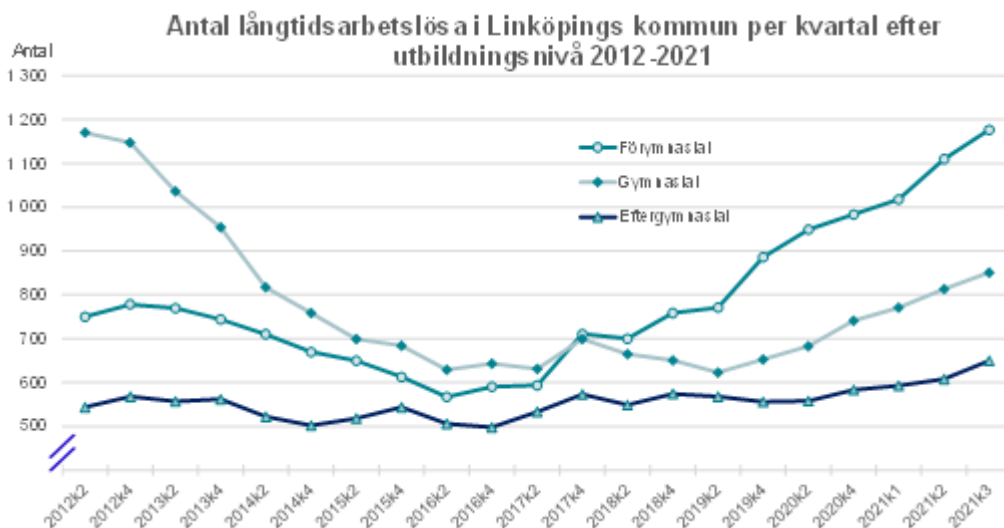
Utvecklingen för ungdomar är mindre alarmerande - här noteras en svag ökning, från en låg nivå.

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Utbildningsbakgrund (12 mån)

En viktig förklaringsfaktor bakom stigande långtidsarbetslöshet är utbildningsbakgrund. Sedan andra kvartalet 2019 visar långtidsarbetslösheten för personer med förgymnasial utbildning en jämförelsevis brant ökning. Kvartal 3 2021 fanns i Linköping 1 200 personer med förgymnasial utbildning i långtidsarbetslöshet - det innebär att nästan varannan långtidsarbetslös har förgymnasial utbildning.

Källa: Arbetsförmedlingen, bearbetning Linköpings kommun

Försörjningsstödet utveckling

Under 2021 har antalet hushåll som är aktuella för försörjningsstöd minskat med fyra procent. Samtidigt har antalet hushåll som är aktuella för långvarigt försörjningsstöd ökat med tio procent.³⁶

Sett till utvecklingen under året har det utbetalda beloppet för långvarigt försörjningsstöd successivt ökat sin andel i relation till det totalt utbetalda beloppet. Utvecklingen påverkar kostnadsutvecklingen. Det genomsnittliga utbetalda beloppet för långvarigt försörjningsstöd är högre än för ekonomiskt bistånd och vägen till avslut är längre.

Sett till effekterna av pandemin och långtidsarbetslöshetens utveckling finns det inga externa faktorer som talar för ett trendbrott.

Var ökar det mest?

Det absolut största antalet biståndsmottagare finns i åldrarna, 31- 45 år. Här finns också det högsta antalet med långvarigt försörjningsstöd. Under 2021 ökade antalet med 10 procent. I åldrarna 46-54 år respektive 55-64 år finns också jämförelsevis stora grupper med långvarigt försörjningsstöd. Även här noteras en sammantagen antalsökning om 7 procent under 2021.

Unga i åldrarna 18-24 år respektive 25-30 år stod för den absolut största ökningstakten, men eftersom dessa utgör en jämförelsevis liten grupp får ökningstakten mindre genomslag på kostnadsutvecklingen.

Tydliga könsskillnader

Ensamstående män utan barn är oftast förekommande bland personer som uppstår långvarigt försörjningsstöd. Antalet ensamstående kvinnor utan barn är väsentligen färre. Sambo/gifta med barn samt ensamstående kvinnor med barn omfattar ungefär lika många hushåll medan ensamstående män med barn omfattar förhållandevis få hushåll.

³⁶ Social- och omsorgsförvaltningen, Antal aktuella hushåll har minskat med 141 hushåll och uppgår i december 2021 till 3 196 hushåll. Antal hushåll aktuella för långvarigt försörjningsstöd har ökat med 161 och uppgår i december till 1701 hushåll. Antalet utgår från förvaltningens definition av långvarigt ekonomiskt bistånd. Definitionen skiljer sig från Socialstyrelsens.

Riksövergripande utmaningar

Oavsett konjunkturen kommer det på sikt att finnas en stor efterfrågan på utbildad arbetskraft. Utvecklingen drivs inte minst av demografin med framförallt fler äldre i befolkningen. Den fortsatta digitaliseringen driver också behovet av kompetenser inom teknik, data och IT. Tillgången på kompetenser som kan möta dessa utmaningar måste öka.

Inom flera bristyrken grundar sig problemen i ett för lågt tillskott av nya utbildade, såväl nationellt som regionalt. Det gäller bland annat läraryrken och sjukvårds- och omsorgsyrken. Vissa yrken upplevs inte som attraktiva för ungdomar, vilket leder till få sökande till utbildningsplatserna. Situationen förvärras av att en av fyra ungdomar inte fullföljer sina gymnasiestudier.

En mer avancerad arbetsmarknad ställer också högre krav på arbetskraftens kompetens. Utvecklingen riskerar att öka obalanserna på arbetsmarknaden ytterligare och betyder att fler än idag behöver påbörja studier.

I strukturomvandlingen spår behovet också trösklarna på arbetsmarknaden sänkas för att underlätta vägen in på arbetsmarknaden. Påtagligt fler, längre från arbetsmarknaden, behöver gå till olika former av subventionerade anställningar.

Sammanfattning

Linköping har i det korta perspektivet klarat återhämtningen väl. Det som oroar är långtidsarbetslöshetens utveckling. Inte minst ökningstakten (2019-2022) av personer som varit arbetslösa 24 månader eller längre är bekymmersam.

Pandemin har skyndat på strukturomvandlingen. Det inte troligt att alla de arbeten som försvunnit under pandemin kommer tillbaka i samma omfattning som tidigare. Utvecklingen i kombination med arbetskraftens sammansättning bidrar till att det finns en stor risk för att antalet långtidsarbetslösa biter sig fast på en hög nivå.

Sammantaget finns inga externa faktorer som talar för ett trendbrott kring långvarigt försörjningsstöd. Utvecklingen riskerar att driva kommunens kostnader ytterligare.

Fullföljd gymnasieutbildning är den enskilt viktigaste faktorn för att varaktigt etableras på arbetsmarknaden. För att långsiktigt parera en negativ utveckling behöver kommunala insatser för att få fler att både fullfölja och genomgå gymnasieutbildning tydligt prioriteras. Även om Linköping har fler gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år jämfört med riket är det närmare 20 procent som inte fullföljer inom denna tid.³⁷ Hela utbildningskedjan viktig - från förskola och uppåt. Stadierna är i någon mening underleverantörer till varandra. Brister det i någon del uppstår problem i nästa led.

Pågående strukturomvandling innebär också att fler kommer att behöva byta yrke eller bransch. Goda möjligheter till omskolning behöver därför finnas.

Kopplat till kompetensförsörjning behöver attraktiviteten bland de utbildningar som svarar mot bristyrken öka. Kommuner är inte ensamt rådiga, men utbildningsportföljen är stor och måste användas proaktivt.

Utmaningar kring kompetensförsörjning ökar också arbetsgivarens ansvar för kompetensutveckling. En del som börjar arbeta saknar längre utbildning, vilket kräver introduktion och kompetensutvecklingsinsatser. Också medarbetare med rätt utbildning behöver ibland

---

³⁷ Kolada, Gymnasieelever med examen eller studiebevis inom 4 år, hemkommun, andel.

kompetensutveckling. Inte sällan finns ett gap mellan det verksamheterna kräver och det man fått med sig från en utbildning. Samverkan med olika utbildningsanordnare behöver av dessa skäl fortsätta att utvecklas.

Övergripande förändringskrafter och trender

Denna del är inspirerad av SKRs rapport Vägval för framtiden 4. I rapporten identifieras en rad trender med påverkan på det kommunala uppdraget fram till 2030. Rapporten inleds med en beskrivning kring övergripande förändringskrafter, vilka påverkar såväl Sverige som övriga världen.

Förändringskrafterna kan utgöra både hot och möjligheter och är ofta svåra att direkt påverka.

Däremot måste det på kommunal nivå finnas både beredskap och strategier för att möta dem. Utöver förändringskrafter beskriver SKR också ett antal trender.

I årets OBS-rapport beaktar vi en kompletterad variant av förändringskrafterna och några av trenderna i relation till dessa.³⁸ Fokus ligger på följande områden:

- Urbanisering
- Demografi
- Värderingar
- Klimatförändringar
- Teknik
- Globalisering

---

³⁸ I SKRs rapport behandlas inte urbanisering som övergripande förändringskraft.

Urbanisering

Under perioden 1997-2017 kan urbaniseringen sammanfattas med att befolkningstillväxten koncentrerats till storstadsregionerna och till de större städerna. Tillväxten har framförallt drivits av ett stort utrikes flyttnetto, där det inrikes flyttnettot förklarar en jämförelsevis mindre del av utvecklingen.

Sedan pandemins utbrott noteras dock delvis nya mönster. Invandringen är lägre och inrikes omflyttningar har ändrat karaktär. Storstäder, större städer och pendlingskommuner hade 2020 en lägre inrikes inflyttning än prognos. Övriga kommungrupper uppvisade däremot en högre inrikes inflyttning jämfört med prognos. Ett antal kommuner med lite längre pendlingsavstånd har därmed vuxit tämligen snabbt medan många kommuner noterar en långsammare befolkningsökning än vanligt.

Om de inrikes flyttströmmarna är en tillfällig coronaeffekt eller om de kommer att hålla i sig är för tidigt att bedöma. Det är dock tydligt att förändringar i spåren av pandemin kan påverka platsbundenheten och pendlingen - och i förlängningen också urbaniseringen. Flera samspelande faktorer - däribland distansarbetet utveckling, bostadsprisernas utveckling och preferenser - kommer att påverka händelseförloppet.

Linköping har en branschstruktur som möjliggör en förhållandevis hög grad av distansarbete. Pendlingen inom branscher där distansarbete ofta är möjligt svarade också för nästan 30 procent av tillväxten i pendlingsnetto mellan åren 2010 och 2019. Utifrån ett konkurrensperspektiv kan detta både vara en fördel och en nackdel. Med ökat distansarbete kan rekryteringsunderlaget utvidgas och positivt påverka tillgången till kvalificerad kompetens men det kan också bli tvärtom, d.v.s. fler väljer att bo kvar men ha sitt arbetsställe någon annanstans.

Inledning

Det finns två sätt att beskriva urbanisering, där det ena handlar om en folkomflyttning från land till stad. Den andra handlar om den del av befolkningen som bor i tätort. Urbaniseringen har över tid ändrat karaktär.³⁹ Mellan 1940-talet och 1970-talet skedde den största omflyttningen från land till stad. För Sveriges del är denna omflyttning i stort sett avslutad.⁴⁰ Urbaniseringen drivs istället av en annan dynamik som förklaras av demografiska komponenter. Enligt SCB bestäms befolkningens utveckling och fördelning mellan stad och land framförallt av inrikes omflyttningar, födelsenetto och in- och utvandring.⁴¹

I Swecos rapport "Sveriges nya geografi 2018" sammanfattas urbaniseringstrenden med att befolkningstillväxten mellan 1997-2017 koncentrerats till storstadsregionerna och till de större städerna. Tillväxten har framförallt drivits av ett stort utrikes flyttnetto, där det inrikes flyttnetto förklarar en jämförelsevis mindre del av utvecklingen.

Står vi inför ett trendbrott?

Sedan pandemins utbrott noteras delvis nya mönster. Bilden är emellertid inte entydig. Studeras utvecklingen i olika geografier syns skillnader. Det finns tecken på att urbaniseringstrenden mattats av

---

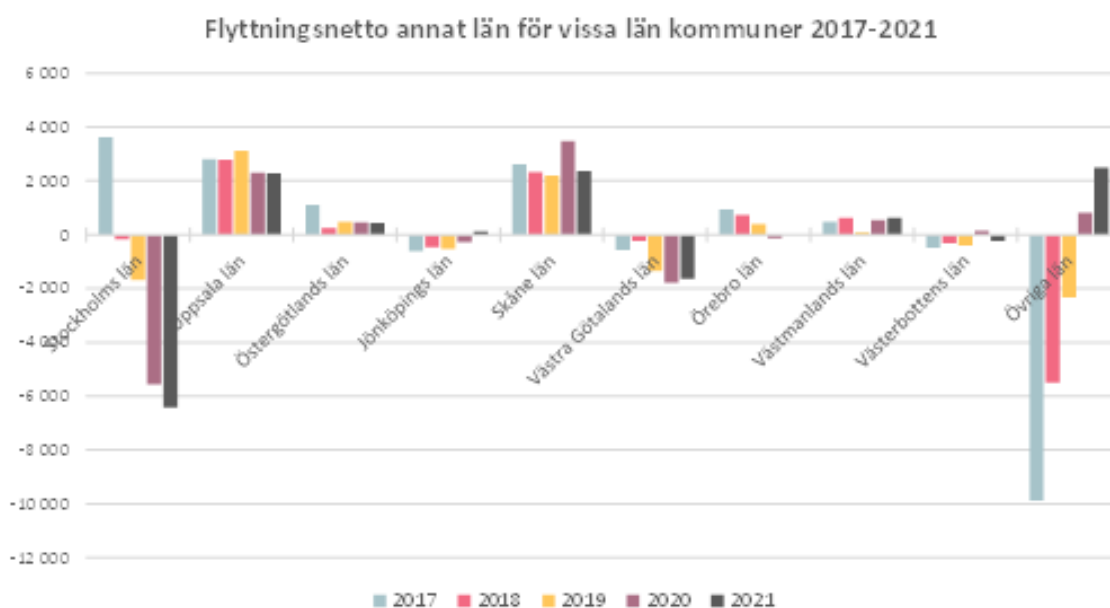
³⁹ Idag bor drygt 40 procent av Sveriges befolkning i någon av storstadsregionerna och nästan 9 av 10 i någon av Sveriges tätorter.

⁴⁰ Boverket

⁴¹ SCB, Dagens urbanisering - inte på bekostnad av landsbygdens bekostnad, 2015.

under pandemin samtidigt som de tre storstads länen fortsatt stod för drygt 60 procent av Sveriges befolkningstillväxt 2021.⁴² Däremot noteras nya mönster i relation till inrikes omflyttningar.

Under hela 2000-talet har de inrikes flyttströmmarna bland personer i arbetsför ålder i huvudsak gått mot storstads länen - framförallt till Stockholms län. Sedan 2017 har emellertid flyttöverskottet minskat i storstads länen. Under 2020 flyttade - för första gången under 2000-talet - fler i åldern 16-64 år ut än in till både Stockholms och Västra Götalands län. Motsvarande minskning syns inte för Skåne, som lyfter storstads länets samlade inrikes flyttnetto i åldersgruppen.⁴³

Källa: SCB, bearbetning Linköpings kommun

Obs, avser alla åldrar

Utgår vi istället ifrån lokala arbetsmarknadsregioner, d.v.s. kommuner som hänger samman sett till arbetsmarknadens funktionssätt, nyanseras bilden.⁴⁴ Antalet LA-regioner är fler och omfattar en mindre geografi än länen. LA-regionen Malmö-Lund hade 2020 i särklass landets största inrikes flyttöverskott både sett till befolkning i stort och i åldern 16-64 år. Också LA-regionen Stockholm-Solna och LA-Göteborg hade ett positivt flyttöverskott bland personer i yrkesverksam ålder. Efter Malmö-Lund och Stockholm-Solna tillhör Linköping en av de lokala arbetsmarknaderna med det största positiva flyttöverskottet bland personer i yrkesverksam ålder 2020. I 51 av 70 lokala arbetsmarknadsregioner flyttade däremot fler personer i åldern 16-64 år ut än in.⁴⁵

Bryts perspektivet på en än ännu lägre geografisk nivå som kommungrupper nyanseras bilden ytterligare. Storstäder, större städer och pendlingskommuner hade en lägre inrikes inflyttning än prognos 2020. Övriga kommungrupper uppvisade däremot en högre inrikes inflyttning jämfört med prognos. SCB gör också sin största nedrevidering mellan 2021 och 2020 års prognoser i gruppen större städer. Revideringen förklaras bl.a. förändrade flyttmönster mellan kommuner. Ett antal kommuner

⁴² Linköpings kommun, Statistikinfo 2022:01

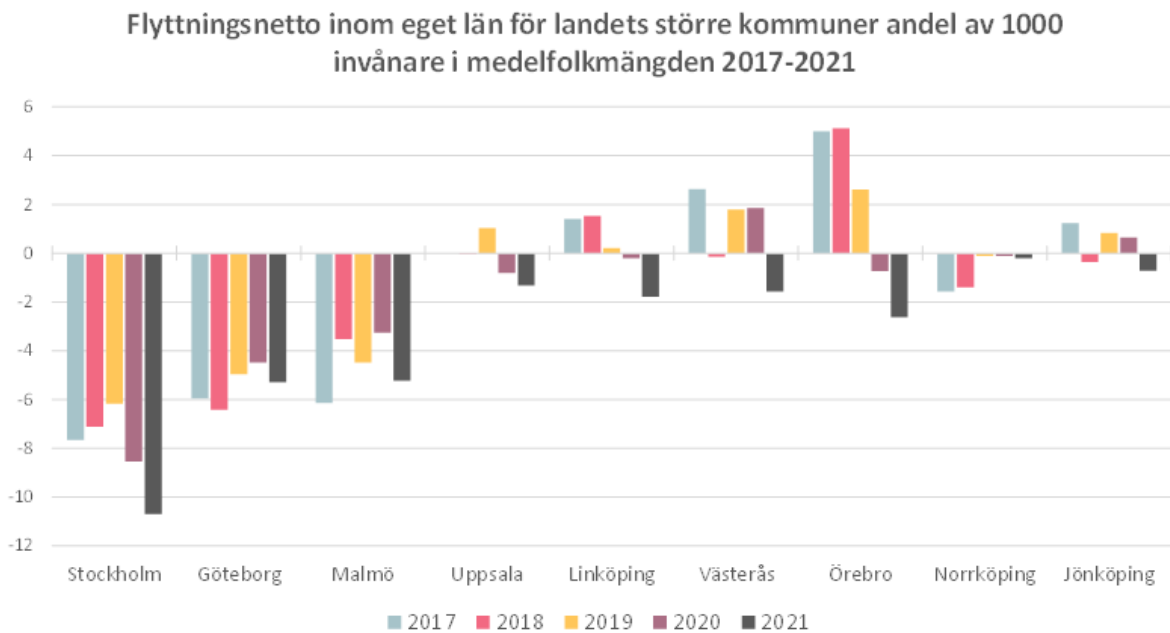
⁴³ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter, hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

⁴⁴ Lokala arbetsmarknadsregioner fastställs av SCB och baseras på pendlingsmönster. Syftet är att beskriva arbetsmarknadens funktionssätt för geografiska områden som - är relativt - oberoende av omvärlden avseende utbud och efterfrågan på arbetskraft. I Sverige finns drygt 70 LA-områden. LA-Linköping - där Linköping är nav - består av 8 kommuner.

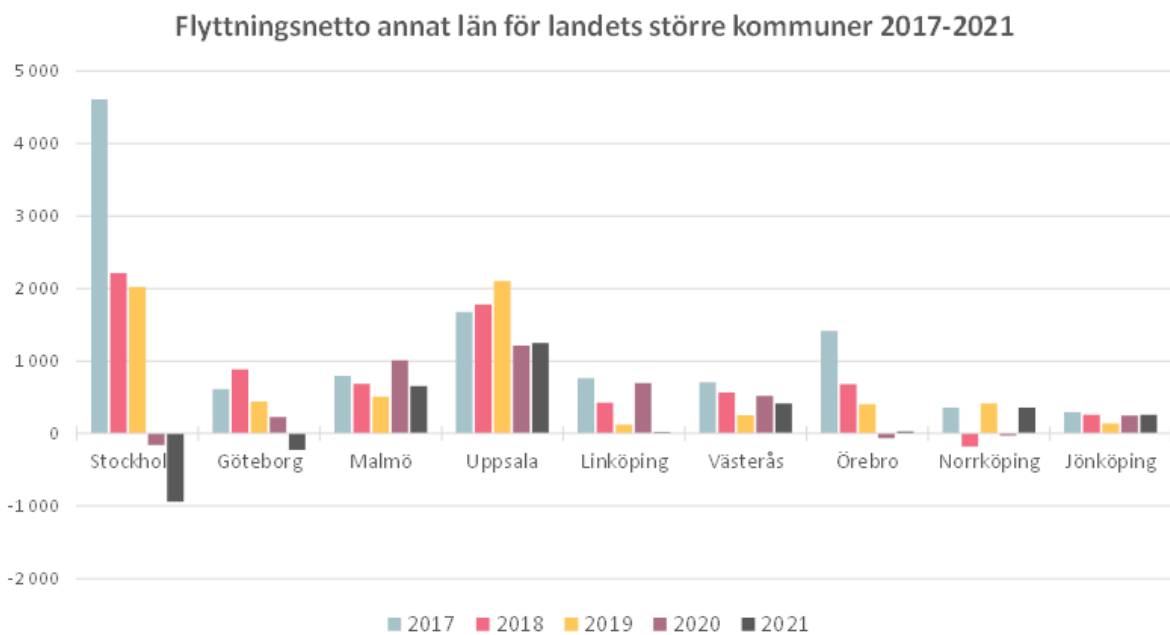
⁴⁵ Arbetsförmedlingen, Regionala utsikter, hösten 2021, Utvecklingen på arbetsmarknaden 2021-2023

med lite längre pendlingsavstånd har under pandemin vuxit tämligen snabbt medan många kommuner noterar en långsammare befolkningsökning än vanligt.⁴⁶

Källa: SCB, bearbetning Linköpings kommun

Källa: SCB, bearbetning Linköpings kommun

⁴⁶ SKR, Ekonomirapporten, oktober 2021

Utvecklingen i Linköping 2020 och 2021

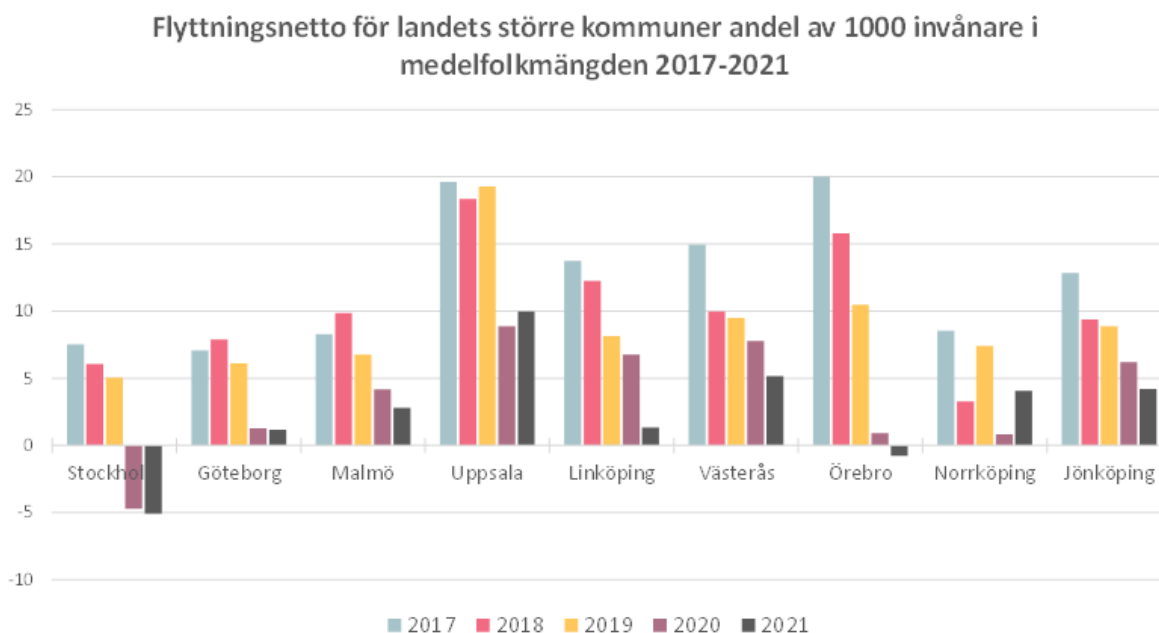
Flyttnettots storlek har under flera år betytt mest för Linköpings befolkningsutveckling. Under 2021 minskade detta tydligt och har inte varit så lågt sedan sekelskiftet. Sammantaget uppgick flyttnettot till 220 personer 2021. Flyttnettot består av tre delar; flyttnetto inom län, flyttnetto i relation till andra län och flyttnetto i förhållande till utlandet.

Framförallt ökade den inrikes utflyttningen under 2021. Utflyttningen till andra kommuner i länet ökade under både 2020 och 2021, men har aldrig tidigare varit större än 2021. Flyttnettot mot länet uppgick till nästan minus 300 personer 2021 (se ovan diagram).

Under 2020 ökade inflyttningen från andra län. 2020 var flyttnettot för första gången sedan 1990 positivt i relation till Stockholms län. Inflyttningen var fortsatt hög under 2021, men omfattningen av utflyttningen gjorde att helåret 2021 slutade med ett svagt positivt flyttnetto mot kommuner i andra län. Nettot uppgick till 20 personer (se ovan diagram).

Sammantaget har Linköping aldrig tidigare haft ett så stort negativt inrikes flyttningsnetto som 2021

Jämfört med rekordåren 2016-2019 minskade också flyttnettot mot utlandet under både 2020 och 2021. Dessa tre komponenter förklarar tillsammans en stor del av den svagare befolkningsutvecklingen 2020 respektive 2021.

Källa: SCB, bearbetning Linköpings kommun

Om de inrikes flyttströmmarna är en tillfällig coroneffekt eller om de kommer att hålla i sig är för tidigt att bedöma. Flera samspelande faktorer - distansarbetets utveckling, bostadsprisernas utveckling och preferenser etc - kommer att påverka händelseförloppet. Nedan först ett resonemang kring kopplingen till distansarbetets utveckling.

Får förändringar i spåren av pandemin påverkan på platsbundenheten och pendlingen - och i förlängningen urbaniseringen?

En av de tydligaste förändringarna kopplat till pandemin var ökat distansarbete. Efterverkningarna syns bland annat i diskussioner kring hur arbetslivet bör organiseras. Redan före pandemin kunde förändringar noteras där digitalisering, en växande tjänstesektor och ökade krav på flexibilitet var drivande faktorer.

Mycket tyder på att det digitala arbetslivet består även efter pandemin, med ökad andel hemarbete. Samtidigt finns merparten av dagens arbete inom yrken som inte alls medger distansarbete.

Som det ser ut idag är det län med större städer som har en större andel med yrken som potentiellt kan utföras på distans. Enligt en analys från Skåne finns i särklass högst andel i Stockholms län (drygt 40 %) följt av Västra Götaland, Skåne, Uppsala län och Östergötland med andelar på mellan 27-29 procent.⁴⁷ De län med lägst andel ligger runt 20 %.⁴⁸

Kommuner med en hög andel förvärvsarbetare som potentiellt kan arbeta på distans finns framförallt i storstadsregionerna och i andra hand i regionala centrum. Enligt Skåneanalysen hamnar Linköping på 9:e plats från toppen. Städer som hamnar högre ligger alla - bortsett från Älmhult - i en storstadsregion. Uppsala hamnar i denna studie på en 10:e plats och Lund på en 6:e plats.

Bakom regionala och kommunala skillnader ligger olikheter i branschstruktur. Inom finans, huvudkontor, IKT, media och övriga företagstjänster kan merparten av jobben utföras på distans. Inom industribranscher, social omsorg, företagsservice, hälso- och sjukvård och areella näringar behöver de flesta jobb utföras på plats.

Eventuella effekter/implikationer av förändrat beteende?

Vad betyder då potentiellt förändrade beteenden? Om coronapandemin påskyndat utvecklingen mot mer distansarbete - och om - fler väljer distansarbete kan platsbundenheten påverkas och i förlängningen bostadsmarknad och pendling. En förändrad syn på distansarbete skulle kunna bidra till att bostadsbeståndet över riket används mer effektivt än tidigare. Väljer fler att bo längre bort från arbetsplatsen kan detta tala till ytter- och gränsorters fördel, men kan också öka bilanvändningen - tvärtemot de mål som finns - samt påverka kostnaderna för att driva kollektivtrafik. Vidare kan ett ökat inslag av distansarbete öka benägenheten till långväga pendling, eftersom resor i så fall kan ske vid färre tillfällen. Detta skulle - något paradoxalt - kunna leda till ökad pendling.

Hur det kommer att bli vet vi inte. Inte heller kan vi bedöma omfattningen av eventuella förändringar. Det vi vet är att huspriserna - från att påtagligt ha ökat under pandemin - nu stabiliserats och på sina håll börjat sjunka. Vi vet också att Linköping har en branschstruktur som möjliggör en förhållandevis hög grad av distansarbete. Utifrån ett konkurrensperspektiv kan detta både vara en fördel och en nackdel. Med ökat distansarbete kan rekryteringsunderlaget utvidgas och positivt påverka tillgången

---

⁴⁷ "Hur många kan potentiellt jobba på distans", Skåneanalysen - augusti 2020

⁴⁸ Utgångspunkten för analysen är en amerikansk studie som klassificerat 1 000 yrken utifrån dess möjligheter att utföra arbetsuppgifter på distans (Dingel 6 Neiman - How Many Jobs Can be Done at home?). Genom att nyckla från amerikansk till svensk yrkesstandard prövar artikeln att klassificera svenska yrken utifrån möjligheten till distansarbete.

till kvalificerad kompetens men det kan också bli tvärtom, dvs fler väljer att bo kvar men ha sitt arbetsställe någon annanstans.

År 2019 hade Linköping ett positivt pendlingsnetto, dvs fler inpendlare än utpendlare, på drygt 3 000 pendlare inom branschaggregaten Information och kommunikation, Kreditinstitut och försäkringsbolag, Fastighetsverksamhet och Företagstjänster, vilka tillsammans utgör ca 30 procent av Linköping pendlingsnetto. Pendlingen inom dessa branscher svarade också för nästan 30 procent av tillväxten i pendlingsnetto mellan åren 2010 och 2019.⁴⁹

Eftersläpning i statistik i kombination med att det tar tid för beteendeförändringar att ge avtryck gör att konturerna av presumtiva förändringar rimligtvis blir tydligare under senare halvan av 2020-talet. Utvecklingen kan komma att påverka övergripande planeringsförutsättningar för både regioner och kommuner och behöver följas fortlöpande.

---

⁴⁹ Linköpings kommuns statistikdatabas, källa: SCB

Demografi

De senaste 15 åren har Sverige haft en historiskt hög befolkningstillväxt. Denna trend bryts och 2021 års bedömningar kring befolkningens långsiktiga utveckling justeras tydligt ned. Det som är tämligen oförändrat rör utvecklingen av äldre. I Sverige väntas antalet invånare över 80 år öka med 50 procent mellan 2019 fram till 2030.

Även Linköpings befolkningsprognos justeras ned. Över tid väntas förändringarna få mindre genomslag. Utifrån beräknad befolkningstillväxt väntas Linköping uppnå 200 000 invånare någon gång mellan 2037-2040.

Fram till 2030 väntas de största minskningarna - jämfört med tidigare prognoser - ske i relation till unga. Den övergripande utvecklingen pekar därmed mot stabila behov för unga medan behoven för äldre tydligt ökar.

Idag har Linköping en lägre andel äldre - över 65 år - jämfört med både riket och regionen. Jämfört med riket ökar däremot Linköping mer i åldrarna 65-79 - detta gäller både i ett 2030 som i ett 2040 perspektiv.

Vid en jämförelse med andra kommuner är kostnaden för äldreomsorgen idag lägre i Linköping än vad strukturen enligt kostnadsutjämnings parametrar motiverar. Framskrivningar beräknade utifrån dagens förhållande - d.v.s. dagens andelar i särskilt boende och andel brukare i hemtjänst satt i relation förväntad ökning av antalet personer 65 år eller äldre i 2021 års kostnadsnivå - pekar mot en tydlig behovsökning fram till 2030, vilken dessutom fördubblas fram till 2040.

Sammantaget kommer utvecklingen att utmana både kommunens verksamhet och ekonomi. Vad det gäller ekonomiska utmaningar finns möjlighet för staten - genom bl.a. generella statsbidrag - att kompensera. Utmaningar kring kompetensförsörjning är däremot kommuner och regioner i hög grad är utelämnade åt sig själva att lösa.

Förändrat läge

De senaste 15 åren har Sverige haft en historiskt hög befolkningstillväxt. Det hör till ovanligheterna att demografien ändras med den hastigheten. Enligt SCBs framskrivningar bryts också denna trend. 2021 års bedömningar kring befolkningens långsiktiga utveckling justeras tydligt ned. Förändringarna förklaras främst av att gruppen unga utvecklas långsammare och invandringen väntas bli lägre. Det som är tämligen oförändrat rör utvecklingen av äldre - personerna finns redan och påverkas varken av lägre invandring eller minskat barnafödande. Från 2019 fram till 2030 väntas antalet invånare över 80 år öka med 50 procent, där nästan hälften av ökningen väntas bestå av personer 85 år eller äldre.⁵⁰

Demografien påverkar Sveriges kommuner i varierande grad - det finns kommuner som redan idag har över 30 procent som är 65 år eller äldre. Ofta handlar det om små kommuner som under många år haft en nettoutflyttning av människor i yrkesverksam ålder. Oaktat detta väntas personer över 80 år öka kraftigt i både stora och små kommuner. Fram till 2030 utvecklas antalet barn och unga svagt oavsett storleken på kommun. Av kommungrupperna beräknas bara större städer och pendlingskommuner nära större stad ha fler invånare i åldern 0-19 år 2030 än 2020. Antalet personer i arbetsför ålder väntas samtidigt bara öka i kommuner med en befolkning på mer än 25 000 invånare.⁵¹ Situationen i Linköping är mindre dramatisk, men likväl reellt utmanande sett till utvecklingen av äldre.

---

⁵⁰ SCBs befolkningsframskrivning 2019

⁵¹ SKR, Ekonomirapporten, oktober 2021

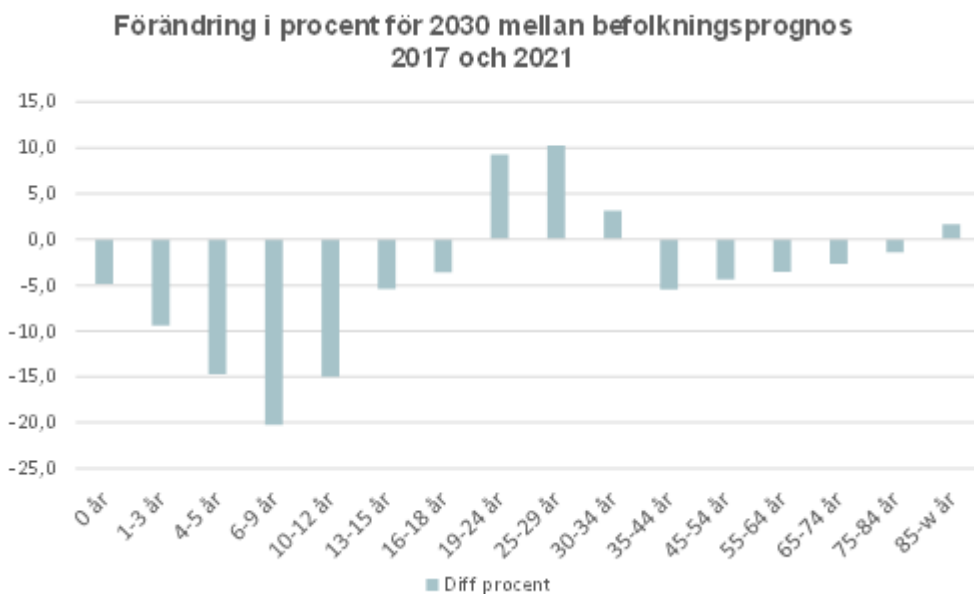
Det är lätt att bli fartblind!

Det är väl känt att prognoser revideras både upp och ned. Detta till trots påverkar de senaste årens historiskt höga befolkningstillväxt förväntansbilden. Mellan åren 2016-2019 ökade befolkning i Linköping med mellan 2 000-2 900 personer årligen. Så sent som perioden 2010-2015 varierade däremot ökningen mellan mer beskedliga 1 000 och 1 700 personer. 2021 minskade ökningstakten tydligt och befolkningstillväxten uppgick till drygt 900 personer. Detta gör att utvecklingen 2021 snarast liknar 2011 års utveckling. Vid årsskiftet 2021 uppgick Linköpings befolkning till 165 527 personer.

Effekter av reviderad prognos

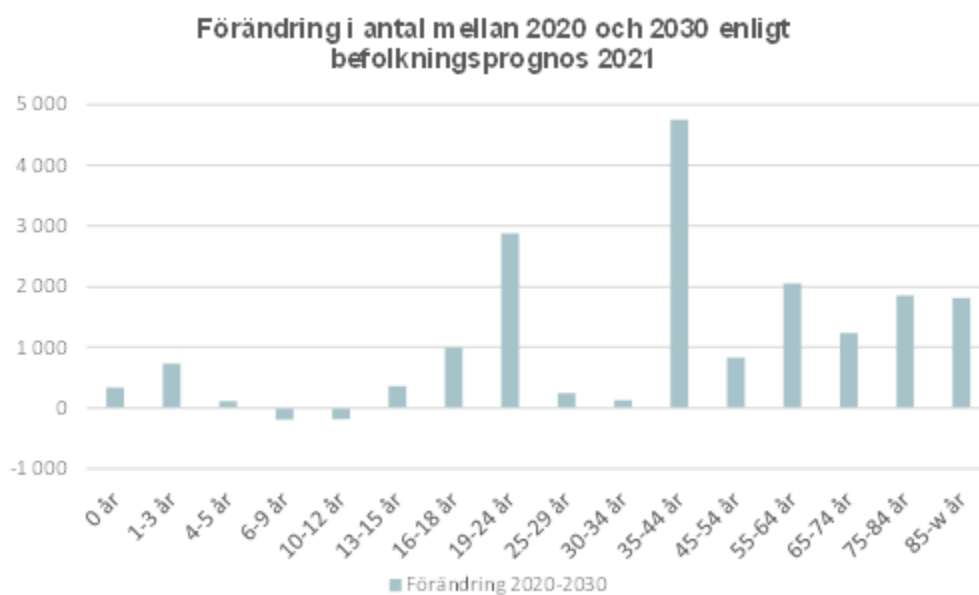
Utvecklingen påverkar också prognoser på sikt. Enligt den senaste prognosen förväntas 182 577 personer bo i Linköping 2030. Detta är drygt 5 000 färre än det prognosen från 2017 gav. Över tid väntas förändringarna få mindre genomslag. Utifrån beräknad befolkningstillväxt väntas Linköping uppnå 200 000 invånare någon gång mellan 2037-2040.

Under många år har Linköping dessutom ökat i alla befolkningsgrupper, vilket påverkar alltifrån planering, kommunala investeringar och bostadsbyggande etc. I den nu reviderade prognosen väntas flyttnettot bli svagare än tidigare och vissa åldersgrupper utvecklas långsammare än förväntat. Fram till 2030 väntas de största minskningarna i relation till tidigare prognoser ske i relation till unga.

Källa: Linköpings kommun

Den övergripande utvecklingen pekar således mot stabila eller något minskade behov för unga medan behoven för äldre tydligt ökar.

Källa: Linköpings kommun

Ökat tryck på äldreomsorgen

Det ökade antalet äldre kommer att utmana både kommunernas verksamhet och ekonomi. År 2019 svarade äldreomsorgen för 18 procent av kommunernas kostnader. Prognoserna pekar mot en rejäl expansion, där inte minst arbetskraft- och kompetensförsörjningen väntas bli en stor utmaning. Med bibehållen personaltäthet i äldreomsorgen kräver demografin i riket en utökning 63 500 anställda kommande 10 år. Samtidigt kommer pensionsavgångarna att betyda 80 000 ersättningsrekryteringar. För oförändrad personaltäthet i riket som helhet behöver således äldreomsorgen årligen anställa 14 000 nya medarbetare. Det blir svårt att tillföra så många nya händer utifrån dagens demografiska realiteter.⁵²

Till skillnad från ekonomiska utmaningar, där det finns möjlighet för staten att genom generella statsbidrag kompensera, är kompetensförsörjning en fråga där kommuner och regioner i hög grad är utelämnade åt sig själva att lösa.

Pandemin har också tydligt visat vad en ökad påfrestning kan innebära för vård- och sjukvårdssystemet liksom accentuerat frågan vilken kompetens vårdpersonal på särskilda boenden och hemsjukvården ska ha. I spåren av Coronakommissionen finns tydliga förväntningar på en ambitionshöjning.

Äldreomsorgens utmaningar ska ses i ljuset av att mycket under lång tid varit oförändrat. Kostnaden för äldreomsorg per person över 80 år är ungefär lika hög, i fasta priser, som den var för 20 år sedan och antalet anställda per person över 80 år har ökat marginellt mellan 2007-2018.⁵³

Äldreomsorg i förändring

I takt med att antalet äldre blir fler väntas antalet multisjuka äldre med kroniska sjukdomar såväl som svårt sjuka också öka. Omställningen från sjukhus till Nära vård handlar i grunden om att förstärka vård och omsorg om äldre. Förändringen kommer att påverka kommunernas äldreomsorg. Kraven på

⁵² Valfärdsekonomen, Efter ett år med Covid-19: Fem saker att hålla koll på i kommunsektorns ekonomi.

⁵³ Ibid

ökad tillgänglighet, bemötande och kontinuitet kommer samtidigt som brukarna växer i antal. Omställningen sker i tider av ökade kostnader och kompetensbrist, där färre måste ge vård och omsorg till fler. Förändringen förutsätter omställning, där förmågan att arbeta över traditionella gränser såväl som egenvården och digitalisering måste utvecklas och förstärks.

Digitaliseringsarbete pågår men utvecklingstakten varierar. Flera menar att satsningarna hittills varit för små, långsamma och i för liten utsträckning inriktade på reell effekthemtagning.⁵⁴ Ökad effekthemtagning är centralt för att frigöra fler händer som kan utföra uppgifter som kräver mänskliga insatser.

Utmaningarna pekar också mot att behoven av olika former av vårdlokaler - som klarar föränderliga krav - kommer att öka. Rätt utformad vård- och omsorgsarkitektur kan stödja ökad effektivitet. I en analys från Region Skåne diskuteras en tänkbar utveckling där vård- och omsorgsboenden blir mer sjukhuslika och där dagens boende, med mindre lägenheter, kompletteras med platser för mer avancerad vård och omsorg, där sjukhusvård kan bedrivas.⁵⁵ Går vi mot en sådan utveckling betyder det ett skifte från hemmalik omsorg till mer avancerad vård- och omsorg.

Frågan kring hur äldrevård och äldreomsorg bäst kan organiseras är angelägen. För att öka kunskapsläget har regeringen satsat 30 miljoner extra per år för (2021-2025) på forskning. Det blir viktigt att följa resultaten, såväl som andra insatser som görs i syfte att öka den sammantagna kunskapen. Frågorna är många men svaren varken enkla eller givna.

Hur ser äldres boendesituation ut i Linköping?

Andelen äldre - över 65 år - är jämförelsevis låg i Linköping. 2020 uppgick den till 17 procent av befolkningen. I absoluta tal motsvarar detta närmare 29 000 personer. Andelen är lägre än både Norrköpings 19 procent, länets 20 procent och rikets 20 procent.

Linköping har däremot en hög andel som är 80 år eller äldre i relation till hela gruppen 65 år eller äldre (äldre äldre). Förhållandet gäller både i relation till riket och i förhållande till större städer, där Linköping idag ligger högst.⁵⁶

Fram till 2030 väntas personer 65 år och äldre öka med närmare 5 000 personer och med ytterligare 5 000 personer fram till 2040. Över en 20 årsperiod ökar således gruppen med över 10 000 personer, varav gruppen äldre äldre, dvs över 80 år väntas stå för hälften av ökningen. Den största ökningen av äldre äldre sker fram till 2030, där gruppen ökar med närmare 3 500 personer jämfört med 2020.

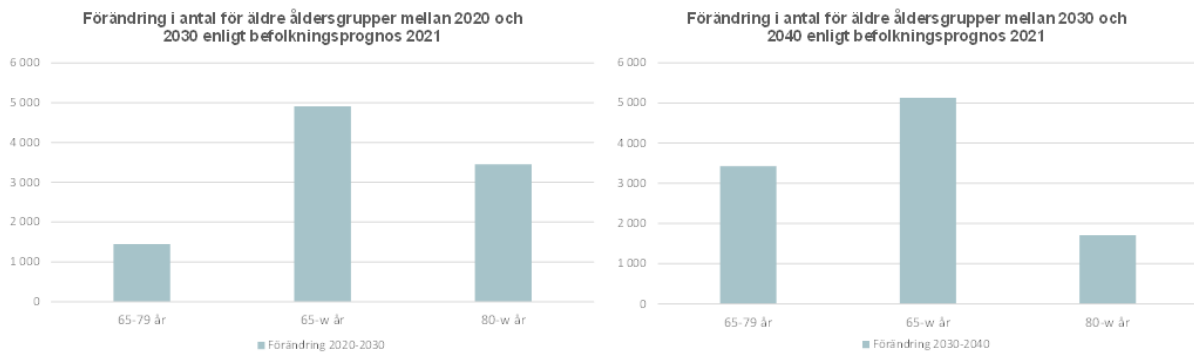
Jämfört med riket ökar Linköping också mer i åldrarna 65-79 år. Detta förhållande gäller både i ett 2030 som i ett 2040 perspektiv.

---

⁵⁴ Ibid

⁵⁵ Förstudie om Skånes åldrande befolkning kopplat till bostäder och framtidens vård och omsorg, Region Skåne 2021

⁵⁶ Andelen äldre äldre, dvs andelen 80 + i relation till hela gruppen 65+; Linköping: 28;7, riket: 26,0, länet: 26,7 och Norrköping: 25,6, Lund: 24,8, Uppsala: 24,4, Jönköping: 28,2, Malmö: 27;0, Göteborg: 24,9 och Stockholm:23,8, Källa: SCB, 2020

Källa: Linköpings kommun

Ser vi till hur äldre, i detta fall personer över 80 år, idag bor i Linköping kan vi konstatera att andelen som bor i specialbostäder är relativt hög och uppgår till 10 procent. För de som är 85 år och äldre ökar andelen till 14 procent.⁵⁷ Hur många äldre som bor i specialbostäder varierar mellan Sveriges kommuner. Skillnaderna förklaras bl.a. av hur stor del som beviljats permanent särskilt boende i kommunerna.

Nuläge - äldreomsorg

Vid en jämförelse med andra kommuner är kostnaden för äldreomsorg i Linköping lägre än vad strukturen enligt kostnadsutjämnings parametrar motiverar. Nettokostnadsavvikelse motsvarar 2020 210 mkn kr, d.v.s. avvikelsen mellan kommunens verkliga kostnad och den beräknade referenskostnaden för verksamheten.⁵⁸ Nettokostnaderna är i jämförelse med andra större städer särskilt låga för insatser i ordinärt boende, d.v.s. hemtjänst och dagverksamhet etc.⁵⁹

Nuläge antal och andel med beslut om särskilt boende och hemtjänst

Särskilt boende

Kostnaden för särskilt boende är högre än för hemtjänst - det gäller oberoende om vi ser till genomsnittskostnad per brukare eller hemtjänsttagare eller kostnaden per invånare bland gruppen äldre, 65+.

Hur stor andel som bor på särskilda boende beror sannolikt på faktorer som kommunernas storlek, politiska inriktning och arbetssätt. Under 2021 hade Linköping 1 335 särskilda boenden i form av vårdbostäder med inriktning på somatik och demenssjukdom. Boendeformen kräver biståndsbeslut.⁶⁰ Vårdplatserna omfattar omsorg dygnet runt och är den mest resurskrävande. Omsorgen inbegriper allt från omsorgs- och sjukvårdsinsatser upp till sjuksköterskenivå. Den genomsnittliga årskostnaden per plats uppgår till 708 000 kronor.⁶¹ Antalet disponibla vårdplatser - i denna boendeform - svarar mot 4,7 procent av befolkningen över 65 år i Linköping.

Linköping har också 543 lägenheter i s.k. servicehus. Även denna boendeform kräver biståndsbeslut, men är i övrigt väsentligen mindre resurskrävande. Det som ingår är en anpassad lägenhet, tillgång till

⁵⁷ SCB

⁵⁸ Referenskostnad är den beräknade teoretiska kostnaden som motiveras av kommunens struktur. Med strukturella faktorer avses bl.a. befolkningsstruktur och invandrares sociala bakgrund etc.

⁵⁹ Kolada

⁶⁰ Belsut fattas utifrån 5 kap 5§ (äldre), 5 kap 7§ samt 4 kap 1 § i SoL.

⁶¹ Årskostnaden är baserad kostnadsutfall i bokslut (vårdbostad) dividerat på antal vårdplatser, inkl lokalkostnad.

träffpunktsverksamhet, lunchservering (eller matkorg) samt ledsagning inom huset. För närvarande ingår också hälso- och sjukvård. Genomsnittskostnaden per plats och år uppgår till 103 000 kronor.⁶² Antal lägenheter svarar mot 1,9 procent av befolkningen över 65 år 2021.

Dessutom finns idag ca 180 lägenheter i kommunalt trygghetsboende. För dessa krävs inget biståndsbeslut. För att få tillgång till trygghetsboende ska man ha fyllt 70 år och känna behov av ökad trygghet. I trygghetsboende ingår en anpassad lägenhet, fritids- och lunchservering samt värdinna. Kostnaden per plats och år uppgår till 79 000 kronor.⁶³ Antal lägenheter svarar mot mindre än 1 procent av befolkningen över 65 år 2020. Under 2023 omvandlas dagens trygghetsboende till biståndsbedömda trygghetsboende.

Hemtjänst

I oktober 2021 hade 3 655 personer 65 år eller äldre beslut om hemtjänst, vilket motsvarar 13 procent av befolkningen över 65 år.⁶⁴

Uppgifter från Kolada indikerar att Linköping har jämförelsevis få brukare med ett högt antal beviljade hemtjänsttimmar, d.v.s. mer 120 beviljade timmar per månad.⁶⁵ Här skiljer det mellan större städer och Lund intar en särställning vad det gäller andelen brukare med många beviljade timmar. ⁶⁶ I jämförelse med andra större städer ligger också det genomsnittliga antalet beviljade hemtjänsttimmar per månad förhållandevis lågt i Linköping. Bland de 20 kommuner som ingår ligger Linköping tredje lägst. Även i detta avseende har Lund det högsta antalet beviljade timmar i genomsnitt. ⁶⁷

Den genomsnittliga kostnaden för all beviljad hemtjänst uppgår till 94 000 kronor per person och år. ⁶⁸Denna siffra avser alla åldersgrupper, dvs även de som är under 65 år, och all form av hemtjänst.

Den mer omsorgskrävande årskostnaden, dvs hemtjänst exklusive trygghetslarm, ledsagning och matdistribution, för personer över 65 år kan för närvarande inte tas fram.

Dagens förhållanden omsatt till 2030 och 2040

Genom att använda en enkel teoretisk beräkning, baserad på dagens förhållanden kring boendeformer för äldre - respektive antal brukare i hemtjänst - i relation till antalet äldre i befolkningen satt i relation till förväntad befolkningsökning bland personer 65 år eller äldre, ges en grov matematisk bild över vad utvecklingen kan komma att innebära i termer av behov och kostnader. Beräkningen görs utifrån befintliga förhållanden och kostnader och tar varken hänsyn till justeringar för pris och lön eller

---

⁶² Årskostnaden är beräknad på kostnadsutfall i bokslut (servicehus) dividerat med antal platser, exklusive lokalkostnad för verksamheten.

⁶³ Årskostnaden är beräknad på kostnadsutfall i bokslut (trygghetsboende) dividerat med antal platser, exklusive lokalkostnad för verksamheten.

⁶⁴ Exkluderas hemtjänsttagare med inkom trygghetslarm, matdistribution och ledsagning uppgår antalet till 2 798, men då ingår även personer som är yngre än 65 år. Antalet motsvarar 70 procent av alla som beviljats hemtjänst. Om vi för jämförelsens utgångspunkt ifrån 70 procent av alla biståndsmottagare över 65 år skulle det motsvara det 9 procent av befolkningen över 65 år.

⁶⁵ Uppgår 2021 till 2 procent av samtliga brukare med planerad tid, avser *alla åldrar*. Jämförelsen med Kolada avser brukare över 65 år.

⁶⁶ Kolada, Avser antal äldre i ordinärt boende med hemtjänst som har fler än 120 beviljade timmar per månad, dividerat med antal personer 65+ år totalt med hemtjänst i ordinärt boende. Avser samtliga brukare med någon typ av insats, 2018

⁶⁷ Kolada, Avser antal beviljade hemtjänsttimmar per månad till personer 65 år i ordinärt boende, dividerat med antal personer med hemtjänst i ordinärt boende, 2020.

⁶⁸ Årskostnaden är baserad utfall i bokslut (hemtjänst) dividerat på antal brukare

beaktar några effekter av fler multisjuka eller svårt sjuka. Allt annat lika pekar beräkningen dock mot en tydlig behovsökning fram till 2030 - vilken dessutom fördubblas fram till 2040.⁶⁹

Teoretisk beräknad volym- och kostnadsökning utifrån dagens kostnader, andelar och förväntad befolkningsökning, 65+

Olika kategorier boende och omsorg	2021	2030	2040	Diff 2021-2030	Diff 2030-2040
Vårdboende, antal	1 335	1 560	1 800	225 (+ 17 %)	240 (+ 15 %)
Kostnad, tkr	945 180	1 107 060	1 276 290	161 800 (+17 %)	169 230 (+ 15 %)
Anpassat boende (idag servicehus och trygghetsboende), antal	723	850	980	127 (18 %)	130 (+ 15 %)
Kostnad, tkr	70 150	82 160	94 720	12 010 (+ 17 %)	12 560 (+ 15 %)
Hemtjänst, antal 65+	3 655	4 280	4 940	625 (+ 17 %)	660 (+ 15 %)
Kostnad, tkr	343 570	402 410	463 930	58 840 (+ 17 %)	61 520 (+15 %)

Summerat skulle detta innebära en kostnadsökning på 233 000 tkr 2030 jämfört med idag och 476 000 tkr mer 2040 jämfört med 2021. Utfallet i sin helhet är inte troligt - kostnaden kommer till exempel inte att var konstant - men illustrerar mycket grovt vad volymökningen av äldre kan komma att innebära.

För närvarande pågår ett omfattande omställningsarbete - både i relation till Nära vård och genom en ny modell för hur äldreomsorgen ska bedrivas och upphandlas (KF 2020-08-25 § 171). Modellen kommer att innebära ökade kostnader. Nära vård är inte en ny organisationsnivå utan handlar närmast om ett sätt att arbeta med hälsa, vård och omsorg, där primärvården utgör kärnan. Målsättningen är att en mer tillgänglig vård - tillsammans med nya arbetssätt och ökad samverkan - ska öka resurseffektiviteten och därmed räcka till fler.

⁶⁹ Beräkningen är baserad på antagandet att antalet 65+ ökar med 4 907 personer mellan 2020-2030 och med 10 037 mellan 2020-2040. Ökningen är satt i relation till dagens andel i vårdboenden, dvs 4,7 %, andel i anpassat boende 2,5 % samt andel brukare med hemtjänst, 13 %. Kostnadsberäkningarna baseras på antalsökningen i förhållande till dagens kostnader. År 2021 uppgick antalet personer 65 + med 28 651 personer.

Bostadsbehov kopplat till demografi

Att befolkningstakten utvecklas svagare påverkar bostadsprognosen. Behoven minskar årligen med 50 bostäder jämfört med tidigare prognoser, eller totalt 1 000 bostäder färre fram till 2040. Fram till 2040 beräknas hushåll bestående av personer 70 år eller äldre stå för en tredjedel av den totala hushållsökningen. Utvecklingen kommer att påverka kraven på bostäderna, vilka i högre grad behöver svara mot äldres behov.

För att tillgodose behov och samtidigt öka flyttbenägenheten och främja rörligheten på bostadsmarknaden behövs sannolikt nya boendeformer för äldre utvecklas. Eftersom äldres förväntningar på god livskvalitet ökat jämfört med tidigare generationer blir det viktigt att också beakta behov av närhet till både samhällsservice och social gemenskap i planeringen.

Samtidigt är Sveriges största grupp idag är unga i etableringsåldern och med dessa följer en stor efterfrågan på småhus. Ökad efterfrågan i kombination med att många äldre fortsätter att bo kvar i sina hus ger för närvarande ett upplevt underskott på villor. Utvecklingen har förstärkts av pandemin.

Sett till bostadsbehov baserat på demografi har Linköping idag en högre andel unga i etableringsåldern, 25-34 år, jämfört med riket. Enligt befolkningsprognosen förstärks denna skillnad. Även mellan åren 2030 och 2040 väntas tillväxten för åldersgruppen bli starkare i Linköping jämfört med riket. Prognoserna indikerar därmed ingen minskad demografiskt betingad efterfrågan på småhus i Linköping.

Parallellt med stigande efterfrågan är kvarboendet högt bland äldre. Många vill inte flytta - alternativkostnaden är för hög. För de som ändå vill flytta finns flera utmaningar - inte minst privatekonomiska.

De ekonomiska skillnaderna mellan olika grupper äldre kopplat till kön och civilstånd är stora. Idag lever 32 procent av Linköpings ensamstående kvinnor över 65 år med låg ekonomisk standard. Generellt är det också svårare att få bostadslån efter 65 år, där ensamstående har det svårare än sammanboende. Det gäller oavsett om det finns en förmögenhet genom den ägda bostaden.

I Linköping börjar andelen som bor i småhus minska från 75 år. Från 80 år är trenden tydlig. Också i det här avseendet finns tydliga könsskillnader. Andelen kvinnor i småhus är både tydligt lägre och minskar dessutom snabbare. Att andelen i småhus sjunker med åldern indikerar att det för många handlar om den mer ofrivilliga flytten.

Givet att de senaste fem årens förändringar består och tillkommande hushåll med äldre, d.v.s. 65 + och 80 +, inte förändrar beteende kommer sannolikt 300-400 hus per år omsättas i försäljning. För närvarande finns många hushåll med äldre i bl.a. Ljungsbro, Hjulsbro, Malmslätt och Vidingsjö. I planeringen är det viktigt att, jämte nyproduktion, beakta potentiellt tillkommande hus till försäljning - sett till antal såväl som geografi.

Unga är en av de grupper som har svårast att komma in på bostadsmarknaden. Förklaringarna är flera - unga har ofta sämre ekonomiska förutsättningar, saknar i många fall kötid och tidigare bostad med bytesvärde etc. Bristen på bostäder för unga vuxna påverkar möjligheterna att påbörja vuxenlivet.

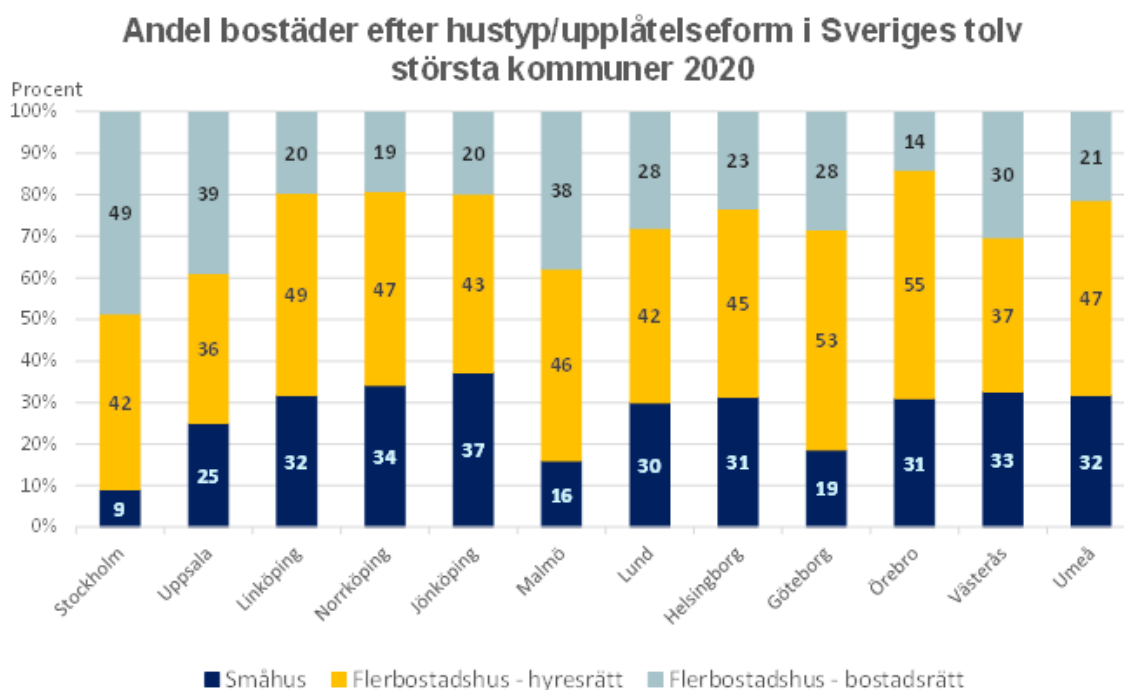
Linköping har en obalans för unga på bostadsmarknaden. Antalet som är 25 år eller äldre och som bor kvar hemma har också ökat. Mellan 2015-2020 ökade antalet med 20 procent. Nationella enkätstudier indikerar att många unga hemmaboende hellre skulle vilja bo på annat sätt. Utvecklingen leder enligt Hyresgästföreningen till att en av tre tvekar inför att flytta till en annan ort och mer än var fjärde tvekar att skaffa barn på grund av sin boendesituation.

Att ligga rätt i planeringen är en konst!

Att befolkningstakten just nu utvecklas svagare än vad som tidigare antagits påverkar omfattningen av det demografiskt betingade behovet av bostäder. I den nyligen reviderade prognosen för bostadsbehovet, 2021-2040 bedöms bostadsbehovet till ca 1 000 bostäder per år fram till 2040. Detta är en årlig minskning med 50 bostäder jämfört med tidigare prognoser, eller totalt 1 000 bostäder färre fram till 2040.⁷⁰ Hushåll bestående av personer 70 år eller äldre beräknas stå för en tredjedel av av den totala hushållsökningen fram till 2040. Utvecklingen kommer att påverka kraven på bostäderna, vilka i högre grad behöver svara mot äldres behov.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att Sveriges största grupp idag är i åldrarna 25-34 år, dvs unga i etableringsåldern. Med denna grupp följer en stor efterfrågan på småhus. Efterfrågan på småhus har också förstärkts av pandemin.⁷¹ Ökad efterfrågan i kombination med att många äldre fortsätter att bo kvar i sina hus ger för närvarande ett upplevt underskott på villor.

I ett jämförande perspektiv är andelen småhus i Linköping inte låg. Andelen är påtagligt högre än i storstäderna och i paritet med andra större städer.

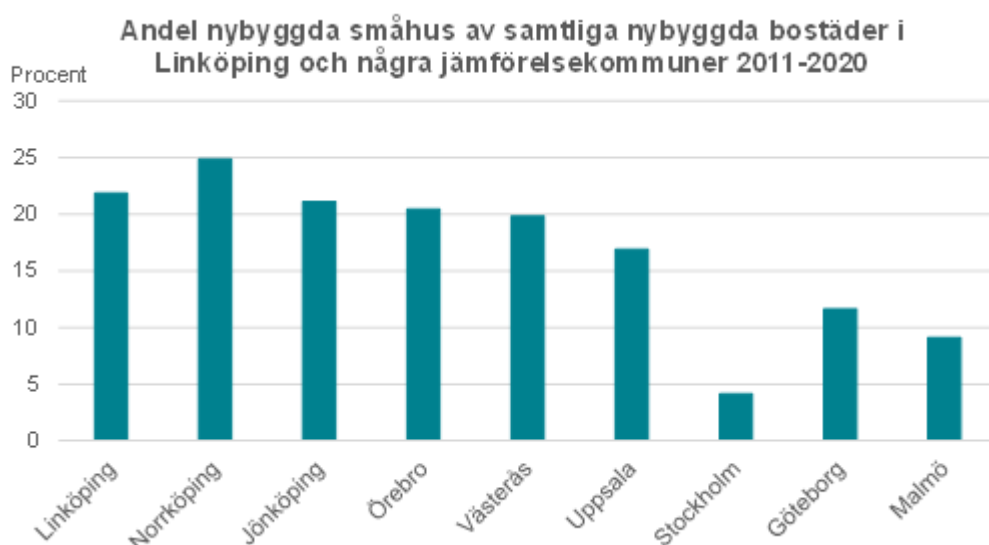

Källa: SCB

Däremot har Linköping - precis som många andra större kommuner - under flera år byggt förhållandevis få småhus i relation till byggandet av flerbostadshus.

⁷⁰ Linköpings kommun, Prognos för behov av bostadsbyggande 2021-2040.

⁷¹ Dagens industri, Bostadsbristen på väg att lösas?, 27 oktober 2021

Källa: SCB

Priserna på småhus är också i ett riksperspektiv jämförelsevis högt. I ett länsperspektiv är småhuspriserna högst i Linköping. Under 2020 noterades dessutom en tydlig Coronaeffekt i Linköping, där priserna steg förhållandevis mycket. 2020 var genomsnittspriset för en villa i Linköping närmare 700 000 kr högre än i Norrköping och mellan 1 650 000 och 2 200 000 kronor högre än Åtvidaberg, Kinda, Motala och Mjölby.⁷² Prisbilden påverkar förutsättningar för unga att etablera sig på småhusmarknaden. Detta syns tydligt i flyttströmmar, där utflyttningen till grannkommunerna ökat under flera år. Förhållandet synliggör vikten av att ökad funktionalitet, där orter - oberoende kommungränser - fyller olika funktioner. Linköpings roll som arbetsmarknadsnod är mycket tydlig och inpendlingen speglar Linköpings beroende av välfungerande och nära boendeorter. Under 2021 har Linköping tillsammans med de fyra gränskommunerna Motala, Mjölby, Åtvidaberg och Kinda antagit en avsiktsförklaring med tydliga rekommendationer för att öka funktionaliteten ytterligare.⁷³

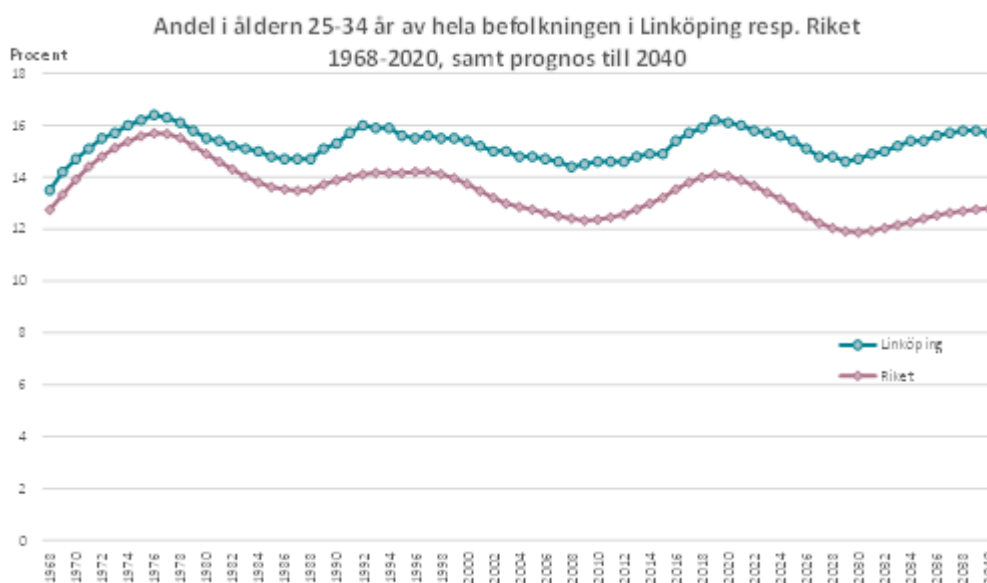
Sett till bostadsbehov baserat på demografi har Linköping idag en högre andel unga i etableringsåldern, 25-34 år, jämfört med riket. Fram till 2030 väntas denna skillnad förstärkas. Enligt kommunens prognoser ligger antalet i åldersgruppen stabilt under hela perioden. I riket är minskningen bland unga i etableringsåldern tydlig fram till 2030.⁷⁴

⁷² Linköpings statistikdatabas, Köpeskilling, medelvärde (tkr), 2020; Linköping: 4 121, Norrköping: 3 440 Mjölby: 2 470, Motala: 2 460, Åtvidaberg: 1 940, Kinda: 1 928.

⁷³ För vidare fördjupning se: OBS-rapport 2020, Linköpings roll i regionen.

⁷⁴ För riket väntas antalet i åldersgruppen 25-34 minska med -11,6 procent mellan 2020-2030. I Linköping väntas antalet istället öka något, +1,4 procent.

Källa: SCB och Linköpings kommun

Samtidigt är det viktigt att förstå att utvecklingen av åldersgruppen är svårbedömd. Sett till historik har utvecklingen varit volatil. Utvecklingen behöver följas nära.

Åren mellan 2030 och 2040 väntas gruppen öka både i riket och Linköping. Även under dessa år väntas tillväxten bli starkare i Linköping jämfört med riket.⁷⁵ Prognoserna indikerar därmed ingen minskad demografiskt betingad efterfrågan på småhus i Linköping.

Samtidigt bor många äldre kvar i sina hus. Ser vi till Sverige som helhet bor över 50 procent i småhus i åldern 65-74 år. Med åldern, 75 +, minskar andelen till drygt 40 procent. Flyttfrekvensen för åldersgruppen 65+ är låg och ligger i genomsnitt på 5 procent. För äldre kan man tala om flyttar som är frivilliga, dvs man flyttar för att man vill och de mer ofrivilliga där man flyttar av hälsorelaterade skäl. Det senare avspeglar sig i statistiken - flyttfrekvensen går upp till 8 procent i åldrarna över 85 år.

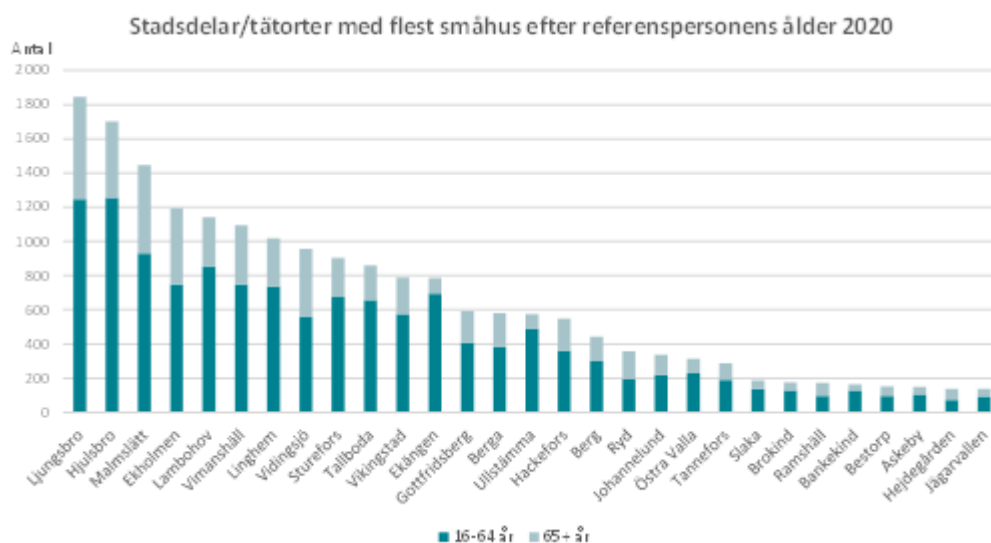
⁷⁶

Områden med många äldre hushåll

Hur många äldre - i detta fall personer 65 år eller äldre - som bor i småhus varierar mellan Linköpings olika områden. Sett till antal finns många äldre hushåll i Ljungsbro, Hjulsbro, Ekholmen och Vidingsjö. I Ekängen och Ullstämman - som båda är sent etablerade områden - är förhållandet det motsatta. Här finns få hushåll med personer över 65 år.

⁷⁵Tillväxt riket 2030-2040: 12 %, Tillväxt Linköping 2030-2040: 19 %

⁷⁶ Förstudie om Skånes åldrande befolkning kopplat till bostäder och framtidens vård och omsorg, Region Skåne 2021

Källa: SCB och Linköpings kommun

Ekonomiska förutsättningar bland äldre

Som konstaterats finns många äldre som inte vill flytta - alternativkostnaden är för hög. För de som ändå vill flytta finns flera utmaningar - inte minst privatekonomiska. De ekonomiska skillnaderna mellan olika grupper äldre kopplat till kön och civilstånd är stora. Ensamboende kvinnor över 65 år i hyresrätt har lägst inkomst, lägst konsumtionsutrymme och högst boendeutgift.⁷⁷ Skillnaden i konsumtionsutrymme mellan denna grupp och sammanboende i småhus är stor.

I Linköping är det mer än 6 gånger vanligare att ensamstående över 65 år lever med låg ekonomisk standard jämfört med sammanboende och skillnaderna mellan könen är stora.⁷⁸ Jämfört med män fanns 2019, 4 gånger fler ensamstående kvinnor, 65 år eller äldre, med låg ekonomisk standard.⁷⁹ Ser vi till kvinnor som är 80 eller äldre ökar skillnaden till hela 9 gånger fler.⁸⁰ I relativa tal innebär det att 32 procent av Linköpings ensamstående kvinnor över 65 år lever med låg ekonomisk standard, att jämföra med 17 procent av männen. Med åldern ökar skillnaderna. Som väntat finns också stora skillnader i relation till hur man bor. I Linköping är det nästan fyra gånger vanligare att leva med låg ekonomisk standard i hyresrätt jämfört småhus och nästan dubbelt så vanligt jämfört med bostadsrätt.⁸¹

Generellt är det svårare att få bostadslån efter 65 år, där ensamstående har det svårare än sammanboende. Det gäller oavsett om det finns en förmögenhet genom den ägda bostaden. Nyproducerade bostäder blir av redovisade skäl för dyra för många äldre samtidigt som det saknas ekonomiska incitament för de som har råd. Det är helt enkelt ekonomiskt mer fördelaktigt för många att bo kvar för i ett ägt boende alternativt i en prisvärd hyresrätt.

⁷⁷ Ibid

⁷⁸ Låg ekonomisk standard 2019, 65+, ensamstående: 27,2 %. Låg ekonomisk standard 2019, 65+, sammanboende: 4,2 %.

⁷⁹ 2019 fanns 558 ensamstående män över 65 år med låg ekonomisk standard. Samtidigt fanns 2 239 ensamstående kvinnor med låg ekonomisk standard.

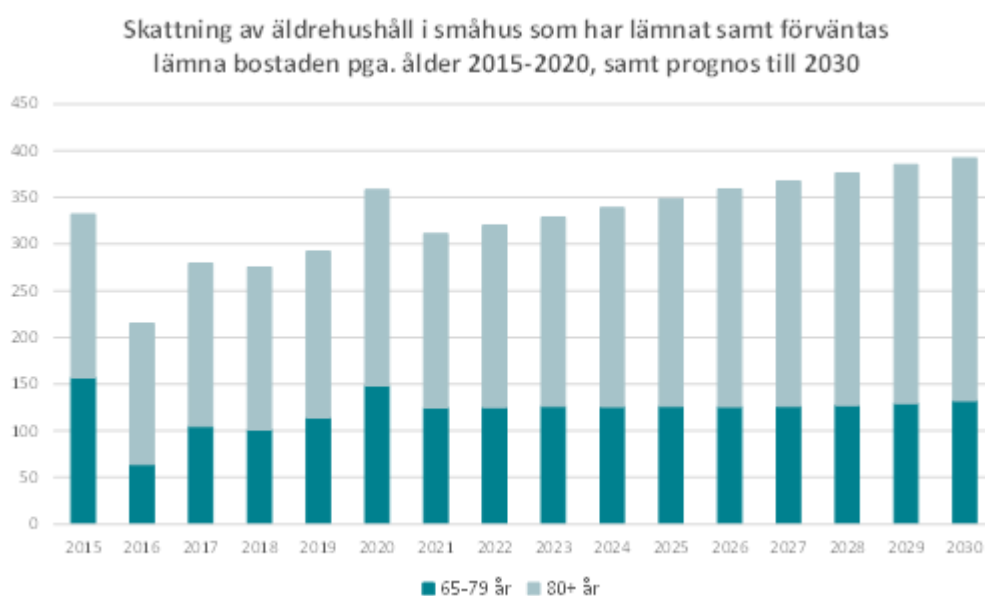
⁸⁰ Ensamstående män med låg ekonomisk standard, 80+, 2019: 152, Ensamstående kvinnor med låg ekonomisk standard, 2019: 1 202

⁸¹ 2019, Låg ekonomisk standard 65+, äganderätt, 5,7 %, Bostadsrätt, 11,8 % och Hyresrätt, 21,4 %.

När går flytten?

I Linköping ser vi att andelen som bor i småhus börjar minska från 75 år. Från 80 år är trenden tydlig. Också i det här avseendet finns tydliga könsskillnader. Andelen kvinnor i småhus är både tydligt lägre och minskar dessutom snabbare.⁸² Att andelen i småhus sjunker med åldern indikerar att det för många handlar om den mer ofrivilliga flytten. Mot bakgrund av närmare 45 procent, eller 2 700 personer, 75 år eller äldre bor i småhus i Linköping och att antalet nästan halveras per femårsklasser är det rimligt att anta att tämligen stort antal småhus fram till 2030 kommer att omsättas i det befintliga beståndet.

Sett till förändringar av äldre hushåll i småhus de senaste fem åren i relation till förväntad ökning av antalet äldre i småhus har förväntad omsättning kommande tio år beräknats. Givet att de senaste fem årens förändringar består och tillkommande hushåll med äldre, d.v.s. 65 + samt 80 +, inte förändrar beteende kommer sannolikt 300-400 hus per år omsättas i försäljning.⁸³

Källa: SCB och Linköpings kommun

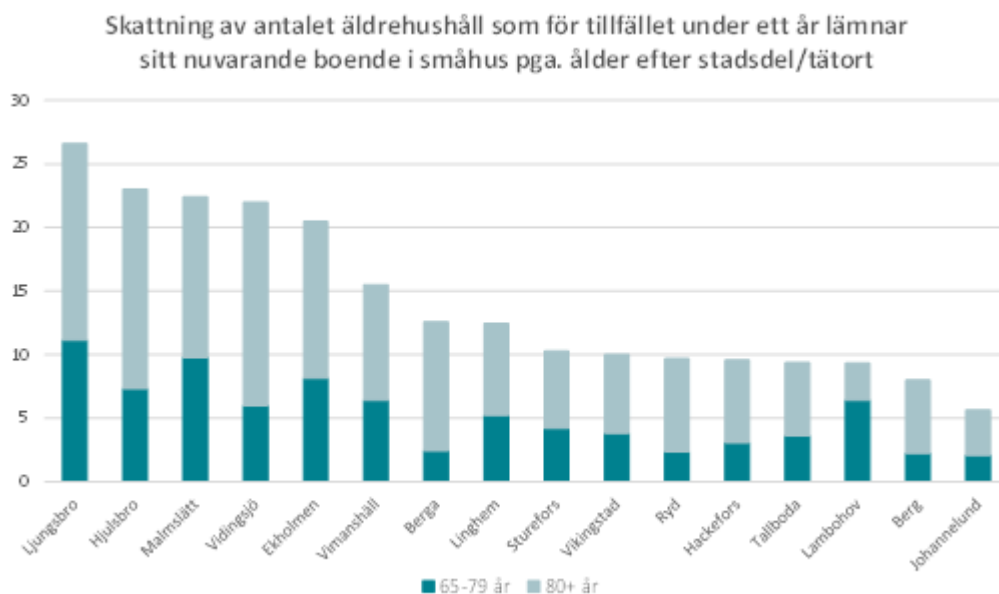
Genom att titta på vilka områden som idag har en jämförelsevis hög andel som är 65 år eller äldre samt 80 år eller äldre ges indikationer på var i geografien de största förändringarna är att vänta. I bl.a.

⁸² 2020-12-31, Linköping: Andel kvinnor i småhus 70-74 år: 43 %, Andel män i småhus 70-74 år: 51 %, Andel kvinnor i småhus 80-84 år: 32 %, andel män i småhus 80-84 år: 44%.

⁸³ Genom att studera nettoförändringen mellan två år för referenspersonen i respektive hushåll går det få en uppfattning om hur antalet hushåll förändras för olika åldersgrupper. Under de senaste fem åren har antalet hushåll bosatta i småhus (villor) med referensperson 65 år eller äldre minskat med i genomsnitt 300 hushåll per år, fördelat på 120 hushåll för åldersgruppen 65-79 år och 180 hushåll i åldern 80 år eller äldre. Observera att det handlar om den summerade förändringen för respektive födelseår som ingår i respektive åldersgrupp under de olika åren. Under samma period har det totala antalet hushåll med referensperson i åldern 65 år eller äldre ökat med drygt 800 hushåll boende i småhus.

Antalet äldre hushåll förväntas fortsätta att öka under de närmaste tio åren, och totalt förväntas det vara 3 800 fler hushåll med en referensperson som är 65 år eller äldre 2030 än vad det var 2020, varav ökningen av äldre hushåll i småhus förväntas bidra med ungefär 1 100 hushåll. Det innebär samtidigt att antalet småhus som genom försäljning varje år förväntas bli tillgängliga för andra hushåll sannolikt kommer att bli allt fler under de kommande tio åren. Totalt kommer sannolikt antalet småhus som blir tillgängliga för försäljning beroende på hushållens ålder att öka från ungefär 300 till 400 per år under de kommande tio åren.

Ljungsbro, Hjulsbro, Malmslätt och Vidingsjö finns för närvarande många hushåll där referenspersonen uppnått hög ålder. Utifrån detta väntas flest småhus bli tillgängliga för försäljning i dessa områden.

Källa: SCB och Linköpings kommun

Bostäder för äldre

Allt fler äldre leder till ökade behov och krav på mer anpassade bostäder. Många kommuner har redan idag en obalans på bostadsmarknaden som resulterar i att anpassade bostäder i det vanliga beståndet är för få i relation till efterfrågan.⁸⁴ De bostäder som byggs är som konstaterats dessutom för dyra i förhållande till många äldres betalningsförmåga.

Utvecklingen pekar mot att nya boendeformer för äldre behöver utvecklas. För att tillgodose behov och samtidigt öka flyttbenägenheten och främja rörligheten på bostadsmarknaden behövs sannolikt fler alternativ som inte behovsprövas enligt Socialtjänstlagen.

Eftersom äldres förväntningar på god livskvalitet ökat jämfört med tidigare generationer blir det viktigt att också beakta behov av närhet till både samhällsservice och social gemenskap i planeringen. Att planera utifrån ett helhetsperspektiv är dessutom centralt för att undvika ökat tryck på allmän kollektivtrafik och färdtjänst.

Fler multisjuka kommer att ställa nya krav

I riket har andelen äldre som bor på särskilt boende minskat från 5,3 procent 2010 till 4 procent 2019. Utvecklingen är bl.a. relaterad till att möjligheterna att ge stöd i hemmet har förbättrats och nu kan ske över dygnets alla timmar.⁸⁵

I takt med att antalet multisjuka ökar kommer utmaningarna att ge avancerad vård och omsorg i ordinarie bostäder rimligtvis också att öka. Ett antagande är därför att fler anpassade bostäder kan

⁸⁴ Region Skåne, Förstudie om Skånes åldrande befolkning

⁸⁵ Region Skåne, Förstudie om Skånes åldrande befolkning

avlasta kommunerna vad det gäller att tillhandahålla särskilda boendeformer över tid, dvs de bostäder kommuner enligt SoL är skyldiga att tillhandahålla för äldre med särskilda omsorgsbehov.

I Boverkets Bostadsmarknadsenkät för 2020 angav 109 kommuner att de har ett underskott på särskilda boendeformer för äldre. I den regionala bostadsmarknadsanalysen för Östergötlands län 2021 noterar Länsstyrelsen en klar minskning av brist på särskilda boenden för äldre men väl en brist på andra former av boenden för äldre. För en del kommuner kan det förbättrade läget - gällande särskilt boende - till stor del antas bero på pandemin.

Sammantaget bedömer dock Länsstyrelsen att bostäder för äldre kommer att kräva mycket arbete av länets kommuner.⁸⁶ I analysen, där kommuner själva svarar på hur bostadssituationen ser ut, uppger Linköping bl.a. att det råder brist på seniorbostäder - en mindre reglerad form avsedda för personer som överstigit en viss ålder utan vård och omsorg, vilka hyrs ut på den ordinarie bostadsmarknaden. Underskottets omfattning framgår inte.

I Linköpings kommuns bostadsförsörjningsprogram framgår att det under kommande 15 år behöver tillkomma ytterligare vårbostäder. De målgrupper som särskilt nämns i underlagen är personer med omfattande omvårdnadsbehov och personer med demenssjukdom. Enligt bostadsförsörjningsprogrammet är huvudinriktning att skapa merparten nya platser i centrala delar av staden, där efterfrågan är störst. Byggnation i andra delar av kommunen kan också bli aktuellt.⁸⁷

Ungas möjligheter på bostadsmarknaden

Linköping - och även Norrköping - har en obalans för unga på bostadsmarknaden. Av kommunerna i Linköping närhet är det bara Kinda som uppger att det finns en balans på marknaden för unga.⁸⁸

Unga är en av de grupper som har svårast att komma in på bostadsmarknaden. Förklaringarna är flera - unga har ofta sämre ekonomiska förutsättningar, saknar i många fall kötid och tidigare bostad med bytesvärde etc. Bristen på bostäder för unga vuxna påverkar möjligheterna att påbörja vuxenlivet.

Utvecklingen syns bl.a. i ett växande antal ofrivilligt hemmaboende. Sedan 1997 har Hyresgästföreningen undersökt hur unga vuxna bor. I sin rapport från 2019 uppges att 280 000 unga vuxna, 20-27 år, bor hos sina föräldrar, vilket motsvarar 27 procent av Sveriges unga vuxna. 1997 var motsvarande andel 15 procent.

238 000, eller 85 procent, av de ofrivilligt hemmaboende skulle hellre vilja bo på annat sätt. Utvecklingen leder till att en av tre tvekar inför att flytta till en annan ort och mer än var fjärde tvekar att skaffa barn på grund av sin boendesituation.⁸⁹

I Linköping har antalet som är 25 år eller äldre och som bor kvar hemma ökat. Mellan 2015-2020 ökade antalet med 260 personer, från 1 300 till 1 560. På fem år motsvarar detta en ökning på 20 procent. Det är nästan lika många som bor med en ensamstående förälder som med en sammanboende.

Under flera år har Linköping också haft brist på studentbostäder. Under 2020 noterades dock en minskad brist - sannolikt relaterat till pandemin där antalet internationella studenter var färre. Under 2020 och 2021 har dessutom flera nya studentbostäder byggts.

---

⁸⁶ Regional bostadsmarknadsanalys för Östergötlands län 2021.

⁸⁷ Linköpings kommun, Riktlinjer för bostadsförsörjning, KF 202110126, § 417.

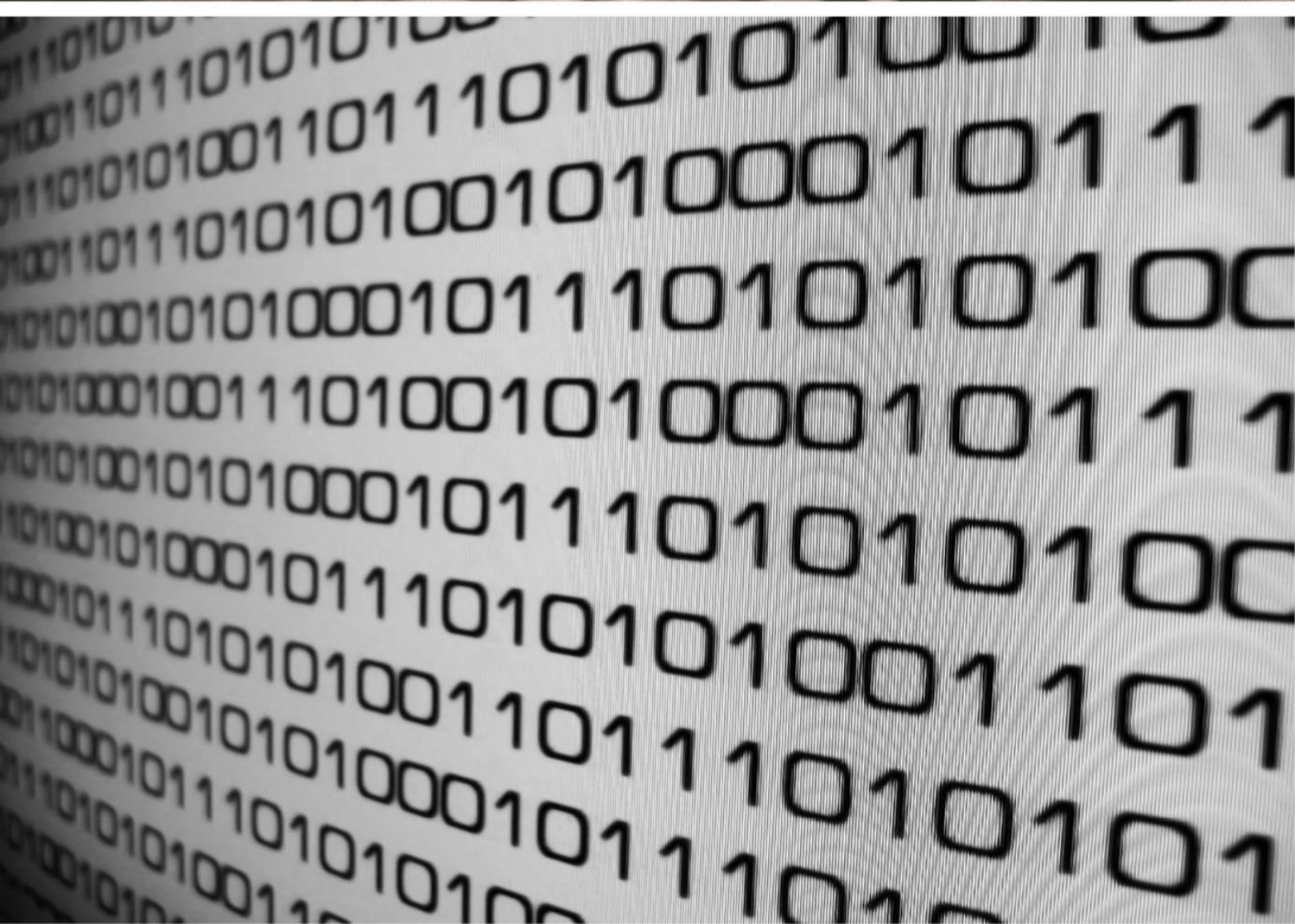
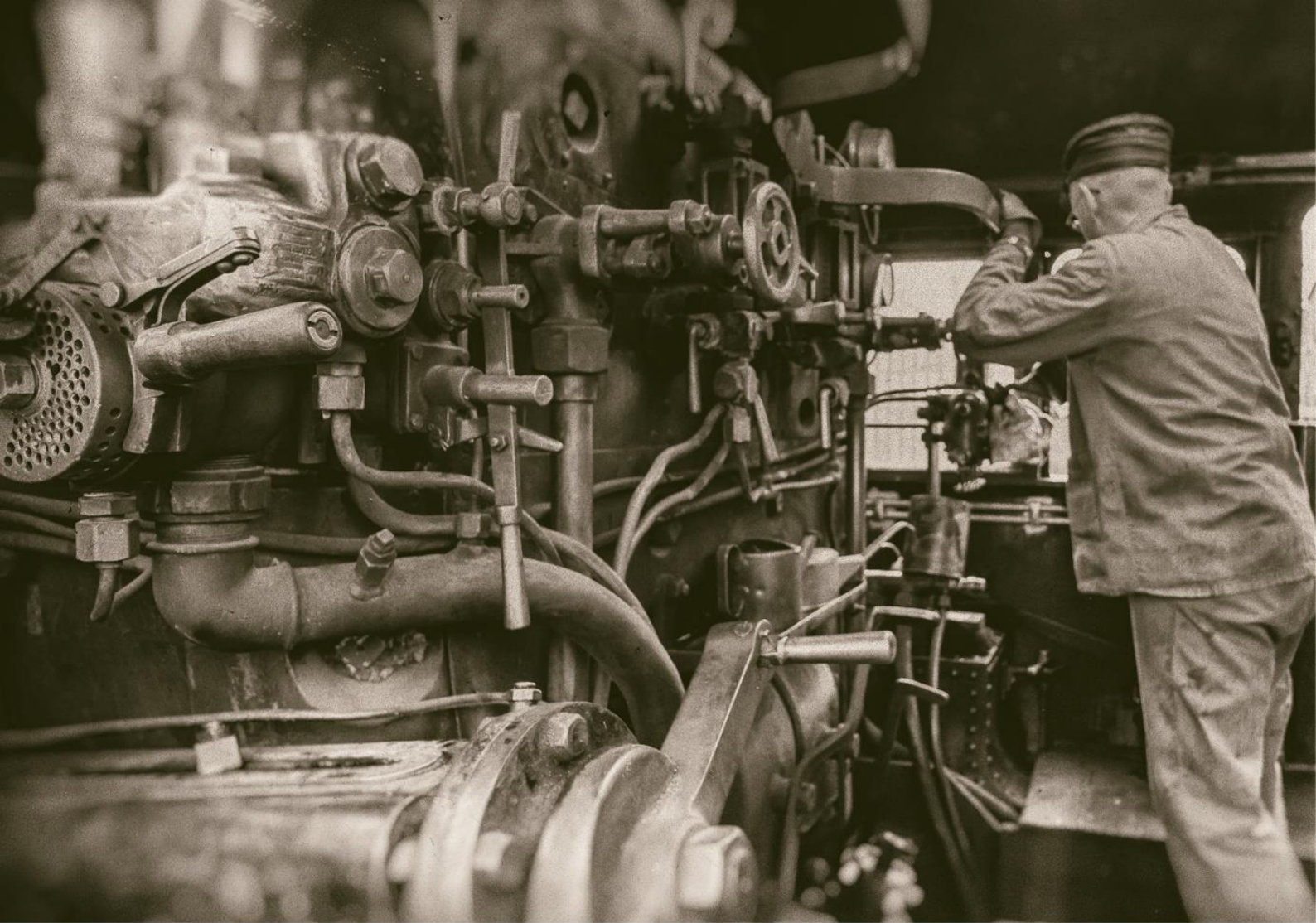
⁸⁸ Regional bostadsmarknadsanalys för Östergötlands län 2021.

⁸⁹ Hyresgästföreningen, 2019. Unga vuxnas boende i Sverige 2019.

Även om Linköpings universitet under flera år sett en ökning av antalet antagna studenter är det inte säkert att ökningen får bäring på efterfrågan av studentbostäder. Utvecklingen är relaterade till hur många som över tid kommer att läsa på distans.⁹⁰

---

⁹⁰ Linköping har 5 450 studentbostäder med ett mindre antal studentbostäder vakanta under året. Marknaden för studenter varierar tydligt över året och trycket samvarierar med terminstiderna. Under augusti till oktober råder brist medan det i november till februari brukar vara balans. Mellan mars och juli finns vakanser.

Teknik

Digitaliseringen pågår med ökad kraft och påverkar alla samhällssektorer. Det finns en samsyn kring att digitaliseringen av offentlig sektor i Sverige halkat efter. Det offentliga har inte hängt med i övriga samhällets digitaliseringstakt. Med de utmaningar som inte minst demografin medför behöver takten i digitaliseringen av välfärden öka.

Till skillnad från tidigare teknikskiften är medborgare i hög grad involverade i omställningen och driver teknisk utveckling. Den digitala mognaden hos befolkningen ökar förväntningarna på kommuner att tillhandahålla moderna stöd och tjänster.

Regeringen har också uttalat ett mål om att Sverige ska bli bäst i världen på att tillgodogöra sig nyttorna med digitalisering. Som en stor del av det offentliga Sverige blir kommunerna viktiga för att realisera ambitionen. Det finns studier som visar att kommunerna i sina strategier bättre behöver balansera mellan effektivitet och innovation. Idag ligger ett stort fokus på inre effektivitet. Det finns också indikationer på att kommunsektorn lägger mindre resurser på digitalisering jämfört med statliga myndigheter.

Samtidigt kommer graden av extern kravställning på kommuner att öka. EUs strategier för att anpassa den inre marknaden till digitalisering börjar nu få påtagliga effekter för kommunsektorn.

Inledning

Stora tekniska framsteg får ofta omvälvande samhälls - och nationalekonomiska effekter. I slutet av 1800-talet kom elen, glödlampan, telefonen och bilen. Uppfinningar som haft en stor betydelse för dagens samhälle. I början av 1900-talet kom flygmaskinen och några decennier senare radio och TV. Datorer utvecklades successivt efter andra världskriget men började först på 1980 och 1990-talen få betydelse för människor i stort. Internet - som av de flesta används dagligen och stundligen - introducerades på bred front först i slutet av förra seklet.

Det moderna samhället bygger alltså på - och är i många avseenden beroende av - teknik. Bland det mest påfallande som sker idag är utvecklingen inom informationstekniken (IT). Användandet av IT för verksamhetsomvandling benämns ofta som digitalisering eller digital transformation. Digitalisering är således skärningspunkten mellan teknik, verksamhet och människor.

Utvecklingen pågår med ökad kraft och förändrar alla samhällssektorer - från sjukvård till stadsplanering och handel. Tillgång till data beskrivs ibland som den nya oljan. I likhet med oljan kan råvaran förädlas och omsättas i nya sammanhang. I den digitala transformationen är det förflyttningen av arbetsresurser som är kärnan. Med ångmaskinen blev det möjligt att separera genereringen av energi från kraftkällan och bygga fabriker långt från energikällan. I den digitala transformationen förflyttas informationsarbete från de som genererar informationen till de som konsumerar. Till skillnad från tidigare teknikskiften är alltså medborgare i hög grad delaktiga i omställningen och driver teknisk utveckling. Den digitala mognaden hos befolkningen ökar förväntningarna på kommuner att tillhandahålla moderna stöd och tjänster.

Nuläge

Det finns en samsyn kring att digitaliseringen av offentlig sektor i Sverige halkat efter. Det offentliga har inte hängt med i övriga samhällets digitaliseringstakt. Enligt välfärdsekonomerna är ett av problemen att basinvesteringarna legat på en för låg nivå. Förhållandet anses gälla både för staten och

kommunsektorn. Arbetet bedöms ha präglats av små, snäva och kortsiktiga satsningar snarare än systematiska och långsiktiga investeringar.

Sett i relation till omsättning avsätter statliga myndigheter en högre andel till IT-kostnader jämfört med regioner och kommuner. 2019 avsatte statliga myndigheter 9,5 procent⁹¹ att jämföra med regioner som avsatte 3 procent.⁹² För kommuner saknas entydiga siffror, men data indikerar att kommuner avsätter mindre än 2 procent.⁹³

Genom statliga myndigheter driver staten - med utgångspunkt i EU's digitala strategier - en rad digitaliseringsuppdrag, där flera har fokus på digitala tjänster och infrastruktur.⁹⁴ Regeringen har också uppdragit åt Myndigheten för digital förvaltning "DIGG" att i samverkan med SKR genomföra en analys över kommuners och regioners förutsättningar för deltagande i den förvaltningsgemensamma digitala infrastrukturen. Det senare är efterfrågat. Enhetlighet, standardisering och sammanhållna strukturer behöver utvecklas.

Sveriges 21 regioner och 290 kommuner organiserar sin IT-infrastruktur på olika sätt. I Kommunutredning konstateras att ett stort hinder för att bättre kunna nyttja digitaliseringens möjligheter är att det i Sverige saknas en nationell digital infrastruktur.⁹⁵ SKR betonar också att en nationell digital infrastruktur krävs för att kommunsektorn ska kunna ta nästa steg i digitaliseringen. SKR efterfrågar ett kraftfullt och sammanhållet initiativ - en Sverigeförhandling om välfärdens digitala infrastruktur.⁹⁶

Med de utmaningar som inte minst demografin medför behöver takten i digitaliseringen av välfärden öka. Välfärdsekonomerna menar att en stor utmaning ligger i att gå från projekt eller pilot till permanent verksamhet. Det finns en påtaglig risk att gamla arbetsätt behålls medan nya arbetsformer med ny teknik rullar i parallella pilotprojekt. Omsätts inte fungerande lösningar till uppskalning blir leverans och effekthemtagning låg och driver kostnader. Tvärtemot ambitionen. Som exempel kan nämnas att Socialstyrelsen uppger att 82 procent av kommunerna använder natttillsyn inom något omsorgsområde - men bara 3 000 brukare har utrustats med kamera.

Digitaliseringsstrategier

Regeringen har uttalat ett mål om att Sverige ska bäst i världen på att tillgodogöra sig nyttorna med digitalisering. Som en stor del av det offentliga Sverige blir kommunerna viktiga för att realisera ambitionen.

Institutionen för tillämpad IT vid Göteborgs universitet har undersökt hur Sveriges kommuner förhåller sig till digitaliseringen i sina mål - och resursplaner (MRP)⁹⁷. Studien visar att drygt 80 procent av kommunerna har någon form av målsättning med digitalisering i sin MRP. Vidare framkommer att den genomsnittliga digitaliseringsstrategin för svenska kommuner är inriktad på intern effektivitet snarare än förbättrad/service till invånare, dvs likställer digitalisering med intern effektivisering. Digital teknik används för att förstärka kärnverksamheten genom att t.ex. öka graden av automatisering.

---

⁹¹ DIGG, Myndigheters strategiska IT-projekt, IT-kostnader och mognad.

⁹² Inera, SLIT-rapport 2021.

⁹³ <https://digital.forvaltning.se/rapport/hur-skall-vi-styra-och-organisera-it>

⁹⁴ <https://www.digg.se/utveckling-av-digital-forvaltning/digital-infrastruktur>

⁹⁵ Välfärdsekonomerna, Statens insatser för kommunsektorn under Covid-19 - fem goda råd.

⁹⁶ Ibid

⁹⁷ Göteborgs universitet, Institutionen för tillämpad IT, Innehållsanalys av mål- och resursplaner, Sveriges kommuners digitaliseringsstrategier, 2021.

Digitalisering är inget självändamål. Om tid ägnas åt processer som inte är relevanta över tid försvåras istället verksamhetsutveckling, dvs icke ändamålsenlig digitalisering. Det behöver därför finnas en avvägning mellan vad som ska automatiseras och vad som bör förändras. Det som effektiviseras måste vara stabilt - och fortsätta att vara stabilt.

Enligt studien brister kommunerna i balanseringen mellan effektivitet och innovation. Hälften av kommunerna har en strategi som lägger allt fokus på effektivitet och inget på innovation. Den genomsnittliga balansen mellan effektivitet och innovation ligger på 78 procent respektive 22 procent. Merparten av resurserna läggs således på att vidmakthålla snarare än förändra. Sett i relation till invånarnas förväntningar - drivna av konsumtion av digitala tjänster från privat sektor - i kombination med teknikens exponentiella utveckling finns risk för att tappa i upplevd relevans.⁹⁸ Idag upplever till exempel knappt tre av tio invånare att kommuner och regioner i stor utsträckning lever upp till deras förväntningar.⁹⁹

Digitaliseringsstrategierna är bl.a beroende av kommunernas storlek, geografiska placering och ekonomiska situation. Storstäder och storstadsnära kommuner fokuserar i jämförelsevis mer på innovation. Bland dessa kommuner är fokus på extern effektivitet också mer uttalad. Mindre städer och landsbygdskommuner har starkare internt fokus. Större städer - som Linköping - intar i studien ett mellanläge. De ekonomiska förutsättningarna påverkar också. I kommuner med underskott ligger ett något större fokus på intern innovation.

Verksamhetens omställningskraft/Digital mognad

Som ett led i arbetet med att bli bäst i världen av att dra nytta av digitaliseringen har Regeringskansliet gett forskningskonsortiet Digital Förvaltning i uppdrag att ta fram en modell: Digital Mognad i Offentlig Sektor (DiMiOS).

Digital mognad definieras som en organisations förmåga att tillgodogöra sig nyttorna med digitalisering. Mätning och uppföljning av digital mognad sker genom bedömning av organisationen i två dimensioner: digital förmåga och digitalt arv.

Digital förmåga baseras på förmågor för effektivitet, innovation och balansering. Utgångspunkten är att balansera aktiviteter med fokus på både effektivitet och innovation. Digitalt arv utgår från tidigare forskning kring vad som utmärker framgångsrik digital infrastruktur och bygger på faktorer som organisation, användare och teknik.

Sedan 2019 har Linköpings kommun arbetat efter DiMiOS. År 2021 ligger kommunens digitala mognad på 44 procent. Detta är lägre än den nationella digitala mognaden i offentlig sektor på 48 procent (2021). Vid den senaste mätningen (2021) noterades en rad förbättringsområden:

- Behov av ökat delägarskap i digitala beslut hos medarbetare/chefer som är involverade i styrning av digitalisering.
- Ett gemensamt ramverk/struktur för att bättre balansera kommunens utvecklingsinitiativ - d.v.s. väga av och balansera utvecklingsinitiativ som syftar till att effektivisera befintliga arbetssätt och processer i relation till utvecklingsinitiativ som premierar innovation och utforskar nya möjligheter - behövs.
- Behov av ökad extern samverkan – innovation med tredje part.

---

⁹⁸ Ibid

⁹⁹ SKR, Vägval för framtiden 4,

- Ökad kunskap och förståelsen kring skugg-IT, d.v.s. IT-stöd som IT-avdelningen inte har godkänt eller saknar vetskap om och som den enskilda avdelningen/enheten har köpt in själv. Skugg-IT riskerar att hämma övergripande digitaliseringsprocesser.
- För att minska den tekniska skulden behöver organisationens förståelse för gemensamma standarders betydelser öka.

Resultatet ska omhändertas och omsättas i utvecklingsinitiativ i verksamhetsplaner och objektplaner, kopplade till nämndernas internbudgetar.

Graden av extern kravställning på kommuner kommer att öka

EU strategier för att anpassa den inre marknaden till digitalisering börjar få påtagliga effekter för kommunsektorn. I närtid har flera EU-förordningar påverkat kommunernas arbete: GDPR-dataskyddsförordningen, eIDAS (styr elektronisk identifiering och underskrift) och EAC (styr tillgänglighet i digital offentlig service).

Under åren som följer kommer fler. Under 2018 beslutades förordningen om en gemensam digital ingång (Single Digital Gateway, SDG). SDG implementeras nu och innebär två tvingande punkter för kommuner. I december 2022 ska regioner och kommuner tillhandahålla hjälp- och problemlösningar tjänster via portalen “Your Europe” utifrån teman som studera, arbeta, flytta. I december 2023 ska kommuner och regioner dessutom tillhandahålla digitala tjänster enligt principen “en uppgift lämnas en gång”.

Hur möter Linköping kraven?

Externa krav möts på två nivåer - genom deltagande i gemensam utveckling tillsammans med bl.a. statliga myndigheter och SKR samt omvärldsbevakning. Utvecklingsarbetet har dock försvårats av nationella och internationella förseningar, vilket i ibland lett till temporära lokala lösningar på aktuella problem.

Digitalt arv

Samtidigt som den externa kravställningen ökar har Linköping ett arv i form av tidiga IT-investeringar, vilka idag är omoderna och behöver bytas ut eller uppgraderas.

Investeringar som ger flexibilitet och möjlighet till datadriven utveckling skapar förutsättningar för långsiktiga effekter. Förnyelsearbetet kräver långsiktighet och tålmodighet och ger inte alltid omedelbar effekthemtagning. Insatser och investeringar i relation till digitalisering och IT behöver värderas på samma sätt som annan infrastruktur. Utvecklingen i stort indikerar att takten behöver öka.

Nuläge Linköping

Hittills har Linköping huvudsakligen fokuserat de strategiska digitaliseringsuppdragen kring effekthemtagning genom ökad effektivitet, dvs ett internt fokus. Sedan 2022 inriktas arbetet i allt högre grad också på att förbättra medborgarservice samt på förnyelse och innovation. I denna del behöver arbetet med att följa upp och mäta effekter utvecklas.

Den externa förflyttning som hittills är gjord handlar bl.a. om att systematiskt tillgängliggöra data för näringsliv och invånare, dvs öppna data, samt projekt såsom Mitt Linköping och skolsystemet Unikum, som möjliggör för både elever och föräldrar att nära följa barns och ungdomars lärande.

Sett till IT-kostnader ligger Linköping i paritet med kommunsektorn i stort - vilket är mindre jämfört med statliga myndigheter.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ *Exempel på pågående projekt i Linköping:*

- Upphandling och införande av elektroniska underskrifter
- Förstärkt arbete kring information och datahantering
- Förstudie: breddat införande av eTjänstelegitimation
- Anslutning till Digital Post (t.ex. via Kivra)
- Mitt Linköping och Digital arbetsplats
- Förstudie: införande av tjänsten Säker Digital Kommunikation
- Etablering av strategisk omvärldsbevakning inom digitalisering (myndighetsperspektiv)
- Samverkan inom ramen för SKR/Inera

Värderingar

Människors värderingar och tillit till varandra är avgörande för både demokratin och utvecklingen i stort. Grundläggande värderingar förändras vanligtvis relativt lite över tid och följer ofta generationsskiften. Trögrörligheten bidrar till kontinuitet, stabilitet och förutsägbarhet.

I tider av ökad polarisering och växande social oro riskerar emellertid tilliten mellan människor att påverkas negativt. På senare år finns indikationer på att något håller på att ändras. Den generella tilliten är förhållandevis stabil men minskningar noteras för unga (16-29 år) - och sedan 2015 också för medelålders (30-44 år).

Studerar tilliten i mindre geografier - lokalsamhällestilliten - är trenden nedåtgående (2009-2020). Här spelar kommuners och enskilda stadsdelars förmåga att leva upp till sin del av samhällskontraktet - dvs trygghet, offentlig service och livaktighet, näringsliv etc - stor roll. Enligt Tillitsbarometern understeg lokalsamhällestilliten den generella tilliten i Linköping år 2020.

Utvecklingen av tillit visar att det svenska samhällskontraktet står under tryck. Skillnader mellan stad och land, mellan välmående stadsdelar och utsatta områden antyder att det gemensamma Sverige utmanas.

I sammanhanget är deltagande och delaktighet i samhället viktigt. Utvecklingen mot ökad digitalisering begränsar en del grupper. En nyligen genomförd studie av digital delaktighet i Skäggetorp visar tydligt vilka utmaningar det blankettfria samhället skapar för vissa grupper - och därigenom för samhället i stort. Studien understryker vikten av att utforma välfärdstjänster för medborgare med olika behov och anpassa tjänsteutbudet efter skillnader.

Inledning

Tidigare OBS-rapporter har visat hur segregationen ökat. Både i samhället i stort och i Linköping. Trots att många fått det bättre ekonomiskt har inkomst- och förmögenhetsspridningen ökat. Utvecklingen har pågått sedan inledningen av 1980-talet och förstärkts under senare år. Ökad boendesegregation har befäst skillnader i levnadsvillkor mellan människor. Koncentrationen av social utsatthet till vissa bostadsområden har skapat problem på samhällsnivå.

Samtidigt har befolkningens sammansättning blivit mer heterogen. Idag har nästan var fjärde Linköpingsbo utländsk bakgrund mot var tionde år 2000. Befolkningsstrukturen har således på kort tid blivit mer komplex med tilltagande skillnader rörande modersmål, religion, erfarenhet och samhällssyn. Utvecklingen ställer nya och ökade krav på offentliga aktörer som myndigheter och kommuner. Både vad det gäller att hantera behov och utforma tjänster och när det kommer till att hitta kommunikationsmodeller för alla grupper i befolkningen. Vikten av det senare har inte minst blivit påtagligt under coronapandemin.

I detta avsnitt beaktas inte inkomstskillnader, boendesegregation eller skolresultat närmare utan fokus ligger istället på förändringar i värderingar. Det är människors värderingar som i stor utsträckning avgör om ett land kan bygga upp fungerande institutioner, om människor känner tillit till varandra och är toleranta med olikheter etc. Med hög tillit minskar transaktionskostnaderna i samhället och ökar

dynamiken i ekonomin.¹⁰¹ Mycket tyder på att snabba förändringar i befolkningssammansättningen kan ha betydelse för tilliten.¹⁰²

Trendskifte - inte lika stabilt över generationer

Grundläggande värderingar uppstår tidigt i livet och förändras vanligtvis relativt lite över tid. Förändrade värderingar följer ofta generationsskiften. Trögrörligheten bidrar till kontinuitet, stabilitet och förutsägbarhet.

Globalisering och nya kommunikationstekniker innebär emellertid att kunskap, ideér men också desinformation både får snabbare spridning och når fler. Som följd har skillnader i värderingar mellan olika individer ur samma generation ökat över tid.¹⁰³ Det mesta talar för att trenden består och skillnaderna fortsätter att öka.

Tillitens betydelse

I forskning är sambanden mellan hög tillit och välfärdsindikatorer väldokumenterad. I tider av ökad polarisering och växande social oro riskerar tilliten mellan människor att påverkas negativt. Särskilt bland utsatta människor och grupper.¹⁰⁴

Under 2010-talet har förtroendet för hur demokratin och samhällsinstitutionerna fungerar försämrats. Under pandemin har förtroendet till del återställts, men det är för tidigt att bedöma om förbättringen är en pandemieffekt eller om förtroendet bibehålls.¹⁰⁵

Minskar tilliten ökar betydelsen av fungerande institutioner, offentligt ledarskap såväl som beteenden hos grupper som uppfattas tillhöra en ekonomisk elit.

Det våras för den oväldige byråkraten

Sverige är ett världens minst korrupta länder. Det visar Transparency International Corruption index för 2021. Indexet mäter upplevd korruption inom offentlig sektor i 180 länder. Korruptionsbegreppet innefattar både kriminaliserad och icke kriminaliserad korruption. Till skillnad från övriga nordiska länder - som förbättrar sitt index - står Sverige still.

Under senare år har också rapporter om korruptionsföreteelser ökat och omfattat såväl myndigheter, regioner som kommuner. Korruption - eller misstanken därom - underminerar förtroendet för organisationer och institutioner. Utvecklingen vittnar om vikten av att bedriva ett aktivt antikorrupsionsarbete.

Sverige och tillit

Sverige tillhör också - tillsammans med nordiska grannar - en liten grupp av högtillitsländer. Tilliten antas hänga ihop med ett specifikt samhällskontrakt präglad av bl.a. en hög grad av individualism,

---

¹⁰¹ Värderingar skulle kunna förklaras som grundläggande motivationer som går utöver enskilda situationer eller handlingar. Värderingar tenderar att vara generella snarare än specifika.

¹⁰² Delmi, Lokalsamhällestillit i Sverige före och efter flyktingkrisen, Policy Brief, 2021:3

¹⁰³ SKR, Vägval för framtiden 4.

¹⁰⁴ SKR, Vägval för framtiden 4

¹⁰⁵ SKR, Vägval för framtiden 4

socioekonomisk jämlikhet, föreställningen av ett gemensamt vi och ett starkt förtroende för staten och de gemensamma institutionerna. I det här avseendet, finns stora skillnader mellan länder.¹⁰⁶

Enligt Folkhälsomyndighetens statistik om sociala relationer och tillit litar också 71 procent av befolkningen i åldern 16-84 på andra människor. Sedan 2005 har andelen minskat tre procentenheter. Den största förändringen gäller gruppen 16-29 år, där tydliga minskningar noteras. Sedan 2015 minskar också tilliten bland åldrarna 30-44 år.¹⁰⁷

Samtidigt finns stora skillnader inom Sverige. Enligt Tillitsbarometern, en befolkningsundersökning som SCB utför på uppdrag av Ersta Sköndal, Bräcke högskola, ligger tilliten på 78-79 procent i de kommuner med högst generell tillit. Det som mäts här är andelen som litar på de flesta. Här hittar vi kommuner som Sorsele och Hammarö. Samtidigt finns kommuner med påtagligt lägre siffror. I närliggande kommuner som Norrköping och Katrineholm ligger tilliten på 47-48 procent. Linköping intar en position mellan dessa – andelen som litar på de flesta uppgår till ungefär 65 procent.¹⁰⁸

Lokalsamhällestillit

Med lokalsamhällestillit avses tillit till andra människor som bor i det geografiska närområdet. Tillit i detta perspektiv är viktigt eftersom den påverkar invånarnas vilja att samarbeta för att lösa lokala problem. Här spelar kommuners och enskilda stadsdelars förmåga att leva upp till sin del av samhällskontraktet - dvs trygghet, offentlig service och livaktighet, näringsliv etc - en stor roll. Ett flertal internationella studier pekar på att graden av lokalsamhällestillit är lägre i områden som präglas av mångfald än i områden som är mer homogena.¹⁰⁹

Även i detta avseende finns stora skillnader mellan Sveriges kommuner. För Linköpings del låg lokalsamhällestilliten år 2020 på 55 procent, d.v.v lägre än den generella tilliten på 65 procent. I Norrköping var förhållandet det motsatta - där var lokalsamhällestilliten högre och översteg den generella tilliten.¹¹⁰ I Hammarö och Sorsele - d.v.s. kommuner med högst generell tillit - var också lokalsamhällestilliten liksom i Linköping lägre än den generella tilliten.

Förändringar över tid

I Tillitsbarometern ligger den generella tilliten jämförelsevis stabilt över tid. Vissa variationer kan dock kopplas till geografi och demografi.

För lokalsamhällestilliten noteras emellertid en nedåtgående trend. Bland de kommuner som deltog både i 2009 års mätning och 2020 års mätning noteras för en majoritet en minskad tillit.

I sammanhanget har den upplevda tryggheten visat sig viktig. Kopplat till fördjupningsstudier har forskare studerat utvecklingen mellan 2009-2020. Under perioden har den upplevda tryggheten under mörkertid minskat. Den största uppgången har skett i större städer och städer nära större städer. I storstäderna har en endast en mindre ökning skett. Eftersom många kriminella verkar när det är mörkt tror forskarna att ökningen bl.a. är relaterad till brottslighet.¹¹¹

Linköping kom med i studien först 2020 och eventuella förändringar kan därför inte noteras. Däremot finns mått som visar att avsaknaden av tillit till andra har ökat. I den nationella enkäten "Hälsa på lika

---

¹⁰⁶ Tillitsbarometern, Levande rapport 1, version 6, 2021

¹⁰⁷ SKR, Vägval för framtiden 4

¹⁰⁸ Tillitsbarometern, Levande rapport 1, version 6, 2021

¹⁰⁹ Delmi, Lokalsamhällestillit i Sverige före och efter flyktingkrisen, Policy Brief, 2021:3

¹¹⁰ Tillitsbarometern, Levande rapport 1, version 6, 2021

¹¹¹ Tillitsbarometern, Levande rapport 1, version 6, 2021

villkor” framgår att andelen ökat från 23 procent 2009 till 28 procent 2021. Samma enkät visar att andelen som anger att de ofta eller ibland avstår från att gå ut ensam av rädsla för att bli överfallen, rånad eller på annat sätt ofredad tydligt ökat bland invånare i åldern 16-84 sedan 2016. Fram till 2020 ökade andelen även för riket. Under 2021 noteras en utplaning för riket samtidigt som andelarna för Linköping fortsatte att öka.¹¹²

Valdeltagande

Det skiljer drygt 30 procentenheter i valdeltagande mellan de valdistrikt där valdeltagandet är lägst och de valdistrikt där valdeltagandet är högst. Valdeltagandet varierar också mer över åren i de valdistrikt där valdeltagande är lågt. De senaste åren har valdeltagandet uppgått till ungefär 60 procent i de valdistrikt där valdeltagandet är lägst. Valdistrikt med högst valdeltagande har legat på ungefär 94 procent.

Sedan 2002 har samtliga av Skäggetorps fem valdistrikt funnits med bland distrikt med lägst valdeltagande. Valdistrikt från Ryd, Berga och något valdistrikt i Johannelund brukar också finnas representerade bland distrikt med lågt deltagande. Bland distrikt med högst valdeltagande återfinns bland annat Vidingsjö och Kärna.

Sammanfattning tillit

Graden av tillit och förtroende framstår som allt viktigare. Utvecklingen av tillit visar att det svenska samhällskontraktet står under tryck. Skillnader mellan stad och land, mellan välmående stadsdelar och utsatta områden antyder att det gemensamma Sverige utmanas.¹¹³

Nedan redogörs för en färsk studie i en av Linköpings utsatta områden. Studien fokuserar främst på utanförskap som kommer av brist på digital delaktighet, men studien ger också insikter kring förtroendet i allmänhet. Eftersom digital delaktighet är viktigt - och studien bidrar till lokala insikter - redovisas resultatet övergripande.

---

¹¹² Kolada, Öppna jämförelser - Folkhälsa

¹¹³ Tillitsbarometern, Levande rapport 3, Fördjupningstudierna, Version 2, 2021

Bred digital delaktighet är viktigt för en demokratisk stat

En förhållandevis ny form av utanförskap rör det digitala utanförskapet. Att kunna hantera information i nya kanaler liknas ibland med att kunna vara läskunnig i ett analogt samhälle. Digital inkludering krävs för att fullt ut kunna delta i samhället. Sällan och icke användare av digitala tjänster riskerar att hamna utanför.

Undersökningar visar att detta gäller en relativt liten grupp som kan sammankopplas med faktorer som utbildning, ålder och inkomst. Många bor på landsbygden, är äldre och har låg utbildningsnivå.¹¹⁴ Det finns också indikationer på att boende i utsatta områden, eller marginaliserade förorter, använder digitala välfärdstjänster i lägre utsträckning, trots att de ofta är mer beroende av offentliga tjänster.

I studien "Förorten svarar. En enkätmetod för att kartlägga digital delaktighet och hållbarhet i Skäggetorp" har Linköpings universitet genomfört en studie.¹¹⁵ I denna framkom att respondenterna använde internet i lägre utsträckning jämfört med den rikstäckande studien "Svenskarna och Internet, 2019 (Internetstiftelsen, 2019)".¹¹⁶ Tillgången till teknik var förhållandevis god och studien - i likhet med tidigare forskning - uppmärksammar att tillgång till teknik visserligen är en förutsättning, men inte nödvändigtvis räcker för digital delaktighet. I många fall krävs också hjälp med digitala uppgifter.^{117, 118}

I studien är det också fler som anger ett utanförskap i relation till det digitala samhället. Av tillfrågade anger 21 procent att de inte känner sig delaktiga i det digitala samhället. Detta kan jämföras med att 11 procent inte känner sig delaktiga i samhället.

Vad det gäller förtroende verkar det öka när frågorna riktas mot en specifik offentlig verksamhet. Förtroendet för myndigheter och politiker i närområdet Linköping är dessutom lite högre än förtroendet i allmänhet. Förtroendet för politiker är dock lägre än för myndigheter.

Vad det gäller oro för den personliga integriteten skiljer sig Skäggetorpsstudiens resultat från Internetstiftelsens, Svenskarna och Internet (SoI) (2019). I Skäggetorpsstudien anger en markant högre andel att de är oroade över att myndigheterna inkräktar på den personliga integriteten på internet. Oron är också större för stora företag jämfört med SoI. Yngre är generellt mindre oroade.

I Skäggetorpsstudien finns också tecken på att respondenter födda i Sverige med högre utbildning uttrycker högre oro för integritetsintrång från stora företag på internet. Oron för födda i Sverige är större än för dem födda utanför Norden.

Sammanfattningsvis visar studien tydligt vilka utmaningar det digitala samhället skapar för vissa grupper. Det blir också tydligt att människor måste kunna förstå tjänster för att de ska uppfattas som legitima. Detta understryker vikten av att utforma välfärdstjänster för medborgare med olika behov och anpassa tjänsteutbudet efter skillnader.

---

¹¹⁴ SKR, Vägval för framtiden 4.

¹¹⁵ Studien genomfördes med en ansikte-mot-ansikte metod, vilket motiveras av att invånare i förorter i lägre utsträckning generellt deltar i enkätstudier. Svarsfrekvensen blev också förhållandevis hög. Av 500 tillfrågade fick man svar från 323, dvs en svarsfrekvens på 65 procent.

¹¹⁶ 87 procent av respondenterna anger att de använder internet, att jämföra med 95 procent i Svenskarna och Internet, 2019 (Internetstiftelsen, 2019).

¹¹⁷ 66 procent anger till exempel att de ofta eller ibland får hjälp av sina barn på internet.

¹¹⁸ 81 procent anger att de har tillgång till en smartphone och 73 procent att de har tillgång till en dator eller surfplatta.

Studien visar också att tillgång till digital teknik är en förutsättning men inte alla gånger tillräckligt för digital delaktighet. Bibliotek och medborgarkontor etc blir därför viktiga vid utformningen av smarta städer - biblioteken kan bistå med både digital kompetens och samhällsorientering.

Klimat

Den övergripande utvecklingen pekar på behov av både omställning och anpassning. Utsläppen behöver tydligt minska för att årsmedeltemperaturerna inte ska raka i höjden. Även med kraftfulla insatser väntas en tydlig temperaturhöjning. Med ökade temperaturer följer ökade risker för översvämning, värmeböljor, torka och bränder.

Transportsektorn står för en stor del av av utsläppen, där bilanvändningen svarar för merparten. En analys av energibalansen i Linköping visar att transportsektorn i huvudsak försörjs av oljebaserade drivmedel. Av dessa skäl är viktigt att verka för ett minskat transportbehov samt en omställning mot fossilbränslefria drivmedel.

Nationellt drivs frågor kring elnätets kapacitet och robusthet. I Linköpings bedöms kapaciteten för närvarande vara tillräcklig. Behoven väntas dock öka i relation till både befolkningsökning och expansion - exempelvis elektrifiering av fordonsflottan. Linköpings möjligheter till produktion av förnybar el i form av vind-och vattenkraft inom den egna kommunen är begränsad. Utifrån ett lokalt produktionsperspektiv blir därför produktionen av el genom solceller viktig.

Den avfallsbaserade kraftvärmeproduktionen innebär en resurseffektiv el- och fjärrvärmeproduktion, men bidrar samtidigt till höga utsläpp av växthusgaser. Det förebyggande arbetet för att minska andelen icke önskvärd material i materialet som används till energiåtervinning behöver intensifieras. Eftersom både avfallshantering och kraftvärmeproduktion sker i kommunal regi finns möjligheter att styra i hållbar riktning.

Insatser i form av stöd till installation av solceller eller utbyggd laddinfrastruktur tenderar att gynna vissa socioekonomiska grupper. Detta medför en risk för en upplevd orättvisa där vissa grupper kan gynnas av kommunala insatser för ökad hållbarhet. I detta hänseende blir tillitsfrämjande insatser viktiga.

Inledning

Samhället behöver i högre utsträckning anpassas till ett förändrat klimat - det gäller såväl insatser för få verksamheter att bidra till tydligt minskade koldioxidutsläpp som att anpassa samhället till ett klimat i förändring. Kunskapen om kostnader för skador och klimatanpassningsåtgärder är enligt SKR begränsad på nationell nivå. De kostnadsberäkningar över översvämning, ras och skred och erosion som gjordes i Klimatanpassningsutredningen (SOU 2017:42) bedöms av SKR vara för låg i relation till de totala omställningar som behöver göras. SKR menar dessutom att det behöver tydliggöras vem som bär ansvar för aktuella anpassningar. SKR har tillsatt en programberedning med uppdrag att analysera frågan.¹¹⁹ Resultatet av arbetet behöver följas.

Linköpings nuläge - el och värme

Ur ett klimatperspektiv finns de största utgiftsposterna i Linköpings kommun inom sektorerna el och värme, transporter och jordbruk. Industrisektorns utsläpp är jämförelsevis låga, vilket förklaras av det inte finns några energiintensiva sektorer i kommunen.

Tekniska verken Nät AB är den största nätägaren, men även Eon och Vattenfall äger nät i Linköping. Elförsörjning sker genom det kommunägda bolagets egna vattenkraftstationer,

---

¹¹⁹ SKR, Ekonomirapporten , oktober 2021.

kraftvärmeanläggningar, vindkrafts- och solcellsanläggningar, samt genom tillförsel från det överliggande regionnätet.

Som ett led i omställningen har produktionen av el med solceller ökat. I närtid har en av landets största solcellsparkar uppförts i Linköping. Lokal mikroproduktion av el genom solceller på villatak och andra fastigheter används i första hand i aktuella fastigheter, men när överskott uppstår matas det ut på elnätet.

Avfallshantering och kraftvärmeproduktion sker i kommunal regi. Fjärrvärmens produceras huvudsakligen genom energiutvinning ur restavfall. Över 80 procent av den energin som levereras i Linköping har det ursprunget. Övrig del kommer av rester från skogsindustrin samt från en mindre mängd bioolja. Omställningen pågår - tidigare nyttjades fossila bränslen som kol och olja. Sedan något år har kolet fasats ut och fossil olja används inte vid normala förhållanden.

Utmaningar - el och värme

Mot bakgrund av befarad kapacitetsbrist lyfts nationellt frågor kring elnätets kapacitet och robusthet. Flera större kommuner har också aviserat risk för bristsituation och reducerade möjligheter för nyanslutning. I Linköping bedöms kapaciteten för närvarande vara tillräcklig. Samtidigt väntas över tid en ökning av elanvändningen relaterad till befolkningsökning och expansion, där bland annat elektrifieringen av fordonsflottan driver behoven. Även inom industrin kan behoven av el komma att öka.

Den avfallsbaserade kraftvärmens bidrar till höga utsläpp av växthusgaser. Det förebyggande arbetet för att minska andelen icke önskvärd material i det restavfall som används till energiåtervinning behöver intensifieras. För avfall genererat inom Linköpings kommun konkretiseras detta genom mål antagna inom ramen för kommunens avfallsplan. En del av avfallet importerar emellertid från andra kommuner och länder. Detta bidrar till Linköpings utsläpp, men bedöms sammantaget ge en positiv nettoeffekt eftersom utsläppen sannolikt varit högre om det lagts på deponi någon annanstans. Eftersom både avfallshantering och kraftvärmeproduktion sker i kommunal regi finns möjligheter att styra i hållbar riktning.

I Linköping är möjligheterna till produktion av förnybar el begränsad. Inom kommunens geografiska gränser medges ingen utbyggnad av vindkraft på grund av restriktioner kopplade till försvarsmaktsområden. Eftersom kommunen inte är en kuststad föreligger också vissa begränsningar vad det gäller tekniska lösningar för att åstadkomma negativa utsläpp, exempelvis genom avskiljning och lagring av biogen koldioxid som transporteras med fartyg och lagras utomlands.

Transporter - nuläge och utmaningar

Transporternas andel av Sveriges utsläpp av växthusgaser uppgår ungefär till en tredjedel. Linköpings andel motsvarar i detta fall rikets. Personbilar beräknas stå för 60 procent och tunga lastbilar för ungefär 30 procent. Sammantaget står därmed vägtransporter för mer än 90 procent av transportsektorns inrikes växthusgasutsläpp. Även om transporternas utsläpp minskade med 20 procent mellan 2010-2019, bedöms minskningen vara både för liten och för långsam för att målen inom sektorn ska uppnås.¹²⁰

En analys av energibalansen i Linköpings kommun förstärker bilden. Av analysen framgår att transportsektorn i huvudsak försörjs av oljebaserade drivmedel och att transportsektorn använder den största delen av oljeprodukter i kommunen. Omställningen av transportsektorn är därför central för att reducera utsläppen av växthusgaser inom Linköping.¹²¹

Arbete pågår. Kommunen driver - tillsammans med ett antal stora arbetsplatser - ett systematiskt arbete med gröna resplaner och arbetar aktivt med att bygga ut cykelinfrastrukturen. Samtidigt finns utmaningar kopplade till geografin. Befolkningsmässigt är kommunen jämförelsevis spridd, där en förhållandevis stor andel bor i omlandet. Utbudet av kollektivtrafik är i vissa områden lägre, vilket driver behovet av bil.

Klimatanpassning

Förändringar i temperatur- och nederbördsförhållanden får följeffekter. Ökad nederbörd ökar risken för översvämning och försämrad markstabilitet kan leda till ras, skred och erosion. Även värmeböljor, torka och bränder riskerar att öka.

Hur Östergötlands klimat utvecklas beror på användningen av fossila bränslen, dvs hur mycket mängden växthusgaser ökar i atmosfären. SMHI har - utifrån två klimatscenarier - gjort beräkningar för Östergötland. I ett av scenarierna är klimatpolitiken kraftfull och i det andra fortsätter utsläppen att öka till 2080-2100.¹²²

Östergötlands årsmedeltemperatur ligger idag på sex grader. Analyserna av gradvis uppvärmning pekar mot en uppvärmning på ca tre grader vid slutet av seklet. I scenariot där utsläppen fortsätter att öka väntas istället en uppvärmning om fem grader. Störst uppvärmning väntas ske på vintern. Det senare scenariot innebär ett varmare klimat än det Skåne har idag.

Både värmeböljor och nederbörd väntas också öka. För Östergötlands del väntas årsmedelnederbörden öka med 10-20 procent - mest under höst, vinter och vår. Ökad nederbörd, förändrat nederbördsmonster och ökade temperaturer kan påverka översvämningens frekvensen - både till följd av skyfall och höga flöden i vattendrag. Markfuktigheten är också viktig för bl.a långtidsplanering av bevattningsbehov och grödoval, bedömning av skogsbrandrisk och skogsvårdsinsatser.

Samtidigt kan klimatförändringar innebära förändringar som kan uppfattas som positiva. Mildare vintrar innebär mindre snöröjning och halkbekämpning. Behovet av dubbdäck minskar och därmed förekomsten av partiklar som försämrar luftkvaliteten. Mildare vintrar minskar också behovet av uppvärmning och reducerar därmed uppvärmningsrelaterade koldioxidutsläpp. Behovet av kyla kan däremot komma att öka.

---

¹²⁰ Linköpings klimat- och energiprogram. Antas 2022-03-01.

¹²¹ Linköpings klimat- och energiprogram. Antas 2022-03-01.

¹²² SMHI, Framtidsklimat i Östergötlands län - enligt RCP-scenarier (2015). De scenarier som det refereras till avser RCP4.5 och RCP8.5

På gott och ont leder ökade temperaturer till ett förändrat ekosystem och påverkar den biologiska mångfalden, förlänger växtsäsongen och möjliggör för både större skördar och fler grödor. Samtidigt kan ett förändrat klimat försämra förhållandena för de grödor som brukas idag och öppna upp för fler önskade arter.

Risk för polarisering

Insatser i form av stöd till installation av solceller eller utbyggd laddinfrastruktur tenderar att gynna vissa socioekonomiska grupper. Detta medför en risk för en upplevd orättvisa där vissa grupper kan gynnas av kommunala insatser för ökad hållbarhet. Tillitsfrämjande insatser blir i detta hänseende viktiga.

Hög ambition och aktivt klimatarbete

Sedan 2012 har Linköpings kommun bedrivit ett aktivt arbete för att uppnå målet att vara koldioxid neutralt senast 2025. Linköpings kommuns Klimat- och energiprogram, 2022-2030, omfattar målet och kompletteras dessutom med ett långsiktigt mål om netto-noll växthusgaser 2045.¹²³ Målet ska uppnås genom att minska växthusgasutsläppen med 85 procent jämfört med 1990 års nivåer samt genom så kallade kompletterande åtgärder motsvarande upp till 15 procent av 1990 års utsläppsnivåer.

Det långsiktiga målet om netto-noll växthusgaser 2045 innebär att kommunens fokus, till skillnad från målet om ett koldioxid neutralt Linköping 2025, inte enbart ligger på reducering av koldioxidutsläpp, utan på samtliga växthusgaser. Programmet uttrycker därmed en ambition om att bredda och växla upp kommunens klimatarbete.

Ambitionerna kring klimatarbetet - som omfattar samtliga växthusgaser - kräver att kommunen inom ramen för sin rådighet kraftsamlar i sektorer med stora utsläppskällor. I Klimat- och energiprogrammet identifieras fem prioriterade insatsområden baserade utifrån dessa kriterier:

- Energi- och klimateffektiva bostäder, lokaler och verksamheter
- Klimateffektiv bygg och anläggning
- Hållbar mobilitet och resurseffektiva transporter
- Proaktivt arbete för negativa utsläpp
- Produktion och distribution av förnybar och robust el, värme och kyla

Då det långsiktiga målet ligger långt fram – år 2045 – har etappmål föreslagits för åren 2025 och 2030. Målen för 2045 ligger i linje med de nationella målen för klimatarbetet medan etappmålet för 2025 svarar mot kommunens nuvarande mål om ett koldioxid neutralt Linköping 2025.

Målet om en koldioxid neutral kommun är ett geografiskt mål som innebär att alla som bor, verkar och vistas i Linköping ska bidra till minskade koldioxidutsläpp. Målet betyder att kommunen inte ska tillföra något nettotillskott av koldioxid till atmosfären. Eftersom nollutsläpp inte är möjligt kompenseras de kvarvarande utsläppen - exempelvis genom produktion av förnybar och resurseffektiv el.

Linköpings kommun som organisation – det vill säga alla politiska nämnder, förvaltningar och verksamheter samt kommunala bolag – ska bana väg och utgöra goda exempel.

Samverkan är nyckeln till ett lyckat klimatarbete. I nätverket Linköpingsinitiativet - som etablerades 2018, samlas nära 20 av kommunens största energianvändande organisationer från näringsliv och

---

¹²³ Beslutat av Linköpings kommunfullmäktige 1 mars 2022

offentlig sektor i en gemensam kraftsamling. Tillsammans verkar nätverket för att reducera klimatpåverkan från energikonsumtion, resor/transporter samt materiella resursflöden.

Globalisering - en arena för utveckling och möjligheter men också en klangbotten för kriser och krig

Med globalisering har världen blivit mindre, närmare och snabbare. Utvecklingen har skapat många möjligheter och mycket nytta, men också en del utmaningar. Att världen är mer upp- och ihopkopplad innebär bl.a. ökad sårbarhet.

De senaste årens pandemi har både uppmärksammat och tränat såväl världssamfundet som svenska kommuner på krishantering och beredskapsplanering. Globaliseringens för- och nackdelar har stresstestats i skarpt läge.

Det globala säkerhetspolitiska läget är för närvarande instabilt och den multilaterala och regelbaserade världsordningen är allvarligt försvagad. Geopolitiska spänningar mellan aspirerande stormakter kan - tillsammans med ökad nationalism och politisk populism - bromsa upp globaliseringstakten. Vad den pågående konflikten i Ukraina får för konsekvenser i ett längre perspektiv är oklart, men att nuvarande synsätt är utmanat står klart.

Den sammantagna utvecklingen driver behovet att stärka Sveriges förmåga att hantera kriser genom ett starkare civilt och militärt försvar. För det civila försvaret spelar kommuner en viktig roll eftersom ansvaret för fler viktiga funktioner såsom livsmedel-, dricksvatten- och energiförsörjning m.m. ligger lokalt.

Linköpings krisorganisation är mot bakgrund av både pandemi och ett flertal krissituationer i närtid etablerad, tränad, utvecklad och väl fungerande. Arbetet med att anpassa organisationen för att möta kraven i höjd beredskap med en kommunal krigsorganisation pågår. Arbetet är systematiskt och långt gånget men ännu inte genomfört.

Inledning

Med globalisering avses förändringsprocesser där stater och samhällen världen över binds samman i ömsesidiga beroenden. Globalisering bygger på öppenhet och frihet för handel, investeringar, kapital samt information och teknologi. Världen har över tid blivit mindre, närmare och snabbare.

Utvecklingen har skapat många möjligheter och mycket nytta - vilket bland annat märks genom nya högteknologiska företag som opererar globalt från sin första verksamhetsdag - men också en del utmaningar. Att världen är mer upp- och ihopkopplad innebär bl.a. ökad sårbarhet.

Utöver de sårbarheter som är kopplat till digitalisering och teknikberoende har också sårbarheten i relation till bl.a. geopolitiska spänningar, klimatförändringar, pandemier och terrorism ökat. Sammantaget kräver utvecklingen ökad beredskap för framtida kriser men även förberedelser för krig.

Till följd av det försämrade säkerhetspolitiska läget återuppbyggs och förstärks det svenska totalförsvaret. För att möta inte bara militära påfrestningar utan en sammansatt och komplex hotbild inrättas bl.a. en ny myndighet för psykologiskt försvar och ett nytt nationellt cybersäkerhetscenter. Försvarsmakten kommer också att etablera ett IT-försvarsförband (ITF) i Linköping. Förbandet kommer ingå i det så kallade cyberförsvaret som ett eget krigsförband.

Den sammantagna utvecklingen driver behovet att stärka Sveriges förmåga att hantera kriser genom ett starkare civilt försvar. I detta avseende spelar kommuner en viktig roll eftersom ansvaret för fler viktiga funktioner såsom livsmedel-, dricksvatten- och energiförsörjning m.m. ligger lokalt.

Geopolitiskt läge

Geopolitiska spänningar mellan aspirerande stormakter kan - tillsammans med ökad nationalism och politisk populism - bromsa upp globaliseringstakten. Militära underrättelse- och säkerhetstjänsten (MUST) presenterar varje år sin syn på samhällsutvecklingen och de säkerhetshot som riktas mot Sverige och svenska intressen. I årsöversikten från 2020 skriver MUST bl.a:

“Det globala säkerhetspolitiska läget är instabilt och konfliktfyllt. Pandemin orsakar i många samhällen en social och ekonomisk skörhet, som får långsiktiga följder. De viktigaste trenderna i omvärlden som påverkar Sveriges säkerhet har dock inte ändrat riktning under pandemin, utan snarare förstärkts. Världspolitiken präglas mer än på länge av maktpolitik och den starkes rätt. Tillbakagången för demokrati, folkrätt, rustningskontroll och multilateralism har fortsatt. Både den multilaterala, regelbaserade världsordningen och den europeiska säkerhetsordningen, som varit grundpelare för internationell och svensk säkerhet under lång tid, är allvarligt försvagade.

Det säkerhetspolitiska läget utmärks istället av en hårdnande rivalitet mellan stormakterna – i första hand mellan USA, Kina och Ryssland. Denna utspelas globalt och omfattar idag mer eller mindre alla strategiska sektorer. De militära maktmedlen är fortsatt centrala. Ekonomi och teknologi används av stormakterna allt oftare som säkerhetspolitiska verktyg och ses som integrerade delar av den nationella säkerheten. Den politiska systemrivaliteten blir en mer framträdande konfliktdimension. Kina och Ryssland utmanar på olika sätt USA:s ledande ställning i världspolitiken, enskilt och gemensamt. Vårt närområde är av militärstrategiskt intresse för Ryssland och USA, som båda har fortsatt att utöka sina militära aktiviteter där. Konflikternas karaktär fortsätter att förändras. De utspelas idag på många arenor, med en bred uppsättning av verktyg och ofta med snabbt skiftande intensitet. Verkan kan ske oberoende av geografiskt avstånd genom exempelvis ekonomiska medel, cyber- och påverkansoperationer.

Sveriges säkerhet påverkas också av sammanhållningen och handlingskraften inom EU och Nato, liksom i våra viktigaste samarbetsländer. Ryssland och Kina agerar för att skapa eller utnyttja splittring inom och mellan västländerna. Den nya amerikanska administrationen har understrukit sin vilja att stärka och utveckla USA:s allianser och samarbete främst med andra demokratiska stater.

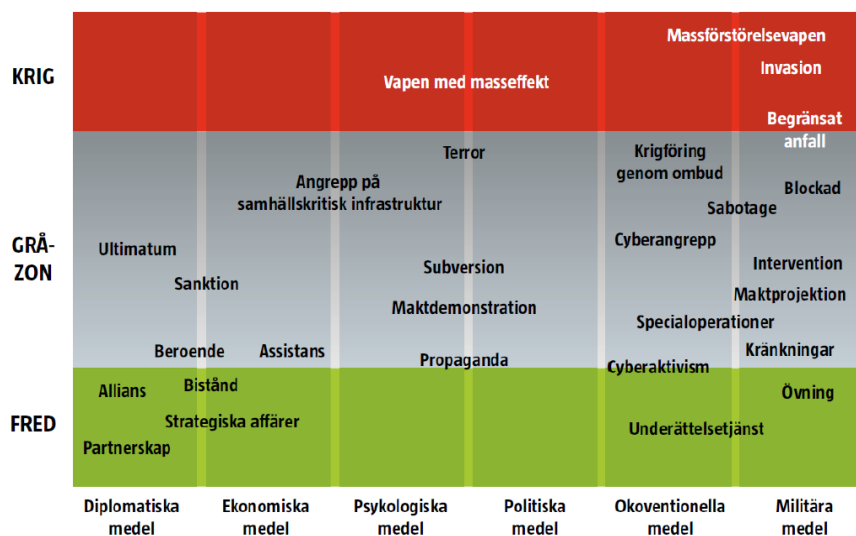
Den försvagade multilaterala och regelbaserade världsordningen gör det svårare att möta globala hot som klimatförändringen, den ekonomiska tillbakagången och pandemin, samt att upprätthålla internationell rustningskontroll och icke-spridning.”

Gråzonen - vår nya vardag

Vid sidan av mer traditionella hot finns mer svårdefinierade hotbilder. Begrepp som hybridhot och påverkansoperationer, icke-linjär krigföring och gråzonsproblematik är begrepp som används allt oftare.

Ett hybridhot avser i allmänhet en blandning av militära och icke-militära medel, ofta i en gråzon mellan fred och krig. Det kan inkludera påverkanskampanjer eller politiska, ekonomiska och diplomatiska påtryckningsmedel. Tillsammans kan dessa åtgärder användas i syfte att utnyttja motståndarens svagheter för att uppnå specifika mål.

Schematisk bild över tillstånden “fred, gråzon och krig”

Källa: FOI

Den moderna hotbilden mot ett land eller kommun är komplex och hoten är numera både svåridentifierade och konstanta. Att följa en vanlig nyhetssändning och mappa nyheterna mot den schematiska bilden ovan räcker för att förstå att vi dagligen befinner oss i den så kallade gråzonen.

Återuppbyggnad av totalförsvaret

Regeringen har i samband med det senaste försvarsbeslutet tydliggjort att återuppbyggnaden av totalförsvaret är prioriterat. I den proposition som lämnades till riksdagen i oktober 2020 uttrycks behovet och uppdraget på följande sätt:

“Totalförsvaret ska utformas och dimensioneras för att kunna möta ett väpnat angrepp mot Sverige, inbegripet krigshandlingar på svenskt territorium. Totalförsvaret är krigsavhållande genom att ha en sådan styrka, sammansättning, ledning, beredskap och uthållighet att det avhåller från försök att anfalla, kontrollera eller på annat sätt utnyttja svenskt territorium. Samhällets grundläggande robusthet och dess förmåga att motstå fredstida kriser bidrar till den krigsavhållande effekten. Om Sverige blir angripet ska Försvarsmakten med stöd av övriga totalförsvaret försvara Sverige för att vinna tid, skapa handlingsfrihet och ytterst säkerställa landets självständighet. Motståndet ska vara beslutsamt och uthålligt.”¹²⁴

Resurser i totalförsvaret

Grunden för totalförsvaret är en kombination av hela statens och samhällets förmågor. Dessa förmågor delas i den förnyade totalförsvarfsplaneringen in i civilt respektive militärt försvar, där det civila försvaret ska bygga på krisberedskapen och syfta till att stötta samhället och det militära försvaret. Det civila försvaret omfattar både offentliga och privata aktörer, liksom civilsamhällets aktörer och enskilda medborgare. Det militära försvaret omfattar i första hand Försvarsmaktens resurser. Eftersom det civila försvaret bygger på krisberedskapen, ligger fokus på hur krisberedskapen ska anpassas till behoven i totalförsvaret och på det militära försvaret.

¹²⁴ Proposition 2020/21:30 Totalförsvaret 2021-2025

Krisberedskap

Svensk krisberedskap består av olika aktörer. Inom offentlig sektor ansvarar myndigheter, regioner och kommuner för att identifiera hot och risker som kan påverka den egna verksamheten eller andra verksamheter inom det geografiska områdesansvaret. Svensk krisberedskap grundar sig på ordinarie förvaltningsstrukturer, på ansvarsprincipen och på ett geografiskt områdesansvar. Med ordinarie förvaltningsstrukturer menas att inga särskilda lagar träder in vid en krissituation, de lagar som gäller vid normalt tillstånd gäller även vid en krissituation.

Enligt Regeringens skrivelse (2009/10:124) innebär ansvarsprincipen att den som har ett ansvar för en verksamhet under normala förhållanden har motsvarande ansvar även under krissituationer. Aktören ansvarar för att vidta de åtgärder som krävs för att både skapa robusthet och krishanteringsförmåga. Ansvarsprincipen innebär också ett ansvar för varje aktör att samverka med andra aktörer.¹²⁵

Kommunernas ansvar i kris

Kommunerna ansvarar för en rad uppgifter inom området trygghet och säkerhet - krisberedskap, skydd mot olyckor och säkerhetsskydd. Dessutom arbetar många kommuner med brottsförebyggande arbete, arbete mot våldsbejakande extremism, informationssäkerhet och internt skydd.

När det gäller krishantering är det viktigt att skilja på kommunens *verksamhetsansvar* och på det *geografiska områdesansvaret*. Verksamhetsansvaret handlar dels om att vidta åtgärder för att minska sårbarheten i den egna verksamheten, dels om hur kommunens verksamhet ska ledas, samordnas och genomföras vid allvarliga kriser. Det geografiska områdesansvaret innebär att kommunen, i en extraordinär händelse, ska verka för att olika aktörer i kommunen samverkar och uppnår samordning i planerings- och förberedelsestadiet, se till att de krishanteringsåtgärder som vidtas av olika aktörer samordnas samt samordna informationen till allmänheten.

Samtliga kommuner ska ha en krisledningsnämnd som kan fullgöra uppgifter under extraordinära händelser i fredstid. Krisledningsnämnden får fatta beslut om att överta hela eller delar av verksamheten från övriga nämnder i kommunen eller i den utsträckning som är nödvändig med hänsyn till den extraordinära händelsens art och omfattning.¹²⁶

Situationen i Linköpings kommun

Med utgångspunkt i kommunens strukturerade arbete kring krisledning och krishantering samt det ständigt pågående säkerhetsskyddsarbetet i en kommun som Linköping med samhällsviktiga verksamheter som energiproduktion, vattenrening och distribution, försvarsanläggningar, försvarsindustri och flygplatser etc så pågår aktiviteter för att säkerställa kommunens organisation vid höjd beredskap och förmåga som part i totalförsvaret.

Kommunens krigsorganisation är fastställd, arbete med krigsplacering av personal, kunskapsupbyggnad och värdering av hotbilder i relation till Linköpings position och infrastruktur pågår.

Samarbetet med berörda myndigheter är väl utvecklat. Linköpings arbete med återuppbyggnaden av totalförsvaret bedöms vara strategiskt sammansatt, heltäckande och rimligt resurssatt. Kommunen använder planeringsverktyget krigsduglighet (KDU) för att bedöma förmåga utifrån av MSB fastställda kriterier. Sammantaget bedöms arbetet ligga i framkant i kommunsektorn och kommer

---

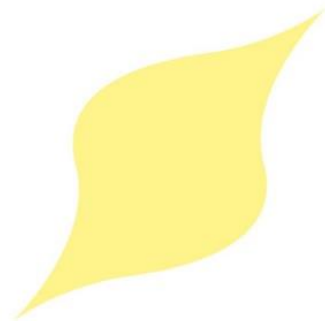
¹²⁵ Försvarshögskolan, Förutsättningar för krisberedskap och totalförsvaret i Sverige

¹²⁶ Ibid

tydligt bidra i ett regionalt och nationellt perspektiv vad gäller kunskap och angreppssätt i det omfattande uppdraget att som kommun säkerställa sin förmåga även i situationer med höjd beredskap.

Parallellt med kommunens arbete med utveckling av sin krigsorganisation fortsätter de kommunala påfrestningarna i vardagen från grov organiserad brottslighet, påverkansaktioner, IT-attacker och övrigt som ryms inom ramen för en gråzonsproblematik utan att för den delen vara en del i en annan stats aktion mot Sverige eller Linköping.

Nuläges- och trendrapport – Nuläge och utblick 2030
OBS rapport
Februari 2022

